

STENOGRAFSKE BELEŠKE

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 7

BEOGRAD 1938 GODINE

KNJIGA 2

XVI REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 21 FEBRUARA 1938 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:

POTPRETSEDNICI:

FRANJO MARKIĆ I JEVREM TOMIĆ

SEKRETAR

STOJADIN DIMITRIJEVIĆ

Prisutni g. g. Ministri: Ministar šuma i rudnika **Bogoljub Kujundžić**, Ministar trgovine i industrije **dr. Milan Vrbanić**, Ministar bez portfelja **Vojislav V. Dorđević**, Ministar bez portfelja **dr. Niko Novaković**, Ministar pošta, telegrafa i telefona **Vojko R. Čvrkić**.

POČETAK U 16,30 ČASOVA

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XV redovnog sastanka;

2 — Saopštenje o podnošenju interpelacija narodnih poslanika: Mite Dimitrijevića na Ministra finansija o zaštiti nacionalne industrije u borbi sa kartelima stranog kapitala i usvajanje prvenstva; Milana Petkovića na Pretsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova o definitivnom povlačenju i otkazu Konkordata, potpisanog između Jugoslavije i Vatikana u Rimu 25 jula 1935 godine i usvajanje prvenstva;

3 — Saopštenje Ministara o odgovorima na interpelacije narodnih poslanika;

4 — Molbe i žalbe;

5 — Razna akta.

Govornici: Ministar trgovine i industrije dr. Milan Vrbanić, Ministar šuma i rudnika Bogoljub Kujundžić, Potpredsednik Narodne skupštine Franjo Markić.

Dnevni red: Nastavak pretresa u načelu izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu.

Govornici: Izvestilac većine dr. Časlav Nikitović, Šukrija Kurtović, Potpredsednik Narodne skupštine Franjo Markić (pet

puta), Manfred Paštrović, Stevan Simić, Potpredsednik Narodne skupštine Jevrem Tomić (deset puta).

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodo narodni poslanici, otvaram XVI redovni sastanak Narodne skupštine. Molim sekretara g. Stojadina Dimitrijevića da izvoli pročitati zapisnik prethodnog sastanka.

Sekretar Stojadin Dimitrijević pročita zapisnik XV redovnog sastanka.

Potpredsednik Franjo Markić: Ima li ko od gospode narodnih poslanika kakvu primedbu na zapisnik? (Nema!) Primedaba nema, oglašujem da je zapisnik primljen.

Izvolite čuti interpelacije za koje se traži prvenstvo.

Sekretar Stojadin Dimitrijević (saopštava): G. Mita Dimitrijević, narodni poslanik, upućuje interpelaciju na g. Ministra finansija o zaštiti nacionalne industrije u borbi sa kartelima stranog kapitala i traži da joj se prizna prvenstvo. (Vidi prilog.)

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima g. Ministar trgovine i industrije da se izjasni u ime g. Ministra finansija, da li prima prvenstvo za ovu interpelaciju.

Ministar trgovine i industrije dr. Milan Vrbanić: U odsustvu g. Ministra finansija čast mi je izjaviti da primam prvenstvo ove interpelacije.

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodin Ministar trgovine i industrije prima prvenstvo ove interpelacije. Prima li Narodna skupština traženo prvenstvo? (Prima!) Objavljujem da je prvenstvo za ovu interpelaciju primljeno. Izvolite čuti dalje.

Sekretar Stojadin Dimitrijević (saopštava): G. Milan Petković, narodni poslanik, upućuje interpelaciju na g. Predsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova o definitivnom povlačenju i otkazu Konkordata, potpisanog između Jugoslavije i Vatikana u Rimu 25 jula 1935 godine i traži da joj se prizna prvenstvo. (Vidi prilog).

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima g. Ministar šuma i rudnika da se u ime g. Predsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova izjasni da li prima traženo prvenstvo.

Ministar šuma i rudnika Bogoljub Kujundžić: U ime g. Predsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova izjavljujem da primam prvenstvo ove interpelacije.

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština traženo prvenstvo? (Prima). Objavljujem da je prvenstvo za ovu interpelaciju primljeno.

Izvolite čuti izveštaje g.g. Ministara.

Sekretar Stojadin Dimitrijević (saopštava): G. Predsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova izveštava da je interpelaciju g. Velimira Jojića, narodnog poslanika, o načinu dočeka Ministra inostranih poslova g. Delbosa u Beogradu — dostavio g. Ministru unutrašnjih poslova kao nadležnom.

Gospodin Ministar finansija izveštava da je interpelaciju g. Milana Mravljea i drugova o nepravednoj podeli pozajmice od 63 miliona zadrugama u Slovenačkoj dostavio g. Ministru poljoprivrede kao nadležnom.

Potpredsednik Franjo Markić: Ovi se izveštaji primaju na znanje. Izvolite čuti molbe i žalbe.

Sekretar Stojadin Dimitrijević (saopštava): Narodnoj skupštini uputili su molbe i žalbe i to: Janko Goršić, Čorović Vasilj, Savić Ilija, Radenković Anda, Uskoković Gospava, Radan Miluša, inž. Smiljanić Konstantin, inž. Braljinac Mihailo, inž. Manojlović Miloš, inž. Simčić Ivan, Radunović Solomija, Jovanović Marta, Moldovan Joca, Šobajić Polka, Srbino-
vić Danica, Sekulić Pavle, Popović Milivoje, Krasojević Ruža, Lević Avram, Davidovac Aleksandar, Kramberger Jurij, Lečić Kosta, Vukčević Risto, Žarković Mile, Jančić Milan, Markošev Laza, Mecanović Nikola, Đukić Ilija, dr. Kostić Emilo, Raketić Svetozar, Pavlović Mihailo, Vučić Jovan, Višić Ljubica, Babić Spira, Kukavica Terezija, Udruženje poreskih činovnika iz Ljubljane, Polojnar Andrej, Kovačić Edo, Dutina Đoko, Ivan Perko, Trifunović Miloš, Petrović-Njegoš Tamara, Popović Đuro, Mirković Sava, Seterović Milo, Bajagić Ljubica, Đorđević Ljubica, dr. Krstulović Krsto, Marković Nenad, Dobro-
tvorna zadruga Srpkinja u Sarajevu, Negovanović Milosav, Cakić Draga, Veljković Stana i dr. Todosije-
vić Rajko, Vukić Milić, Videnović Dragutin, Červek Vinko, Maričević Marica, Jovanović Gavriilo, Rebolj Franc, Peteli Ferdinand, Korać Đukan, Slović Ostoja, Lutovac Milica, Gregor Štajer, Đorđe Đuvnjak, Di-

mitrije Davidović, Jelka Nešić, Radovan Grdenić, Radomir Tomić, Mila Ratković, Milica Karanović, Dušan Jovanović, Milan Mikić, Mladen Kovačević, Salih Velić, Josip Krajšek, Marica Stefanović, Todora Ristić, Jožef Križalj, Gavra Crnogorčević, Jovo Kra-
ljević, Dragojlo Arsenajević, Ružica Bojović, Dra-
gica Valentić, Anton Kolar, Dobrosav Milenković, Lucija Železnik, Marija Dimšić, Krsto Doknić, Živana Milosavljević, Danica Mijatović, Vujica Pavlović, Mi-
lan Katić, Miloš Ljubičić, Milić Stevan, Živko Živko-
vić, Milan Ranitović, Dobrica Backović, Androlik Andra Stojković, Radivoje Gajić, Ćira Mikša, Nata-
lija Radojičić, Jovan Bešić, Milica Vujić, Rade Rada-
ković, Martin Vodovnik, Negosava Petrović, Darinka Stanojlović, Kosta Vračkić, Dragutin Mihailović, Ferdo Doganoc, Lucija Hreljić, Jela Lozar, Stevan Lazarević, Bogdan Zokić, Marija Jovanović, Emilija Aleksić, Risto Stojčević, Dobrosav Rajić, Dragija Dautović, Staniša Lazarević, Luka Kuruzović, Cvetko Mitrović, Društvo željezničkih penzionera iz Dravske banovine, Društvo želj. invalida za Dravsku banovinu, Društvo za ograničeno jemstvo iz Ljubljane, Društvo vlasnika novih kuća iz Ljubljane, Geodeti iz Dravske banovine, Lukač Mato, Pavičić Bojana, Nikolić Hr-
stina, Putnik Lazarević Milica, Udruženje poreznika izvršio-
ca Beograd, Dimitrijević Ostoja i drugovi, Ko-
stić Spira, Stričić Ambroz, Anđelković Darinka, Gu-
bić Matija, Bukovčanska opština srez Negotinski, Vu-
leta Ivka, Pajlošević Jovan, Beširović Natalija, Jova-
nović Jovan, Društvo željezničara iz Ljubljane.

Potpredsednik Franjo Markić: Sve pročitane molbe i žalbe biće upućene Odboru za molbe i žalbe. Izvolite čuti razna akta.

Sekretar Stojadin Dimitrijević (saopštava): Narodnoj skupštini uputili su sledeća razna akta i to: 29 raznih opština i udruženja i to: Zveza Bojovnikov iz Ljubljane, opština Šmarto, opština Dobrna, opština Jarenina, opština Boštanj, opština Trebnje, opština Trbovlje, opštine Sv. Petar, opština Adlešička, op-
ština Zagorje, opština Tržič, opština Ble, opština Podgorje, Udruženje ratnih invalida Kraljevine Ju-
goslavije iz Mokronog, Udruženje ratnih invalida Švrlji-
g, udruženje invalida Čačak, Udruženje ratnih invalida Bajmok, Udruženje ratnih invalida Jasenice, Udruženje ratnih invalida Vlasotinci, Invalidsko udru-
ženje Lapovo, Udruženje ratnih invalida Beograd, Udruženje ratnih invalida Sarajevo, Udruženje voj-
nih invalida Mokronog, Udruženje ratnih invalida Vrnika, opština St. Trg, opština Mirnapeč, opština Kranj, opština Cerknica i opština Hrastnik, Stručni savez pomoraca iz Splita dostavlja rezoluciju usvo-
jenu od Glavne skupštine 22 januara 1938 g. u Splitu o donošenju i uvođenju u život pravilnika pretresa-
nog na pomenutoj skupštini. Udruženje stanara iz Splita podnose predstavku o popravci pitanja stanara.

Potpredsednik Franjo Markić: Pročitana razna akta primaju se na znanje.

Prelazimo na dnevni red. Na dnevnom redu je: Nastavak pretresa u načelu izveštaja Finansiskog od-
bora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansiskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu.

Reč ima izvestilac većine narodni poslanik g. dr. Časlav Nikitović.

Известилац већине др. Часлав Никитовић: Господо народни посланици... (Петар Богавац и посланици са деснице почетак говора др. Ники-

товића поздрављају пљескањем. — Неколико посланика са левице: Ти си Богавац сенатор, немаш права да пљескаш. — *Петар Богавац*: Ја сам још посланик, имам право).... У просуђивању једне финансијске политике, финансијске политике једне владе, једног Министра финансија, може се говорити са два гледишта, или се може указивати објективно на све тешкоће и напоре које Влада и Министар финансија имају да савладају и с којима имају да се боре да би постигли позитивне резултате, или се може напамет и произвољно да тврди, да се могло више и боље учинити, него што се од стране Краљевске владе и Министра финансија учинило. (*Др. Војислав Дошен*: То је само напамет!) То што Ви кажете! — Прво је гледиште савесне, озбиљне и објективне критике. Друго је гледиште, други начин критике једнога позитивног рада, јесте секташки и пристрасан.

Велики број критичара буџета који се налази пред Народном скупштином, а који су говорили са ове говорнице, затварали су очи пред непобитним чињеницама и тврдили су да не постоји никакав финансијски и привредни напредак, не наводећи никакве озбиљне аргументе, док су друга господа критичари, у својим излагањима, признавали извесно финансијско и привредно побољшање и напредак, али нису хтели да признају, да је тај напредак резултат целокупног рада Краљевске владе и Министра финансија, већ су све те успехе, побољшање и напредак, који су постигнути од стране Краљевске владе, тумачили да претстављају резултат општега побољшања и оживљавања конјунктуре. Другим речима тврдили су да то побољшање и напредак претстављају дар Божији, који је дошао с неба.

Господо, допустите ми да овим поводом испричам један случај који овде може савршено да се примени. Можда је већини госпоре народних посланика познат овај случај, али неће бити од штете да се овде помене.

Две-три деценије после енглеског господарења над Египтом, дође један страни новинар, да проучи прилике у Египту. Нађе једнога Египћанина са којим почне разговор, па после кратког разговора зашита га каква је ситуација у Египту. Овај одговори да је ситуација у свему добра. Да ли Вас плави Нил и сада? (*Др. Војислав Дошен*: Али да има крокодила). Један од тих крокодила могао би бити евентуално... Кад сте нам Ви, г. Дошен, пре неколико дана говорили са ове говорнице, ми смо Вас сви пажљиво слушали, иако сте говорили ствари које нису такве да би требало да се говоре са овога места. Основно васпитање налаже... (Гласови на левици: Хо, хо!)... да и говорника са деснице, који је вас са левице увек пажљиво слушао, у миру саслушате. Ми са деснице смо увек пажљиво слушали говорнике, који су критиковали Владу, да бисмо са овога места могли да одговоримо, а не зато да правимо неумесне упадице. (*Др. Јордан Аћимовић*: Једно говоримо, а друго пише у стенографским белешкама!) Да, господо, кад не умете да се одмерите и говорите ствари које нису за стенографске белешке! Господо, постоји овлашћење по коме Претседник Народне скупштине прегледа шта може да уђе у стенографске белешке, а шта не може. (*Др. Српко Вукановић* приговара). Не може ваљда све што каже г. Аћимовић да уђе у стенографске белешке!

Да наставим. Кад је новинар запито Египћанина, да ли их плави Нил, овај одговори да не плави, јер је регулисан. Даље, господо, новинар запита Египћанина, какво је тамо стање. Египћанин одговори: „Савршено добро”. — „Како јавна безбедност?” — „Сасвим добро”. — „Па добро, ко вам то даде?” — питао је даље новинар, очекујући да Египћанин одговори: Енглези. Али, Египћанин се почеша по глави, па рече: „Алах нам даде”.

Господо, зар овај случај, који сам сад испричао, не може да се примени на ону г. г. говорнике из опозиције, који затварају очи пред успесима Краљевске владе и у финансијском и у економском погледу, и у унутрашњој и у спољној политици? (Живо одобравање у центруму и на десници).

Ја бих могао, господо, исто тако као што је овај новинар запито Египћанина да запитам господо из опозиције... (*Војислав Лазич* упада)... а нарочито овога господина, који сад упада, ко вам, господо, регулиса земљорадничке дугове на једној поштеној основи? Ко вам учврсти националну валуту? Ко вам, господо, оснажи државни кредит? Ко вам смањи државни дуг од монополског зајма за преко милијарду динара? Ко вам подиже цене свима производима? Ко вам истовремено смањи порез? Ко вам направи хиљаде километара пруга и путева? Ко вам, господо, регулиса реке и бујице? Ко вам, господо, активира трговински биланс са преко милијарду динара? Ко вам, господо, створи добре односе са свима суседима? Ко вам, господо, створи сношљиве политичке прилике у земљи?

Господо, то је створио Милан Стојадиновић и његова Краљевска влада једном паметном, једном мудром и једном поштеном политиком. (Живо одобравање у центруму и на десници. — *Стаменко Стошић*: А ко укину нама сељацима § 471 Грађанског законика?) То је, господине, укинуто раније.

Potpretsednik Franjo Markić: Gospodine Stošiću, ја Vas molim да на миру саслушате govornika.

Извештач већине др. Часлав Никитовић (наставља): Господо, у раду на негирању постигнутих успеха, у тој неодмереној критици, цитирају се необично много и немеродавни сведоци, свуда се цитирају мишљења људи из разних бранжа или места, оперише се изразима: чуо сам, прича се, казали су ми, а нико из опозиције неће логично да изнесе ствари које иду у прилог рада Краљевске владе. (*Др. Војислав Дошен*: Ја сам изнео разне пресуде и разна решења!) Одговорићу ја и на то, доћи ће и то на ред.

Господо народни посланици, привредна и финансијска стварност јесте једна веома сложена категорија, и кад се доноси један општи суд о тој стварности, онда озбиљан и објективан метод процењивања налаже да се узме у испитивање један низ најкарактеристичнијих појава и симптома који су пресудни за оцењивање општих тенденција привредног стања у једном датом времену и једној земљи. Разуме се, да и у моменту највећег привредног полета, све привредне гране и сви крајеви једне земље не учествују у подједнакој мери у томе полету, као и обратно, у време великих криза и у време депресије, сви делови једног привредног организма нису подједнако погођени. Али, го-

сподо, при доношењу општег суда мора се водити рачуна о принципу највећег броја, мора се водити рачуна о томе каква је тенденција код највећег броја и код најважнијег дела оних фактора који су карактеристични и значајни за целокупну националну привреду.

Краљевска влада г. др. Милана Стојадиновића дала је већ довољно доказа о старању за привредно побољшање земље, које је наступило и које је она добрим радом произвела. Ту је, господо, повећање државних прихода, скок државних хартија од вредности, повећање броја пореских обвезника, смањење егзекутивних наплата. На све то, опозиција одговара да то није меродавно за оцену привредног стања једне земље. Господо, ово је једино меродавно да се оцени какво је привредно стање у нашој земљи.

Господо, тврди се да су до сада постигнути резултати државних финансија: уравнотежење буџета, огромно снажење државног кредита, непоколебива чврстина наше националне валуте, знатно пребацивање државних прихода у поређењу са буџетским проценама, да је све то дошло као последица једног невиђеног притиска финансиске администрације.

Један предговорник тврдио је да буџет није добар зато, што нема контроле јавности и ту се позвао на мишљење професора париског правног факултета г. Гастона Жеза. Међутим, цитирање г. Жеза није згодно изабрано, шта више може се рећи да је оно изабрано врло несрећно. Прво што народни посланици немају потребе да се позивају на професоре макар они били и најученији, а, друго, што г. Жез спада у ред оних научника који исповедају крајње презирање бирачког тела и његових изабраника, кад је реч о њиховој компетенцији у финансијским питањима. Та питања уважени професор сматра резервисаним доменом једне групе „посвећених“, док остали могу, ако се мешају, само да праве збрку.

Напротив, господо, буџет, који се данас налази пред Народном скупштином, потпуно је јаван и отворен. У њему нема мистерија, као што је било раније пре нас, кад се није могло знати шта у ствари садржи државни буџет. Ми смо, господо, прекинули праксу кад су грађани кажњавани за то, што су изјављивали да постоји финансијска криза.

Господин извештач мањине у свом излагању критике буџета право је мале комплименте г. Министру финансија због повећања државних прихода, али му пребацује да је и последњи динар утерао у државну касу, благодарећи пореској техници коју сматра једном врлином нашег финансиског система. Даље, господин извештач мањине, критикујући буџетске приходе, тврди да је наш национални доходак преоптерећен и то толико преоптерећен, да народ више не може да издржава дажбине које узимају држава и самоуправе.

Господо, резонување г. извештача мањине није тачно. Искуство, — наука и пракса, — утврђују да се преоптерећење националног дохотка манифестује у подбацивању државних прихода и повећању броја егзекутивних наплата. Међутим, ствар стоји сасвим обрнуто. (Добацавања са левице). Ми смо имали прилике да видимо да државни приходи не само не подбацују него да ти приходи, дају велике вишкове, који иду до близу једне

милијарде, што није забележено за последњих 7 година и то баш они приходи, господо, који долазе од посредних пореза, од пореза који се не наплаћују егзекутивним путем, него зависе од потрошачке и куповне моћи најширих народних слојева. С друге стране, господо, број егзекутивних наплата пао је за 75% према стању у 1934 г. Према томе, господо, нема доказа о неком преоптерећењу националног дохотка, о томе не може бити речи. (Војислав Лазих: Откуд ти знаш како је у селу?) Није потребно, Војо, да човек живи у Стублинама, па да познаје сељака. И ми смо сељачки синови, ниси само ти као сељак позван да у овоме Дому говориш о сељацима.

Неко је од господе из опозиције говорио и указао на пренасељеност села, и, критикујућу Владину привредну политику, приговорио зашто се на овај начин врше јавни радови који су само једна полумера, зашто се на лицу места, у селу, не ствара могућност упослења за тај вишак пољопривредне радне снаге. Па, господо, подизање жељезница и путева, претставља баш најподеснију форму јавних радова који пружају могућност за упослење великог броја радних руку, јер се код ове врсте радова издаје много више за радну снагу, за личне расходе, а много мање за инвестиције и за материјалне издатке. (Војислав Лазих: А наднице су 8 динара). Господине, требали бисте да проучите Уредбу о минималним надницама коју смо ми донели, па бисте видели да је у њој минимална надница предвиђена са 16 динара. Отидите, господине, у све дуванске станице у Јужној Србији па ћете видети да нема мање дневнице од 16 динара. — Сем тога, господо, мора да се зна да је ова врста јавних радова, које изводи Краљевска влада, не само социјално корисна, већ да је и са националног и одбранбеног гледишта од првокласне важности. Назад, господо, ви видите да целокупна индустријска политика Краљевске владе иде за тим да обезбеди велики рентабилитет пољопривредног рада. О развоју металургијске индустрије, којој је циљ у првом реду да појача земаљску одбрану, нико од критичара из опозиције не рече ни речи. Исто тако нико није ништа конкретно и одређено рекао, каква је то врста јавних радова на селу које опозиција препоручује и који би били другачији и бољи него јавни радови које данас изводи ова Влада. Господо, путеви и жељезнице, регулација река и бујица не изводи се по градовима него по селима. (Секула Зечевић: Колонизација!) Неко од господе из опозиције добацио је сада да је колонизација једна врста јавних радова која би била много боља него што је грађење жељезница и путева. Господо, Краљевска влада питању колонизације поклања највећу пажњу; и ко из опозиције жели да се упозна са радом Краљевске владе, специјално у Јужној Србији, треба да оде на лице места да види шта се ради у Метохији, на Вардару, на Брегалници и код Скопља, па тек онда да говори о овом питању. (Један глас: И у Срезу струмичком?) Да, и у Срезу струмичком. Влада је тамо вишак земље, који није био дат колонистима, поделила сиромашним домородцима, што је сигурно у интересу и оног среза и државе. Ја то тврдим и кажем, јер сам се лично уверио. Ја то тврдим и кажем, јер сам суделовао у томе раду. (Др. Јордан Аћимовић: Хтели сте једно цело село да иселите!) То сте Ви, господине, желели да својом политиком село Сикирник раселите и да народ напусти тамо своја

огњишта. Једино Владином паметном политиком, то је спречено.

Господо народни посланици, у нашој земљи била је раније мода да се сувише истичу велика природна богатства наше земље, и да се, бркајући појам привредних могућности са појмом природног богатства, олако закључује, да смо богата земља. У последње време узела је маха друга једна склоност. Извесна господа, оперишући статистиком о површини зиратне земље и пренасељености села с једне стране, и наглом прираштају становништва, са друге стране, дају, насупрот првом становишту, једно очајно песимистичко мишљење о страховитом сиромаштву нашега народа.

Критичари наше привредне политике употребљују, према моменту, и једну и другу аргументацију, како им је кад згодније. Час тврде да огромно богатство наше земље лежи неискоришћено услед неспособности и нехата наше Краљевске владе, а час тврде да те привредне могућности уопште и не постоје, него да су прилике крајње очајне и тешке и да би тек требало предузети све мере да се то страшно и црно стање отклони. Немају, господо, права ни једни ни други. Немају права ни они који тврде да је она пребогата ни они који тврде да је пресиромашна. (Војислав Ненадић: То статистика говори!) За статистику се каже да је највећа лаж, то је једно, а друго она се овде не може узети у помоћ. Овде нам нико није цитирао никакву статистику и зато о њој не говорим, већ само кажем да господа из опозиције тврде како смо пребогати и како су природна богатства наше земље превелика, само Влада нема способности да их искористи, а са друге стране тврде, да смо толико сиромашни да уопште о нашем сиромаштву морамо да се забринемо.

Ми смо, господо, у извештају већине Финансијског одбора истакли да се привредни склоп наше земље не може преко ноћи изменити, а исто тако нагласили смо да је економска и привредна политика наше Краљевске владе уперена на то, да се све привредне могућности до максимума и у општем интересу искористе, да се животни ниво нашег сељака и радника уздигне и да се продуктивна снага нашег народа што више појача. (Др. Војислав Дошен: Зато дајете Панчевачки рит под закуп!) Дајемо под закуп све док се земља не оспособи, па кад то буде, поделиће се народу.

Господо народни посланици, сви сте ви приметили да извесни опозициони говорници у својим критикама о Владиној финансијској и привредној политици западају у једну противречност из које тешко могу да изађу. Они са једне стране тврде, како су чиновничке плате мале, они тврди како су радничке наднице ниске, они тврде како је социјално старање недовољно и нефикасно а са друге стране тврде, да постојећи државни приходи претстављају неподношљив терет за народну привреду и национални доходак.

Господо, ја бих волео, а и ви би свакако заједно са мном волели, да нам господа из опозиције покажу тај свој волшебни план и свој мађионичарски рецепт, по коме би се Министру финансија омогућило да истовремено много више даје, а да мање узима. Тога рецепта, господо, нема и стога нам га господа из опозиције не могу ни показати. (Војислав Ненадић: Министар Милорад Ђорђевић смањило је буџет за три и по милијарде динара!) Јесте, смањило га је, али је десет пута

у току буџетске године повишавао порезе и таксе, па је променио закон о непосредним порезима и завео фамозни члан 7, против кога је била устала цела земља. Он је смањило буџет за три милијарде на папиру, онда када начело јавности буџетирања није било поштовано и кад се у ствари није ни знало колики је буџет, јер су у току 1932, 1933 и 1934 године неколико пута повећаване таксе и други порези, док се, међутим, данас сасвим тачно зна колики је буџет, колики су приходи а колики расходи и на шта се све то има да утроши. Сем тога дажбине су смањене. Ето видите, нисте ми требали упадати у реч.

Господо, ви знате да је наш трговински биланс у току 1937 године био активан за преко једну милијарду и сто милиона динара. Активност нашег трговинског биланса мора се, господо, приписати у заслугу Краљевске владе, јер је њеном трговинском и финансијском политиком омогућена ова активност. Али има извесне господо из опозиције, која иако не могу да затворе очи пред овим фактом, ипак желе да умање значај и заслуге Краљевске владе у економској политици и њеноме раду у активирању трговинског биланса. Па знате ли, господо, какве аргументе наводе та господо из опозиције кад тврде да нема никакве заслуге Владине у томе, што је наш трговински биланс сада активан за једну милијарду и стотину милиона динара? Та се господо позивају на Румунију, па кажу да је биланс тамо активан за више милијарди леја. Ми, господо, данас говоримо о билансу Краљевине Југославије, а ништа нас се не тиче биланс Краљевине Румуније. Могућно је то да је биланс Краљевине Румуније доиста активан за неколико милијарди леја, као што ви то кажете, али ми данас овде говоримо о трговинском билансу Краљевине Југославије за 1937 годину кад смо ми на влади и упоређујемо га са трговинским билансом нашим из ранијих година, кад је већина од вас била на влади и када је тај биланс био пасиван. (Бурно одобравање у центруму и на десници).

Господо народни посланици, овако резонување опозиције потпуно је депласирано. Оно је, господо, и депласирано и неубедљиво. Господо, ово резонување и ово тврђење, да је румунски биланс активнији него ли што је наш, то ми изгледа као кад би сте ви казали: Јесте Краљевска влада је дала за јавне радове читаву милијарду динара; она ће дати и другу, па ће дати и трећу милијарду, али све то још није ништа кад се упореди са две стотине милијарди, колико су на јавне радове дале Сједињене Државе Северне Америке. (Одобравање у центруму и на десници).

Овака критика, господо, није озбиљна критика; таква критика не може да опстане. Кад ви, господо, говорите о трговинском билансу наше Краљевине у 1937 године, онда можете тај биланс упоређивати са билансима из, рецимо, 1934, 1935, 1936 и са нашим билансима и из других година, али се не можете позивати на трговинске билансе других држава.

Господо, поред осталих критика из опозиције упућених финансијској политици Краљевске владе, неко од господо из опозиције говорио је и о девизно-валутној политици Владиној. Та критика, господо, по моме мишљењу, погађа самог критичара, јер та критика није ниуколико оправдана. Јер, ако има домена где је Влада г. др. Сто-

јадиновића показала највећи здрав смисао, где је показала правилно и реално схватање наших општих потреба, то је домен валутно-девизне политике.

Престало се са оним опсенама, престало се са оним варкама, које су постојале раније пре владе др. Стојадиновића. Ви ћете се, господо, сећати онога времена у коме се за нашу валуту, за наш динар, показивао фиктиван и нереалан курс на бази једног исто тако фиктивног, нереалног и и фризирног биланса Народне банке. (Др. Мирко Косић: И данас је то исто). Данас, господине професоре, не стоји тако. — Као што рекох, Влада г. др. Стојадиновића затекла је један нереалан курс нашега динара створен на бази нереалног и фиктивног биланса Народне банке. По томе билансу, господо, показивана је као стварна подлога, на којој наша национална валута треба да почива, и велика количина злата која је била заложена у иностранству. Нереалан начин приказивања биланса Народне банке, фиктиван курс динара и трансфер-мораторијум за државна плаћања који је нашој привреди нанео огромне штете, — све су то биле методе, којима су оперисале владе пре доласка др. Милана Стојадиновића на владу. (Чује се са левице: Г. Стојадиновић је тада био Министар финансија). Г. Стојадиновић је тако стање наследио као Министар финансија, и прва му је брига тада била да оде на једну скупштину Народне банке, мислим у марту 1935 године, и да рашчисти са таквом ситуацијом.

Г. др. Стојадиновић, као одличан економист и финансијер, са здравим смислом конструктивног реалисте, који не трпи варке и фикције, прекинуо је ту праксу и започео са једном новом, здравом и поштенем девизно-валутном политиком, која је дала најбоље резултате. Он је, господо, одмах пречистио биланс Народне банке, и курс динара, без страха и колебања, приказао реално и отворено. Г. Стојадиновић, који је до у танчине био упознат са искуством других земаља, малих и великих, са њиховом валутом у доба кризе, знао је да судбина једне валуте не зависи од злата, макар то злато и не било фиктивно него стварно и обилно, — а код нас је, као што знате, било фиктивно — него у крајњој линији зависи од продуктивних радних способности и штедње једнога народа. (Одобравање и пљескање код већине). Г. Стојадиновић је имао пред очима пример неких земаља са огромним стоковима злата, који су се топили као восак на пламену, чим је наступила пасивност њихових платних биланса и кад се, као последица привредног назадовања, разбуктало неповерење.

Зато је г. др. Стојадиновић, одмах и пре свега, приступио подизању продуктивних народних снага, ставарању услова за рад у земљи и повратио поверење у наш државни кредит.

Господо народни посланици, један од г. г. предговорника из опозиције оштро је критиковао саобраћајну политику Краљевске владе. Његова критика ове политике била је оштра и прошле године. Ја сам, тада, као извештач већине Финансиског одбора, одговорио томе господину говорнику и ви сте видели да је та критика, коју је он тада изнео, морала да падне пред аргументацијом коју сам ја, поводом ње, у своје одговору,

изнео. У појединачној дискусији, имаћу, такође, прилике да се и на овогодишњу критику тога господина народног посланика, наше саобраћајне политике, понова осврнем.

Један други господин из опозиције изнео је извесне оптужбе противу корупције, желећи на тај начин да „жигоше” рад Владе г. др. Стојадиновића. Тај господин предговорник за своје наводе није нам поднео никакве доказе и, уколико је мени познато, господа народни посланици нису поклонили никакве пажње тим његовим тврђењима. Међутим, тиме је потпуно неоправдано нападнут и оклеветан један човек који ни најмање није крив. Ја стога, господо, морам протестовати противу употребљавања ове говорнице за постизавање извесних политичких циљева преко леђа појединих исправних праћана. Ја ћу само ради илустрације, како се необјективно говорило са ове говорнице, казати неколико речи. (Мита Димитријевић приговара). Господо народни посланици, има у овоме дому на левици један господин, који је дуго народни посланик и кога, кад се попне на говорницу, ако му неко упадне у реч, њега обузме таква љутња и тако му јурне крв у главу да се уплашимо да не добије удар срчане капље. А тај господин, међутим, омета својим упадицама све говорнике, па и оне који никоме не упадају у реч. Ја бих вас молио да га не спомињем, и он, а и ви, знате који је то. (Мита Димитријевић: Ја сам тај, али ја увек говорим истину! То је ваш човек износио. — Граја). Смирите се, господине Димитријевићу, ја не вређам никога.

Да наставим: На тврђење тога господина да је пашеног г. др. Стојадиновића инж. Глишић уценио предузеће „Илирија” а. д. сумом од 3 милиона динара да би могло радити посао на зидању Државне штампарије, који је добила на јавној лицитацији, и да ће му у накнаду за то г. Глишић издејствовати промене у ценама бетонских радова, изјављујем да у свему томе има истине толико, колико је истина и то да је г. Глишић пашеног г. др. Стојадиновића и да је „Илирија” предузела посао на Државној штампарији. Јер г. инж. Глишић није пашеног него зет г. Стојадиновића, и грађење Државне штампарије није добило предузеће „Илирија” него као најповољнији понуђач предузећа „Јошаница” а. д. а „Илирија” није ни лицитирала.

Господо, инж. г. Глишић, иако је зет Претседника владе и ранијег Министра финансија, остао је и данас на скромном положају секретара инжењерске коморе и продужио је и даље, као стручњак за армирано-бетонске радове, да обавља оне послове које је и досада обављао. Сва приватна предузећа и сви они, за које је г. Глишић радио, могу посведочити његову потпуну исправност и пре неки дан на годишњој скупштини инжењерских комора и главне управе Инжењерске коморе, њему је одато пуно признање од свих инжењера за његов несебичан и неуморан рад на законодавном сређењу приватне техничке делатности. Иако је познат као такав одличан радник и стручњак, он никакве послове није радио ни са Министарством просвете, ни са Министарством грађевина, ни са којим другим Министарством, па, према томе, није могао дати ни повода за овако нетачно тврђење које је против њега инсценирано.

За доказ тачности онога што је изнесено, прочитаћу вам следеће писмо, које је „Јошаница“ а. д. упутила г. Глишићу, на његово тражење:

„Јошаница“

Акционарско друштво
Београд, Кр. Фердинанда 8

Господину

Душану Глишићу, овлашћеном инжењеру

Београд

На Ваше писмено тражење од данас, част нам је одговорити Вам следеће:

1) На лицитацији одржаној за израду нове зграде Државне штампарије као најповољнији понуђач била је наша фирма „Јошаница“ а. д., а фирма „Илирија“ а. д. није ни учествовала на лицитацији.

2) За све време док се о уступању посла код надлежних власти решавало, нити смо пре тога нити после тога имали ма какав разговор ни с ким па ни са Вама, ма за какву награду да нам се посао уступи.

Исто тако ни са ким, па ни са Вама, нисмо никад разговарали ма о каквој награди, да би нам се у предузетим пословима издејствовале промене у плановима и вишковима у радовима.

3) За све радове или евентуалне измене надлежан је био једино архитект-пројектант г. Драгиша Брашован са својим стручњаком статичаром г. др. Мирославом Касалом, професор Универзитета у Љубљани.

За све њихове предлоге надлежни органи Министарства просвете и Министарства грађевина једино су у праву и могућности да доносе мериторне одлуке.

Није нам позната могућност по Вашем положају и функцији, да сте игде могли утицати да се доносу ма какве одлуке у променама при грађењу Државне штампарије.

Овлашћујемо Вас да ово наше писмо можете користити у сваком случају како за сходно нађете — па и за доказ пред Судом.

С поштовањем

„Јошаница“ а. д.

Инж. Бора Раденковић, с. р.”

Најзад, господо, инжењер г. Глишић обавестио ме је данас да је предао тужбу редовном суду против господина који је изнео ова тврђења, па ћемо имати прилике да видимо да ли ће господин, који је ово тврђење изнео све ово да докаже, или ће да сноси законске последице за клевету. (Др. Војислав Дошен: Хоћемо ли га изручити суду?) Господине Дошене, ви би сте требали, као адвокат и доктор права, да знате пропис § 110 Пословника. (Др. Војислав Дошен: И Ви као правник то не знате! Бркате § 110 са 108!) Ви сте се у њих заплели. (Др. Војислав Дошен: Друго је овлашћење, а друго имунитет!) То су две ствари, које Ви не знате, Ви сте ту побркали појмове.

Господо народни посланици, приликом ове буџетске дискусије, ми смо чули до сада око 80 говорника, од којих су, господо, 3/4 расправљали чисто политичка питања, док је једва 1/4 говорника третирао питања из области државног буџетирања и финансирања. Господо, због тога ми

је дужност као известиоца већине Финансиског одбора, да овде, са овог места, бар у најкраћим потезима, одговорим и на замерке, које су извесна господа из опозиције чинили Краљевској влади због вођења њене унутрашње и спољне политике.

Исто онако, господо, како сам у почетку нагласио да је потребно бити објективан у оцени финансиске и економске политике једне владе, исто тако је, господо, ако не још и потребније бити објективан приликом критике унутрашње, а нарочито спољне политике једне Краљевске владе. Шта ми, господо, међутим, видимо. Не видимо, господо, ни мало објективности у критици. Влада се, господо, критикује за ствари које је најбоље и за народ најкорисније свршила. Пребацује се, господо, да ради нешто, што јој ни на ум није пало да ради. Па се иде чак дотле, господо, да се напада једна Влада без икаквог разлога, Влада која је створила једно сношљиво стање у унутрашњој политици... (Бурно одобравање код већине)... после неколико година тешких политичких прилика, када су праштале бомбе по железничким станицама и возовима и када су мирни и исправни грађани без икаквог разлога интернирани (Пљескање код већине. — Гласови са леве: А Керестинац!) Могли бисте говорити да је Влада крива и за извесно самоубиство извршено тровањем содом због несрећне љубави! Како сте почели да критикујете, могли бисте и то да пребаците Краљевској влади (Пљескање код већине).

Чули смо од г.г. говорника са леве, да често пута пребацују Влади, што је попустљива и што неће да прибави поштовање позитивним законима; чули сте, господо, како се наш режим назива керенштином и упоређује са владом Керенског из 1917 године. Господо, те исте говорнике, који су говорили да се не примењују закони, ми смо често пута слушали одмах сутрадан, или два-три дана после тога, да су критиковали строгу примену закона и пребацивали Влади, да је реакционарна и да је сувише строга у примењивању позитивних закона. Господо, зар то није контрадикција: данас тврдити, да је влада попустљива, да је ово режим керенштине, а сутра говорити, да је влада реакционарна и да је сувише строга у примењивању закона?!

Један говорник који врло често упада са леве, ономад је говорио о једноме сукобу, који је избио у Шибенику на једном збору, о судару између народа и сазивача збора. Он је то тврдио, ви се сви врло добро сећате, да је полиција, наговорена, викала: „Доле фашизам“, а после њега одмах један други говорник са овога истог места, говорник са леве, тврдио је и убеђивао, бусајући се у прса, како је Краљевска влада др. Милана Стојадиновића и Југословенска радикална заједница решила да заведе фашистички режим у нашој земљи. Шта је, господо, овде истина? Да ли ово што тврди г. говорник, који је говорио о догађају у Шибенику, да је Влада наговорила полицију да виче „доле фашизам“, или је истина, да Влада хоће да заведе фашистички режим у нашој земљи?! Зар не видите у какву тешку контрадикцију пада опозиција, кад критикује Влади рад у њеној унутрашњој политици?! (Пљескање на десници).

Све су то, господо, сами парадокси, а највећи парадокс, господо народни посланици, био је, кад је ономад, у име једне странке, у име Југословен-

ске националне странке и њене парламентарне групе, са ове говорнице говорио један човек, који је, као Министар унутрашњих послова, у своје време, задао смртни ударац тој странци, и коме су господи чланови те странке бурно аплаудирали. (Пљескање код већине). Он је, господо, био највећи рушилац ваше Југословенске националне странке, и ви сте му ономад аплаудирали. Тако је то било, господо. (Граја на левици).

Господо, кад смо летос у овоме Дому водили дискусију о Конкордату, сви говорници из опозиције оштро су замерили Влади, што је изнела пред Народну скупштину Конкордат, па је међу тим говорницима било и таквих, који су као чланови раније Владе парафирали тај Конкордат, а сад пак, господо, чули сте један велики број говорника са левице, како замерају Влади и критикују, зашто је Влада скинула са дневног реда Конкордат. (Пљескање код већине). И ово је, господо, била једна контрадикција. Они раде, како им кад треба. Ако им је згодно, ако је интерес њихових жеља и намера, да се Конкордат изнесе на дневни ред, они су онда за то, а ако не иде њима у прилог, они су против тога.

Господо, из такве критике, где се прво напада Влада, што је изнела на решавање пред Народну скупштину Конкордат, па се после тога напада, што га је скинула са дневног реда, — из такве критике не може се закључити, да су људи објективно говорили и да су износили ствари онако, како треба да се износе. (Пљескање код већине. — Граја и протести на левици).

Господо, види се да извесна господа желе да унесу што више пометње... (Жагор и протести на левици)... да унесу што више пометње у народ, и да спрече напредак, који Краљевска влада господина др. Милана Стојадиновића свакога дана и стално жели. (Граја и протести на левици. — Мита Димитријевић жучно протестује).

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine Mito Dimitrijeviću, Vi ste češće puta, kao govornik sa ove govornice, tražili bilo od mene, ili od one gospode kolega, koji su predsedavali ovde, da Vas uzmemo u zaštitu i da ne dozvolimo, da Vam gospoda poslanici ometaju govor svojim upadicama. Vi, međutim, stalno ometate svojim upadicama izlaganje govornika. Molim Vas da to ne činite.

Izvolite nastaviti, gospodine govorniče. (Graja).

Др. Часлав Никитовић (наставља): Господо народни посланици, у току дискусије о прошло-годишњем буџету, ви се врло добро сећате, чули смо врло велики број говорника, који су третирали искључиво хрватско питање. Ове године о томе питању било је мање расправљано. (Др. Мирко Дошен: Биће још о томе говор!) Ако, не бежимо ми од тога. Али, ипак о томе се још увек и свуда говори.

Једни нападају Владу, господо, што то питање до сада није решила и што томе питању не поклања пуну своју пажњу. Има овде један клуб у Народној скупштини, који се потпуно слаже са споразумом закљученим 9 октобра. И претставник тога клуба стално замера Влади, што то питање не решава.

Друга господа нападају Владу, што уопште покушава, да то питање решава, јер они негирају и постојање тога питања. Па чак замерају и то, што се господин Претседник Краљевске владе, го-

сподин др. Милан Стојадиновић, састајао прошле године са г. Мачеком.

Господо, господин др. Милан Стојадиновић је реалан политички човек. Ниједну ствар он не прелама преко колена, нити је пак оставља нерешену. Све што ради, он ради на време и са размишљањем. (Жагор и добацивања на левици). И нека нико од вас, господо, не мисли, да Влада и овоме питању не поклања пуну пажњу.

Истина је, да о томе комплексу проблема, који се зове хрватско питање, Краљевска влада није донела дефинитивно решење, али она није ништа пропустила, апсолутно није ништа пропустила да учини, да се створи могућност да то питање изгуби ону своју оштрину, која је постојала пре њенога доласка на власт. (Живо одобравање и пљескање на десници). А ви знате, да су раније по Загребу и Београду, и по возовима праштале бомбе, чега данас нема, и да је ону оштрину, која је раније постојала, отклонила Краљевска влада пометним радом тако, да се у миру и тишини то питање може почети да решава. (Одобравање на десници, граја и протести на левици).

У низу мера, господо, које Краљевска влада предузима, да оштрицу овога питања ублажи и иступи, јесте доношење Закона о самоупавама, који је, господо, г. Коросец Министар унутрашњих послова, у једној седници Финансијског одбора, најавио, и који ће закон, господо, омогућити учествовање, пуно учествовање народа у раду бановина и дати пуног изражаја жељама најширих народних слојева.

Господо, Влади се од опозиције пребацује, да није обезбедила поштовање државном ауторитету, у оном делу наше државе, где живе Хрвати. (Узвици на левици: То је истина! Тако јел!) Неће бити да је тако.

Држање Краљевске владе било је држање човека, који спокојно и мирно посматра ствари, не зато, што је слаб и бојажљив, него зато, што је снажан и јак. Влада није имала разлога, нити има разлога да сматра, да су државни интереси угрожени од Хрватског дела нашег народа, и за то није употребила нити употребљава репресивне мере, као што није претерала у попустљивости. (Жагор на левици).

Господо, ми нећемо да се упуштамо у прегањање и полемику око тога, да ли смо ми један или три народа, да ли смо ми једно или три племена, то ћемо ми да оставимо господи професорима и научницима нека они о томе расправљају, ако имају интереса и ако им је од интереса. (Мита Димитријевић: Најбоље је оставити народу! Шта ће Ти професори?) А за нас је, господо, као остворне и реалне политичке људе важно, да Југославија постоји као држава и да ту државу цео народ жели и хоће. (Одобравање и пљескање код већине).

Наша је дужност, господо, да водимо највећег рачуна о целој Југославији, о њеним потребама, о њеним тежњама, о њеном напретку. И ми, господо, ту дужност вршимо и ми ћемо, господо, умети да чувамо Југославију од свакога и према свакоме.

Господо народни посланици, један је говорник из опозиције, на један до сада неуобичајан начин, пре неколико дана говорио о приликама у Јужној Србији, па је изнео тако нетачно ствари, које су лишене сваког основа. Господо, рекао је

да се тамо ништа не ради и да Влада о тој покрајини не води рачуна.

Господо, ко макар мало познаје прилике у Јужној Србији, ко је два пута прошао кроз Јужну Србију, а уз то је објективан човек, тај, господо, мора признати да је тамо ове последње две године учињено више него раније за десет година. (*Мита Димитријевић* одобрава климањем главе). Видите, одобрава ми и г. Мита Димитријевић, јер је и он видео на лицу места шта се урадило и шта се ради за последње две године од стране Краљевске владе на побољшању прилика доле.

Господо, Влада г. др. Милана Стојадиновића напротив води највећу бригу о нашем Југу и г. др. Стојадиновић је баш лично прошле године обишао и посетио Јужну Србију, прошао је и леву и десну обалу Вардара, да се на лицу места, да се код народа, да се ту на терену увери и обавести, које су потребе народа Јужне Србије, да би се тим потребама изишло у сусрет. Господо, треба знати само колико је ова Влада учинила за народ из Јужне Србије тиме што је омогућила већу производњу дувана, производњу од које народ у највећем делу Јужне Србије и живи. (*Војислав Лазих*: А откупне цене дувана?) И што је, господо, Краљевска влада г. др. Стојадиновића подигла цене овоме артиклу, тако да се тај артикал данас рентира... (Бурно одобравање у центруму и на десници), што се најбоље види из тога што је, господо, према 1934 и 1935 години, учетворостручена производња дувана у Јужној Србији. Да господине Лазиху, ако нисте ово питање знали, нисте требали правити упадицу.

Господо, ми смо затекли стање дуванске жетве у Југославији на 3 милијона килограма, а данас је производња дувана у Јужној Србији око 12—15 милијона килограма (Један глас: Па за време Турака била је 15 милијона килограма!) Па, ако идемо у историју, за време Александра Великог дувана уопште није било.

Господо, 1934 године читави крајеви у Јужној Србији нису садиле дуван. Због чега? Због тога, што је Влада, што је Министар финансија тадањи, водио једну такву дуванску политику да је дуван најчешће од народа узиман у бесцење по 2 до 2.50 динара килограм, и често отиман и спаливан. Па када упоредите то стање са данашњим стањем, онда видите колика је разлика и колики је напредак учињен у Јужној Србији заслугом Владе г. др. Милана Стојадиновића (Један глас: А како стоји са опијумом?) Питање опијума, уважени господине, нисте добро проучавали и проучили и не можете о томе питању третирали. Опијум је, господо, 200 динар килограм, али је, опијум на светској пијаци једва 300 и нешто динара. Међутим, ми имамо толике стокове опијума да га не можемо још за 3 до 4 године, све када не би ни било нове жетве, продати, јер знате да постоји међународна контрола за овај артикал. Господине докторе, баш зато што је и у 9 срезова Јужне Србије један од главних производа опијум, од кога народ живи, Влада г. др. Милана Стојадиновића, увидевши да се опијум не може да пласира онако као раније због конвенције о опијуму, она је преоријентисала производњу у тим срезovima на производњу памука и уљаних семена и ради на томе пуном паром. Има три године како се спрема да се Валандовско поље наводњава из Вардара и да се

омогући и ту садња памука како би народ могао да што више резултата у производњи постигне.

То је питање, питање производње и продаје опијума, врло сложено и не може површно да се о њему решава. Господо, требао је тај господин посланик да зна да су цене чаурама свилобуба, кад смо ми дошли на власт, биле 8 и 9 динара, а данас су од 20 до 28 динара. Није то питање светске коњунктуре, него паметан рад Краљевске владе која је помагала произвођаче свилених буба. (Одобравање у центруму и на десници).

Ви знате, господо народни посланици, да је Краљевска влада, на једној седници у октобру месецу, одлучила да спреми једну Уредбу о унапређењу јужних крајева. Та је Уредба, господо, у раду. На њој се ради и она ће ускоро бити готова. Кад она буде извршена, Јужна Србија добиће сасвим другу, модерну физиономију, да је нико неће моћи познати.

А шта је урађено пре Владе г. д-ра Милана Стојадиновића на једном систематском и паметном раду на унапређењу јужних крајева? Доношење ове Уредбе са законском снагом, један је доказ више да се на ту тако важну и нама свима драгу покрајину озбиљно мисли.

Господо народни посланици, говорници из опозиције у своме афектираном патриотском гневу стављали су у грех Влади г. д-ра Стојадиновића непостојеће и преувеличане грешке или неправилности. Опозиција се тобож жести због тих непостојећих повреда јавног добра и општег интереса. Али не боле опозицију те тобожње грешке и неправилности и не лежи узрок њене срџбе у томе. Она је с тим тобожњим грешкама могла да буде задовољна, јер би народ, ако те грешке постоје, имајући развијен здрав инстинкт, увидео да Влада г. Стојадиновића грешки, па би је напустио. Није опозиција срдита и љута због тога, него због тога што Влада г. д-ра Стојадиновића ради разумно и паметно и постизава успехе, а што су већи успеси за Краљевску владу, у толико шансе за опозицију опадају. (Одобравање код већине. — *Др. Војислав Дошен*: Према томе доћи ће тајно гласање и слободни избори?). Те велике државне тајне, не можемо да одамо! (*Др. Војислав Дошен*: Пошто добро стојите, могли би дати!). Хвала Богу, добро стојимо. Показаће време. (*Војислав Лазих*: Имаћете уза се капетане!). Није рђаво, Војо, имати уза се капетане. Много боље је имати их уз себе, него иза себе, као што је код тебе био случај прошле године код Умке.

Господо народни посланици, велики број опозиционих посланика посветио је пажњу вођењу спољне политике. И овде није вођено рачуна о потребној објективности, која је у овако необично важној дебати била потребна. Ја сам летос, у једној другој дебати, са овога места, изнео, шта се све није од стране опозиције изнело о раду Краљевске владе, у вођењу наше спољне политике.

Ви се сећате, господо, да су прво извесна господа рекла да смо продали земљу Енглезима, па после су рекли да смо продали земљу Италијанима, а напоследку да смо продали земљу Немцима. После су казали: да смо оставили наша стара пријатељства и савезе, да смо напустили Француску с којом чак ни уговор о савезу и пријатељству нећемо да продужимо. Рекло се да радимо на разбијању Мале Антанте и Балканског

споразума, да смо напустили Друштво народа и да водимо спољну политику коју народ не одобрава. (Глас са левице: Читајте новине!). Читајте ви, а ми читамо!

Сви ви, господо, видите, колико је нетачно ово што је опозиција говорила о спољној политици Краљевске владе. Ви сви знате шта је г. д-р Милан Стојадиновић затекао у спољној политици када је дошао на власт. (Глас са левице: Шта је затекао?). Какво је стање нашао када је преузео ресор Министарства спољних послова. (Граја и протести на левици). Знате како је стајала наша граница и са колико смо пријатељских земаља били окружени.

Он је, господо, морао одмах да предузме све мере да створи са нашим суседима добре и пријатељске односе. (Глас са левице: Да се не угушимо у загрљају нових пријатеља? — Др. Мирко Косић: Да нас Бог сачува од ових нових пријатеља!). Не мислите ви тако, господине професоре!

Господо, питање наших односа са Парагвајем и Боливијом није од велике важности, али питање односа са нашим првим суседима је од првокласне важности за нашу земљу. (Бурно одобравање и плескање на десници и у центруму и повици: Тако је!). Наш народ каже да је неки пут пречи комшија него брат.

Господо, Влада је ствари у спољној политици посматрала реалистички, и учинила све напоре да спољну политику Краљевине Југославије упути једним правцем који досадашња наша пријатељства и савезе неће помутити, а омогућиће нам да добијемо нове пријатеље чак и тамо где смо до сада имали непријатеље. (Др. Војислав Дошен: Ала је то наивно!). То што ви кажете. — За Југославију могу бити од користи добри суседски односи, а никако од штете!

Опозиција је демантована догађајима. Она је рекла да се уговор са Француском неће продужити, бусали су се у груди и звали на узбуну цео свет и народ југословенски против нас. Лицитирало се ко је већи пријатељ Француске, бусало се у прса да смо напустили Француску и како нећемо пријатељства са нашом великом савезницом. Само месец — два дана после тих бусања у прса од стране опозиције, ви сте сви видели да је Претседник Владе г. д-р Милан Стојадиновић отишао са помпом у Париз и Лондон, па је у Паризу у име Југославије потписао... (Бурно плескање и одобравање на десници и у центруму) ... продужење нашег уговора о савезу са великом Француском републиком. Према томе, господо, не морамо ми да говоримо, јер дела говоре за нас. Ви то видите (окреће се левици) али сте толико пакосни да нећете да признате! (Глас са левице: А шта је било када је Делбос долазио?). Није било ништа!

За Француску нацију ми смо везани великим и искреним пријатељством и љубављу, које цео наш народ осећа, и ми не можемо и нећемо ништа учинити против Француске. Када хоће неко да импутира Краљевској влади да је против Француске, тај, господо, говори и ради против своје отаџбине. (Бурно одобравање на десници и повици: Живела Француска!). Јер, господо, Влада ради само оно што осећа да народ жели и да хоће.

Мала Антанта је чврста као што је и раније била. О неком разбијању Мале Антанте не може да буде ни говора; то могу да кажу само људи из

ината, необјективни људи, а објективни познаваоци ствари и људи који воле истину, не могу никада тако нешто рећи.

У великој и солидној згради Мале Антанте и Балканског споразума, Југославија је један од камена темељаца, и она ће то остати лојално, сигурно и чврсто. (Др. Војислав Дошен: Зашто онда др. Стојадиновић није путовао кроз Чехословачку за Немачку?). Био је zgodнији ред вожње. (Др. Војислав Дошен: Питам само! Ближе је преко Чешке!).

Господо народни посланици, двојица од говорника из опозиције рекли су да смо напустили Друштво народа, износећи тим поводом ствари које апсолутно не стоје. Ми напротив стално, искрено и непрестано сарађујемо са том међународном институцијом. Ми смо и данас верни оним идејама због којих је та институција и створена, — идејама чувања мира у свету.

Али, господо народни посланици, не увиђате ли да та организација није више у могућности, да ефикасно делује на очувању светскога мира? Не чини ли Вам се, да Друштво народа није било у стању, да спасе једног свог члана од пропасти и да спречи одузимање огромне територије друге једном члану? Не деси ли се, да једна мера те установе, која је извођена прошле године, санкције, није имала никаквог успеха и да је та мера нама, као верном члану Женевске институције, нанела огромне штете, од које не можемо ни данас да се повратимо. (Глас са левице: Дакле, политику неверства!) Не, господине, него политику памети.

Али господо, ми ничим нисмо показали, да нисмо за Друштво народа, како је пребацивано од стране опозиције јер у тој организацији у свему и у потпуности сарађујемо. Ми учествујемо у раду те организације, стално и наш се глас у Савету Друштва народа чује. Ви знате, да има у Савету Друштва народа девет чланова и једно место припада Малој антанти, које се мења између чланица Мале антанте сваке године. Сад је Румунија заступљена у Савету Друштва народа преко свога члана, и ви знате, да је господин Истрате Мическу, пређашњи министар спољних послова суседне и пријатељске Краљевине Румуније, недавно учествовао у раду Савета Друштва народа и говорио по једном питању у наше име. Према томе, пребацивање опозиције да не радимо са Друштвом народа, неумесно је и мора да отпада.

Господо народни посланици, ми смо мирољубива нација, ми немамо завојевачких и освајачких тежњи; наш народ је миран и жели мир свуда: и на њиви, и у кући, и у селу, и у држави, и на граници. Ми се боримо за мир и ми смо за ту велику идеју мира поднели велике жртве. Господо, наш Велики Краљ погинуо је у борби за мир... (Узвици: Слава му!)... и ми имамо право да будемо поносни, што смо највећу жртву која се може дати дали за идеју мира.

Али, иако је наш народ мирољубив, наш народ није за мир по сваку цену, није за мир по цену понижења. Наш народ је за мир са чашћу и достојанством, за мир који нас ни пред ким неће унизити и који ће нам омогућити увек да високо држимо главу, достојанствено и поносно. Ми смо за један мир у благодану, или ако хоћете за благодану у миру, ми смо за благодану у социјал-

ном миру, ми смо за благостање у унутрашњем миру, ми смо за једно благостање у миру на нашим границама. А ми, господо, данас тај мир имамо, јер смо га политиком Краљевске владе створили. Допустите да завршим своје излагање. (Др. Војислав Дошен: Зашто не одговорите на моје питање, то сте ми обрели и зато сте се и јавили за реч?).

Доћиће и буџет Министарства унутрашњих послова на дневни ред, па ћемо и ту разговарати. (Др. Војислав Дошен: Опет одлажете!) И Ви сте могли да говорите оно код буџета овог Министарства.

Допустите да завршим.

Господо народни посланици, ја сам у своме говору, у своме данашњем излагању био и искрен и отворен. Ја ћу на крају, господо, да вам кажем једну тајну. (Граја на левици). Да саслушате, господо, једну тајну, да саслушате, господо, у чему је тајна успеха Владе г. др. Милана Стојадиновића на финансијском пољу. Ево у чему је. Господин др. Милан Стојадиновић има добру унутрашњу и спољну политику... (Граја и приговори на левици)... и њихов резултат, господо, резултат добре унутрашње и добре спољне политике, јесу добре финансије. (Бурно плескање у центруму и на десници). Он је, господо, као добар финансијски стручњак увек имао пред очима, чувени класични пример из финансијске науке, када је Луј XVI обратио се своме Министру финансија Некеру, и затражио од њега да му среди тешке економске и финансијске прилике у Француској и када је Некер одговорио: Сире, дајте ми добру политику, па ћу вам дати добре финансије. (Плескање код већине).

Ово је позната истина, а истину треба сваки дан и сваки час понављати. Господин др. Милан Стојадиновић дао је добру унутрашњу и добру спољну политику, и за то је дао и добре финансије. За то, господо народни посланици, треба гласати за овај буџет. (Бурно и дуготрајно плескање у центруму и на десници).

Potpredsednik Franjo Markić: Има реч народни посланик г. Шукрија Куртовић.

Шукрија Куртовић: Господо народни посланици, после говора известиоца већине, одабраног човека владине већине, одиста човек излази на ову говорницу мало декуражиран, јер види да аргументи ма какви били и ма како били документовани, не мале на овој десној страни. Кад се онако изврћу аргументи које је износила левица, и кад се са оним аргументима, на овакав начин капацитира десница, онда нема изгледа да могу икакви аргументи помоћи. (Одобравање на левици).

Ја ћу, господо, ипак покушати да баш на привредном пољу критикујем садашњи буџет, који стоји пред нама. Моје речи, знам, да неће паљити, ради тога ћу гледати да употребим речи Господина Министра финансија, да извадим из његовог штампаног експозеа доказе, — а има zgodних момената који се могу употребити, — да вас уверим, да је овај буџет сувише велик, да не одговара привредној снази нашега народа, и да га треба одбацити или коригирати. Надам се да ћете бар мирно саслушати речи Господина Министра финансија.

Пре свега господо народни посланици, морам рећи да се из овога целога експозеа Господина

Министра финансија види јасно борба између стручњака господина Летице, и партијом заробљенога човека, који у ЈРЗ носи чин Главног благајника. Он ту борбу води са колегама ресорним Министрима, који хоће овим буџетом да прикажу своју партију ЈРЗ, као да она једина, и нико више, има заслуга за већу активност, на коју се може указати у нашој привреди. А кад нам главни говорник деснице г. др. Гавриловић сву „славу“ овог буџета, са звучним називом „буџета државно-привредног просперитета“, веже само за име г. др. Стојадиновића, Претседника Владе, а не спомиње готово никако заслуге г. Летице за овај „државно-привредни“ буџет, онда је јасно са којим се силама имао борити стручњак Летица и да је могао подлећи.

Да је била велика навала на стручњака г. Летицу, да овакав огроман буџет изнесе пред нас; да се он томе опирао увиђајући сву штетност од тога, морам вам, по обећању, доказати његовим речима. Ево тих речи: Он вели у своме експозеу (на страници 8 и 9), дословце: да је био у врло деликатном положају ради захтева својих колега ресорних Министара, чији су захтеви ишли чак до 14 милијарди динара; и да је „стављен пред један врло тежак задатак“, с обзиром на привредну снагу нашега народа и пореску могућност његову.

Али његова стручњачка снага није успела да смањи те захтеве више него их је смањила. И то са великим напором, како у експозеу каже.

Хвала стручњаку г. Летици и на томе, јер би иначе ове празне клупе изгласале и ту, и још већу, сваку суму буџетску. (Одобравање на левици).

Али, да стручњак г. Летица и овако „снижени“ буџет расхода и прихода сматра сувише великим, и поред све славопојке Владиној привредној и финансијској политици, и поред свега натегнутог му оптимизма, најбоље видимо из последњег става његовог писменог експозеа.

Он ту вели: да ће се „при извршењу овог буџета равнати према притицању државних прихода и водити строго рачуна да се издатци крећу у границама ефективно остварених прихода“; затим: „да ће дефинитивну употребу одобрених кредита подешавати према даљнем развоју привредне ситуације и да неће допустити да расходи у будуће достигну један степен — чујте ово, господо, ви из већине, — „који би могао пореметити равнотежу из буџета и тиме довести у питање до сада постигнуте резултате“.

Видите, господо, то су иписима верба стручњака г. Летице. Ја му за њих одајем хвалу и молим га, у име нашег привредног мира, да се држи тих речи. Нарочито га молим да их се држи у издатцима, који нису рентабилни, ни потребни, — у новим намештењима и пензионисањима.

Из ових речи стручњака г. Летице, господо народни посланици, можете се уверити, да и он, када говори само као стручњак, има оправдан страх пред огромном буџетском цифром од 12.180.000.000 динара, односно готово целих 13 милијарди — са извршењем одредаба Финансијског закона, чију суму још дефинитивно и не знамо.

Из тих речи видимо и то, колико је слабо утемељен оптимизам који се провлачи кроз цео његов експозе, да оправда ову цифру буџета и колико је намештено увеличавање заслуга Владињих за привредни просперитет.

Јасно је и може се свако уверити из цитираних његових речи, да то не говори стручњак г. Летица, него да кроз њега говори штаб партијске врховне команде, који хоће да сипа луг у очи народу.

А сада, господо народни посланици, морам се поново позвати на речи из експозеа стручњака г. Летице, да побијем и ону заглашну буку, која се чује на све стране о томе, да је просперитет који се осећа у нашој привреди једино заслуга мера, које је предузела Краљевска влада, а ви сте чули мало пре да је то аподиктички тврдио и известицац већине г. др. Часлав Никитовић.

Пре свега морам рећи да се слажем са осталим друговима са левице који су о том говорили, да се о неком просперитету код нас може говорити само код горњих, богатих или боље индустријских и банкарских делова, а да су широки слојеви народа, 80% народа, још далеко, врло далеко од тога да се може говорити о њиховом просперитету.

Затим морам рећи, да и онај просперитет који се осећа код великих банака и нарочито код индустрије, дакле у великокапиталистичкој привреди, да је и он случајне, пролазне коњунктуре у свет ради невиђене и нечувене утакмице у наоружању, а да није последица какве сталне и солидне привредне основе у свету, од које се — то се очито види — све више удаљују све државе и иду ка аутархији.

Дакле и овај данашњи просперитет, нарочито код аграрних земаља као што је наша, резултат је нездраве основе и пролазне коњунктуре у свету, па зато смело тврдим да је управо хазардерски посао поставити и зависним учинити цео наш привредни развој у будућности, на ту нездраву основу, како се то данас чини.

Још морам истакнути и ту околност да су ситуацију овог нездравог просперитета у свету искористиле боље од нас све друге државе и сви наши суседи, као што вам је доказао цифрама г. др. Коста Поповић.

Али сам дужан обећање, да вам и то докажем речима г. Министра финансија. Ево његових речи:

Ево шта он вели на страни 26 свога експозеа: „Светска привреда у току 1937 године развијала се у психози оружања. Припреме за наоружање узимају толике размере, да апсорбују огроман део цивилне производње, радне снаге и финансијских средстава. Аутархијске тежње и воља за све мањом зависношћу од иностранства у погледу сировина и намирница не попуштају”.

„Пораст цена, нарочито код сировина и пољопривредних сировина, поправио је положај аграрних земаља, а појачаном тражњом сировина у светској продукцији омогућена им је задовољавајућа прођа. Ова чињеница давала је много потстрека њиховој привредној делатности. Појачан рад индустрија важних за народну одбрану у индустријским земљама, поред аграрних, повећао је и тражњу рударских производа и утицао повољно на међународну трговину”.

То све г. Министар вели и онда немојте, господо, приписивати Влади неке заслуге. Јасно је, господо, као бео дан да су овакве прилике у свету морале саме собом код нас донети бар оне резултате који су се осетили у току 1937 године а које стручњак г. Летица оцењује као последицу тих прилика. На страни 26 и 27 свог експозеа говори сам г. Летица ово: „Привредни и финансијски по-

ложај наше земље приказује се у току године 1937 као задовољавајући. Коњунктурно — а не какво друго — оживљавање, манифестовано у прошлој години, продужило се и током ове године. Са малим изузетком, све гране националне производње у радиности бележе у већој или мањој мери побољшање и напредак према 1936 г.” Дакле, некакве заслуге Краљевске владе нема него је заслуга коњунктуре. „Пољопривреда и све пољопривредне гране”, вели даље г. Министар, „имале су добру коњунктуру”. Даље вели: „Коњунктура за сточне производе такође одлична. Пораст цена земљорадничких производа донео је побољшање рентабилности пољопривредног рада, а с тим у вези и знатно поскупљење земљишта на селу. Ниво цена на велико и мало био је у сталном порасту”. „Исто тако и индустријска делатност показује сталан напредак”. „Исти је случај са пољопривредном индустријом и индустријом биљних уља”. „И наше занатство у упоређењу са прошлом годином показује полет с обзиром на појачану куповну снагу потрошача”. Све то вели сам г. Министар финансија.

Ево, господо, зар ове речи и овакво правилно тврђење стручњака г. Летице не демантују партијског човека истог г. Летицу, који у истом експозеу у неколико наврата говори о заслугама Владе за овај просперитет, који — да понова кажем — ни близу није још онакав какав је у осталом свету.

Господо народни посланици, стручњак г. Летица опазио је и изнео у своје експозеу на страни 26 још једну врло тачну истину. А та је: да се светска цивилна производња, као последица психозе светског наоружања, развијала у 1937 бржим темпом него међународна трговина. Светска производња сировина, по његовим подацима, већа је од светске трговине за 10%, а светска индустријска делатност према трговини и индустријских производа већа је за целих 35%.

Шта то значи, господо, и какве последице у свету у светској привреди може донети ова чињеница, не треба много говорити.

Нагомилавање индустријских производа, 35% годишње који се не могу продати, знак је за врло брзу обуставу рада великог дела фабрика у свету или велико смањење рада. Обустава фабричког рада доноси беспослицу и све слабију потрошњу, што опет само собом доноси још већи пораст осталих производа — земљорадничких, занатских и сл. — који су већ сада за 10% већи него што се могу продати.

Последице тога свега морају осетити у првом реду аграрне земље, па дакле и ми.

Ја питам г. Министра финансија, зашто није из ове тачне своје констатације повукао све нужне конвенције при одређивању висине овог буџета? Очито је да би, према реченом, буџет за ову годину морао бити мањи од садањег, јер су изгледи слабији. Питам га: које оправдане индиције има, иза ове констатације, не за исти, него за још много већи просперитет за будућу годину, за коју предвиђа нове приходе, ништа мање него за целих 2000 милиона динара, кад се узму у обзир захтеви из Финансиског закона?

Очито је, господо народни посланици, да је и овде партијски интерес и партијско насиље победило стручњака г. Летицу.

Док су наши привредници учили сами тај факат да светска трговина према светској произ-

водњи иде на ниже, и осетили да постоје сви разлози или за рат или за нову светску кризу, па из тога, као прави домаћини повлаче све консеквенције и са опрезом раде, дотле наш Министар финансија пева песму, и са недозвољеним оптимизмом диже буџет на висину на којој је био само у најбољим годинама просперитета. То чини, иако је сам изнео горње констатације, које значе само слабу прогнозу за будућност привреде; и ако износи у експозеу још један факат, који га је морао навести на размишљање у другом правцу при одређивању висине буџета. Ево тог факта. Он вели наиме на стр. 28 да се осећа велико обиље новца и код државних новчаних завод и код приватних, нарочито код великих банака и истиче, да жиро рачуни приватних код Народне банке износе преко једну милијарду и 600 милиона динара — то је било 15 новембра прошле године — а сада, господо, износе једну милијарду и 800 милиона динара. То све, господо, значи да приватне банке ни тај огроман новац, као ни онај, опет огромач новац, који имају на чековним рачунима у Шпанској штедионици, ни онај у својим касама, који чини такође огромну суму, не смеју да плаћају ни у шта, нити га имају коме дати на зајам. И индустријалци и трговци и сви привредници, значи, да раде са великом опрезом, а ако раде, раде само брзе сезонске послове. Само г. Министар финансија не ради са опрезом

Г. Министар финансија дакле истиче и ту појаву, али је само констатује, а не повлачи никакве закључке из ње, и ако смо ми имали ту исту појаву, појаву превеликог обиља новца у банкама, у годинама пред ову последњу кризу, у години 1928 и 1929.

Зар то није опомена да будемо врло опрезни? Зар и то није знак да можемо понова, и то врло брзо доћи у исту или још већу и гору кризу него ону из 1930 године и даљих година иза ње? Г. Министар из тога не повлачи никакве закључке. Зато ја, господо посланици, могу понова да тврдим да је једино партијски моменат, интерес Ј. Р. З., а не државе, био одлучујући при изради овог буџета и да је тај моменат победио стручњака г. Летицу, за кога не могу веровати да није и сам свестан свега овог, да није свестан да се на овај начин срља у пропаст.

Његова ограда на крају експозеа да ће трошити само онолико колико буду притицали приходи из државне касе, не умирује нас ни мало, јер сам уверен да ће и ту бити победан и да ће у првом реду трошити новац у сврхе које директно иду у корист партије на Влади.

Као што је и до сада утрошио на стотине милиона на издатке непотребне држави, а потребне Југословенској радикалној заједници: на премештање, пензионисање и нова намештења чиновника и државних службеника, тако ће и сада у првом реду извршити она овлашћења која му даје овај предлог буџета, а која иду у корист Југословенске радикалне заједнице. То су оних неколико стотина милиона за постављање 7000 чиновника којим ће се бројем повећати, бар привидно, број присташи и кортеша партије (Бурно одобравање и пљескање на левици).

Ништа га неће женирати чињеница да ми у државној служби имамо већ сада, а имали смо и раније, одиста сувише велик број чиновника. Неће зазирати ни од чињенице да су расходи за

чиновнике стални или још боље да ће се унапређењима аутоматски све више повисивати, и да ће се ради тога, особито ако наступе зле године, морати приступити редукацији чиновника ан мас и стварати нове незадовољнике и пролетере, или ће се морати смањивати плате свих чиновника, и тим стварати нова незадовољства на штету државне администрације.

Она ограда г. Летице о издавању новца према приходу државне благајне, односи се дакле само на привредну делатност у земљи, на привредна предузећа и на јавне радове, на градње железница и путева. А то значи, да ни он, ни Краљевска влада немају никаквог сигурног плана за подизање наше привредне снаге. Ако наступи нова криза, која је, као што смо горе рекли, на помолу, престаће се потпуно са тим радовима.

Ја мислим, господо, да сам се овим свим, што вам до сада рекох, у довољној мери одужио датој речи и доказао, и то речима самога господина Министра финансија из његовога експозеа, кад говори као стручњак: да нема ни мало заслуге Краљевске владе за просперитет који се осећа у великој капиталистичкој нашој привреди, и да је овај буџет сувише велики и да не одговара привредној снази нашег народа, нити се може правдати изгледима на још бољу коњунктуру у свету.

Господо народни посланици, и господин Министар финансија у свом експозеу и чланови Финансијског одбора у свом извештају говоре о некој планској привреди, коју је завела ова Влада и величају њене успехе. Уз голе фразе истичу нарочито неколико огромних „успеха“ ове Владе. Ја ћу да се држим експозеа г. Министра, јер је он ипак скромнији и са мање фразе, но што су то известиоци у својим извештајима и у својим говорима. У главном господо, то су ови „успеси“: 1) Трговински уговори; 2) Контрола увоза робе из неклириншких земаља; 3) Операција са тако званим Крајгеровим зајмом; 4) Зеница, Борски рудник, Криваја и Целулоза; 5) Јавни радови и 6) Ликвидација земљорадничких дугова. Дозволите ми господо, да идемо по реду, и то што је могуће најбрже и најкраће.

Специјално се истичу, господо, народни посланици, уговори наши са Немачком и Италијом.

Пре свега, морам да истакнем да смо са Италијом имали увек до сад активни трговински биланс; активнији него и са једном другом државом. На пример: 1929 године актива је износила 1.160.000.000 динара. Шта више и у доба најзатегнутијих одношаја међу нама, кад су организовани и плаћани усташки покрети са Павелићем на челу, и кад су помагани исти покрети у Аустрији и у Мађарској — (Јанка Пуста), и када је Италија стала на чело ревизиониста и т. д., и тада је наш трговински биланс према њој био активан за неколико стотина милиона динара. Шта више и иза смрти г. ј. погибје Краља Ујединитеља све до санкција, које смо употребили на захтев Друштва Народа — био је биланс активан.

Господо, та појава је сасвим природна због најближег суседства и ради потреба Италије, и природне упућености једне државе на другу. Ми смо увек настојали да са Италијом живимо, не само у најбољим привредним, него и у политичким односима.

Никаква кривња, господо, није до нас била што је г. Мусолини отказао пакт о пријатељству,

склопљен са пок. Николом Пашићем. Отказ је учињен са њихове стране и у правцу њихове државне и националне политике коју, бојимо се, неће никад напустити, и поред свих уверавања данас. Бојим се да Италија и данас, кад тражи наше привредно и политичко пријатељство, нема специјалну сврху и бојим се да јој не насадимо слабљењем старих опробаних пријатељстава. (Одобравање).

Господин Мусолини, господо посланици, није се жацао ничега, кад му је то требало, да нама напакости, и кад му је наравно то конвенирало. Он је у ту сврху широм отворио врата Италије пре неколико година и мрској совјетској трговини, специјално у дрвету. Познати руски демпинг учинио нам је велику штету у трговини дрвета са Италијом.

Ето, сад се хвали Јереза уговорима са Италијом, као да је то огроман успех. А ја приговарам, много приговарам, што је тај уговор направљен на компензационој основи и, што је још маркантније, што се није успело уговором да нам се готовином плати тако звано старо наше потраживање по клирингу, које и данас износи око 100 милиона динара, него и ту своту можемо добити само на тај начин ако купимо робу из Италије. До подмирења те своте морамо дакле из Италије више увозити него што извозимо. Зато је и отишао Министар саобраћаја г. Спахо да набави из Италије неколико стотина милиона потреба за наше железнице.

Ето, тако стоји тај хваљени уговор са Италијом.

Уговор са Немачком је на истој основи, па зато се ни ту нема чим хвалити.

И код ње постоји старо наше клириншко потраживање око 200,000.000 динара, које можемо наплатити само већим увозом од извоза у Немачку.

Код ње то потраживање није настало као код Италије, услед санкција, него вештом политиком г. Шахта, да нас присили да индустријске производе купујемо из Немачке. Исту операцију направио је и г. Шахт раније са Бугарском и Румунијом и неким источним, суседним, малим државама. „Мале рибе — добре рибе”, па их је намамио на добру мекку у доба кризе кад се врло слабо трговало, отворивши им најпре широм врата да увезу робу у Немачку, па да их касније, забраном извоза девиза, немачких марака, присили да купују робу из Немачке. Тако је и било.

Исти је случај са нама. Само г. Шахту је било код нас лакше успети, јер му је помогла ова Влада. И поред искуства са наведеним државама, о чем је писано и у нашој јавности, сви сте ви, г.г. посланици, сведоци оне заглашне рекламе: како је г. др. Стојадиновићу успело да Немачка купује неограничено наше производе у сезони године 1935 и 1936.

Јадни наши извозници, жељни посла, пожуреше и за кратко време извезоше неколико стотина милиона. Нешто су наплатили али највећи део, око 400 милиона, остаје ненаплаћен забраном извоза девиза. Невоље извозника и њихова материјална страдања не треба да причам. Многи су сасвим страдали.

И сад има тамо на старом рачуну по клирингу око 200 милиона динара, које новим уговором Краљевска влада није успела да наплати готовином, него и ту морамо више извести из Немачке

него увести у њу док не подмиримо ову своту. Ето, тако изгледа и тај уговор!

И са Италијом и са Немачком могли смо слободно, тако као данас, трговати и без уговора. Сад смо само везани обавезама из уговора, па је зато и овај уговор више за покуду него за похвалу.

А сада, господо, да пређемо на други одељак: Контрола увоза робе из неклириншких земаља. Мени се чини, господо, да би г. Министар финансија много боље урадио да се није похвалио са том установом. Јер заиста није нас могао убедити да је баш та Контрола узрок да је наш извоз у те земље порастао за последње две године. Контрола увоза из неклириншких земаља може бити оправдана, да се запречи већи увоз него извоз, али она ни у ком случају не може бити узок већем извозу из наше земље. Већи извоз је настао само већом потребом и потражњом односних земаља за нашом робом и ни зашто друго. Ако се г. Министар нада да ће потражња наших производа из тих земаља слободне валуте и даље трајати, боље је да укину ту Контролу или да је сведе на најблажу меру, како је те земље не би осетиле, јер би нам могле једнога дана одговорити истом мером — својом контролом увоза из Југославије. А г. Министар врло добро зна, да није ни мало подесно изазвати такве благородне потрошаче наших производа, као што су неклириншке земље.

Сада, господо, нешто о Крајгеровом зајму. Није ни мало целисходно, нити је у логичној вези са истакнутим курсевима наших државних папира, које г. Министар истиче са нарочитом хвалом у своме експозеу, и које табеларно износи и звучно пропраћа, није дакле логично, што на велика звона меће откуп $6\frac{1}{4}$ процентног монополског зајма из године 1908 или т.зв. Крајгеровог зајма. Јер кад имаоци тих папира продају нашој држави готово целих 29 милиона долара за цигло 4,400.000 долара, онда то не би значило добар знак за курсеве наших државних папира на страни, нити, ни поверење у финансијску снагу наше државе. Та се хвала могла прећутати. Држава ни у коме случају није смела да буде директан купац ових папира, него је требала да г. Министар прихвати један ранији ангажман који му је, како сам — чини ми се — тачно обавештен, понудила једна приватна национална институција а који је, колико знам био мањи и повољнији. Мањи за прилично велику своту новаца — око 20 милиона динара, а повољнији јер се плаћао у ратама а не одједном, и јер је био у динарима а не у доларима, а уз то цео новац био би пласиран у нашу привреду. Обећано ми је да ћу ових дана добити тачна документа о томе, па ако их добијем, поднећу интерпелацију о тој ствари и надам се да ћу одмах добити одговор на њу и да нећу чекати „док се не прикупе потребни подаци”.

Четврто: Зеница, Бор, Криваја, Целулоза. Ви сви знате, господо народни посланици, ону заглашну буку и рекламу о „Зеници” и о подизању велике железне индустрије у њој. Заслуге за то ова Влада је везала само за себе, као да је то и њена идеја, и њен план, и њен потстрек и ниједи више. Њихово и само њихово! А ја знам, господо, тачно знам, да је Блаженопочивши Краљ са ресорним министрима непрестано обрађивао то питање; да је Он духовни творац и потстрекач тога посла; да је у почетку требало за огроман потхват, који је био конципиран, око 2 милијарде динара да је уговор за набавку инсталација био

готов, а да је пропао услед обуставе давања репарација од стране Немачке, на нашу велику жалост. Даље знам, да након тога наше финансијске прилике, услед кризе, нису дозволиле извођење тог огромног плана из властитих сретстава, па се пројекат морао све више смањивати док није дошао до овог даншњег. Последњи Министар шума и рудника Блаженопочившег Краља, по Његовом непрестаном ургирању, био је нашао иовац и за Његова живота још расписао већ трећу лиценцију за радове у Зеници. Колико знам, понуде су много јефтиније од утрошеног новца касније. Смрт Краљева и смена Владе запретила је да пређашњи режим, режим ЈНС који се толико напада није пришао извршењу радова у Зеници.

Исти, апсолутно исти случај је и са Борским рудником. Ова Влада је дошла и у тој ствари на потпуно приправљен посао.

Али пружиће се, ваљда, прилика да се и о томе детаљно забавимо и да видимо, како и на који начин се то изводило, па да детаљно осветлимо оне оптужбе које је о томе изнео г. Живота Милановић.

Исти, опет, апсолутно исти је случај и са Целулозом и са Кривајом. Већ освојене позиције и у Целулози и у Криваји, до у танчине припремљено стање затекла је ова Влада и једноставно наставила, почела изводити послове на готовом чину својих претходника. Ви, господо, нарочито они који сте били у прошлој Скупштини, врло добро знате колико су се народни посланици са ове стране борили противу Регенштрајфа и колико је било њихово настојање да се та предузећа одузму из руку странаца. Борили су се и изборили. Ова је Влада затекла свршен посао, уклањање Регенштрајфа, и она је имала само да настави рад. Исти је случај и са Целулозом: она је наследила свршену ствар својих претходника и само је почела да ради. Да није почела са радом, не би ваљало. Па зашто се онда тиме толико хвалити?! Једно морам да замерим Влади, а то је то, што у говорима публикованим у новинима приликом отварања Зенице нигде није поменуто име Блаженопочившег Краља, ни бивших министара него је сву заслугу за ту ствар ова Влада приписивала самој себи. (Одобравање на левици). Ја се надам да ће данашњи Министар шума, као бивши ратник и добровољац ту погрешку исправити чим се као Министар шума појави на овој говорници.

Пето, јавни радови. Исти је случај и са јавним радовима на жељезницама и на путевима. Ја питам: који су то нови радови, на путевима и жељезницама нарочито, који нису раније почети да се раде, или за које нису извршене све предрадње? Врло их је мало или нимало. Ако се раде данас ти радови са више пара и више радника, заслуга је, као што јасно рече г. Министар финансија, само у томе што је прилив новца у државне касе данас већи него раније. За ово, пак, није заслуга Краљевске владе него привредних прилика у свету које се одразују код нас, што смо горе потпуно доказали заједно са г. Министром финансија, и то његовим речима.

Господо народни посланици, Уредбу о јавним радовима и налажење једне милијарде динара кредита за те радове, донела је Влада г. Јевтића. Па ви, господо са деснице, знате врло добро да смо ишли на изборе сви заједно, и да смо највише са

том Уредбом агитирали. Па каква је заслуга ове Владе?!

По тој Уредби, господо народни посланици, ради се и тако звана црногорска жељезница: Устипрача—Фоча—Гацко—Билећа—Никшић. Муку смо мучили, господо, ми посланици из Зетске бановине из прошле Скупштине, док нисмо издејствовали да се градња ове неопходне пруге за развој Зетске бановине и пруге од неизмерне важности и за привреду и за народну одбрану у тим крајевима, метне у први ред грађења пруга, јер је до тада била на последњем месту. Њој су стајали на путу интереси неких других крајева, па су је зато моћни преставници тих крајева у партиским режимима држали само у прибелешци. Наш је успех, успех нашег рада у прошлој Скупштини, посланика Зетске бановине и онога режима, да је ова пруга изашла из те архиве на светло дана и дошла је у први ред грађења пруга. Али да видимо како се она ради и у што се троше државне паре. (Сава Микић: Кад је Милан Стојадиновић био у опозицији обећао је да ће ту пругу правити!) Али да видимо, господо народни посланици, у шта се троше паре. Ако овако настави чекаће они крајеви бивше Црне Горе и Херцеговине још две деценије на ту пругу. Градња ове пруге на пример: Устипрача—Фоча ради се у државној режији, место да се ради преко предузимача како је најбоље и најјефтиније. Разлог за то је јасан. Треба да се директно помогну партиски кортеши, којима се даје могућност, да се искључивим правом на снабдевање радника и других синекурних места, обогате на штету посла и сиромашних, јадних радника које плачкају јер морају код њих набављати. На тој се прузи, господо народни посланици, не може запослити ни обичан радник, а камо ли ко други, ако нема легитимацију Јерезе и препоруку моћника и совјета њихових. Ради се само да се ради. Паре су државне потрошене дупло веће него што би требало потрошити. А потрошиће се, господо, још и више и дупло више јер ће се, како изгледа, морати мењати траса и поћи другим путем ради такозваног ручтерена. Истом се сада видело да тим путем није требало ићи. И после су, господо народни посланици, мењане трасе и неколико милиона народног и државног новца отишло бадава.

Дакле, као што видите за две године скоро се није ништа урадило. Ништа се није радило, а ваљда се и не мисли да ради, особито на даљним радовима: од Фоче до Гацка и Билећа. Постављене су секције и у њима партиски дембели који ништа не раде а плаћају се, али није још утврђено ни то, куда ће траса ићи. Бојим се да опет нису наступили исти узроци, који су уопште раније ометали градњу те пруге и држали је у архиви. Да нису по среди опет интереси других крајева, ближих интересима одлучујућих фактора?

Шеста хвала ове Владе је Уредба о ликвидацији земљорадничких дугова. Да видимо и њу каква је. Краљевска влада је, господо народни посланици, једва чекала да искористи одмах у почетку мали просперитет код нашег сељака, да донесе ту Уредбу и да присили наше бедне земљораднике да плаћају дугове банкама. До тада су, као што знате, господо народни посланици, земљорадници били потпуно законом заштићени. Банке им нису могле ништа. Намера је прошлог режима била, да сачува у тешкој кризи иметак

земљорадника, као основног фактора наше привреде, и да питање њихових плаћања законски регулише, кад се он опорави и дигне иза тешке кризе, кад постане способан да плаћа дугове уопште, и наравно на начин, како се нађе за сходно. Ова Влада, одмах у првој години просперитета његовог, у самом почетку његова опорављања доноси Уредбу, коју назива Уредбом за ликвидацију земљорадничких дугова. Та уредба, по моме мишљењу, господо народни посланици, значи много пре ликвидацију благостања код земљорадника, јер он заиста још није способан за плаћање, јер се није опоравио од последица кризе, и поред све заштите, коју је до сада уживао. По ономе што се ради и на који начин се наплаћују дугови у неким крајевима, где се егзекуција извршује без милосрђа, по томе се види, да ова Уредба има другу сврху, а не помоћи земљорадника; она значи помоћи банкама и банкарима. (Пљескање на левици). Ја мислим, господо, а то је очито, да при доношењу ове Уредбе Влада није ни мислила на сељака, нити је она донесена ради земљорадника, него ради банака, које су, то свак зна, биле правне, да те дугове регулишу директно са сваким од њих под много повољнијим условима од оних у Уредби, јер су их и онако готово отписале или приправне биле да отпишу. (Пљескање на левици). Сад земљорадник, ради готово привидног отписа, мора сада да плаћа и то извршним путем, као и порез, своје дугове и све друге трошкове

Пут пак, који је изабран за ово осетљиво питање, врло је незгодан. Он доводи сељака нашег у директан сукоб са државом и њеним органима, као раније са банком и банкарима, и ствара, са свим разумљиво, према држави нерасположења, која су у ова мутна времена врло опасна. Већ се добро чују протести незадовољства.

Г. Министар финансија истиче у експозеу, да је за први анунитет наплаћено око 110 милиона динара и тим се хвали, и ако је требало да се већ наплати око 360 милиона за један анунитет. Ако кажем и то да су доспела два анунитета, дакле око 700 милиона а плаћено само 110 милиона, онда се види очито да наш земљорадник, и поред егзистенције, није способан да плаћа никоме своје дугове и да је још у врло тешком стању. (Пљескање на левици). Није нипошто требало, нити се смело то учинити, да се држава поставља у положај добровољног егзекутора банкарског. Много би боље било, да се у то питање није ни дирало, да је остало по староме, где је земљорадник био заштићен и миран и да се чекају боља времена. А кад се већ дирало, требало је наћи бољи, кориснији начин, који би више волио рачуна о стању сељака, него о стању банака.

Г. Министар финансија истиче у вези са земљорадничким дуговима још једну врло „корисну“ ствар а то је: привилегије дате 3% обвезницама, да се њима могу плаћати стари порези. Оне нису на корист земљорадника, који су увек порез плаћали, него опет другим великим али несолидним платишама и шпекулантима, а то су велики индустријалци, трговци и др. шпекуланти. (Пљескање на левици). Само њима је по тој Уредби олакшано плаћање пореза. Зато је курс данас тих облигација тако велик, а достигао је пре кратког времена до динара 80 иако нормално треба да буде само око 40 динара, колико ће заиста курс

бити за кратко време, чим велике банке пласирају те облигације и тако извуку нову корист. Ко ће продавати те облигације? Продаваће банке и ако је њихов курс велики, то ће ићи само у корист банака, а никако у корист земљорадника. Ја не знам ради чега је то морао споменути г. Министар и да се још тиме хвали.

Има још, господо народни посланици, много питања, која бих требао изнети пред вас и пред јавност, да се и по њима докаже, како је сва хвала, која је преплављивала целу нашу државу, само блеф, кад се своди на заслуге Краљевске владе.

Али надам се, да и ово што сам рекао, добровољно доказује, односно да нам је показао сам г. Министар финансија, да је све то обичан блеф и ништа више. Јер оно мало просперитета, што га је осетила наша привреда, заслуга је само и само привредних прилика у свету, а никако заслуга Краљевске владе. Том се хвалом могу обмањивати само они, који не знају ништа о тим питањима.

Али ја бих им ту хвалу халалио, да не видим, да је она постала опасна за правилно буџетирање и за нашу привреду. Овај и овакав буџет, готово две милијарде већи од прошлогодишњег, је највећа опасност, особито у рукама партизанске владе, као што је Јерезовска влада. (Одобравање и пљескање на левици).

Али видимо да се они воде принципом: После нас потоп! И у свим националним и државним питањима, то је гесло ове Владе. Зато ја кажем: Куку оној Влади, која дође иза ове и наследи руине, које оставља иза себе ова Влада на политичком, финансиском и економском пољу. (Пљескање на левици. — Гласови на десници: Е, брате, прећера!).

Ја ипак на крају... (Сава Микић: Немој да се примиш за министра у идућој Влади!) Али одговараће за ово неки, драги мој!

Ја ипак на крају молим стручњака господина Летицу, да и поред тога, што је направио противу свога бољег убеђења овакав опроман буџет, да се држи стриктно начела, који сам му похвалио у почетку: да троши само онолико, колико буде примао. Особито га молим, да не потроши ништа у непотребне и опасне издатке за нова постављања чиновника, и за друге сврхе, које партија од њега тражи. Тога начела нека се држи, макар сутра дао оставку. Сачуваће бар име стручњака.

Ја, господо, са овим завршујем и мислим да је сувишно да кажем, да ћу гласати против овога буџета. (Бурно одобравање и пљескање на левици).

Potpredsednik Franjo Markić: Има рећ народни посланик господин Manfred Paštović. (Пљескање на левици и узвици: Живео!)

Manfred Paštović: Господо народни посланици, пре него што почнем уопште расправљати о овом буџету, дозволите ми, да само на једно одговорим господину Časlavu Nikitovićу.

Gospodo, sa desnice se neprestano čuje, kad se govori o priilkama tamo, gde ja živim: Pa što se vi žalite? Tamo vlada red i mir! Nema više paklenih mašina! Nema više bomba!

Ја ćу na to odgovoriti i njemu i čitavoj desnici: Jeste, gospodo, nema više paklenih mašina, nema više bomba, ali nema više ni Kralja Aleksandra! To treba

jednom da desnica dobro čuje i razume! (Glasovi sa desnice: Šta to znači? To nema nikakve veze!) Ima veze s time, jer su ustaše uspeli izvršiti ono za čim su išli, ubili su Kralja Aleksandra. Sada u ovim našim krajevima tako je raspoloženje i takva situacija, da ne treba više ni bomba ni paklenih mašina... (Odobranje i pljeskanje na levici)... jer se tamo nekažnjivo vredaju državni emblemi.

Gospodo, to sam lteo odgovoriti desnici, jer sam čuo nekoliko puta od strane desnice iznašanje tih istih razloga, za dokaz da tamo navodno vlada mir i red. Gospodo, budžetska debata pruža priliku da se opširno razmotri rad jedne vlade. To pravo pripada i desnici i levici: desnici da eventualno brani, u koliko je sposobna i u koliko uopšte može da kritički brani vladu, levici da rad vlade podvrgne objektivnoj kritici, ukazujući javnosti i odgovornim faktorima na greške Vlade i njene posledice za našu državu i nacionalni život.

Ja ću se, gospodo, u ovoj budžetskoj načelnoj debati pozabaviti samo sa čisto unutrašnjom politikom, jer sam se sa drugim resorima pozabavio u Finansijskom odboru, gde sam skupa sa svojim drugovima nastojao da opširno kritikujem rad Kraljevske vlade.

Manjina u Finansijskom odboru, gospodo, nastojala je da saraduje do krajnjih granica mogućnosti iako po mom mišljenju to nije bio rad Finansijskog odbora u pravom smislu reči, nego budžetska debata u malome. Ali da pokažemo našu volju i spremnost jedne lojalne i državotvorne opozicije, mi smo saradivali sve do kraja, dok ipak nismo bili prisiljeni da napustimo rad, usled nerazumljivog i svojeglavog postupka većine.

Gospodo, nije tačno ono što je rekao izvestilac većine da smo mi navodno napuštali sednice iz prkosa. Gospodo, prijatelji sa leve, koji su saradivali u Finansijskom odboru, oni će da rasude da li je ovo što ja sada iznosim, da li je tačno ili nije. Mi smo u Finansijskom odboru dva puta napuštali sednice: prvi put radi agencije Avale, a drugi put kada nije bio usvojen predlog g. Kosića i g. Voje Lazića. Prvi put smo ga napustili, jer gospodo, ne samo da je nad nama bila cenzura nego je čak i agencija Avala vršila cenzuru ovde u ovoj sali nad našim govorima. I dogodilo se i to, da je agencija Avala zlonamerno, zapamtite, gospodo, zlonamerno, davala komunike, u kome se imputiralo nekim našim govornicima sa leve stvari, koje oni uopšte nisu nikada rekli. I, kada smo mi to konstatovali, onda, nismo mogli da ostajemo zajedno sa agencijom Avalom i postavili smo ultimatum: ili saradivanje u Finansijskom odboru ili agencija Avala van sa sednice. G. Predsednik Finansijskog odbora izgleda da je to uvideo i odstranio je agenciju Avalu.

Dakle, gospodo, nije to prkos nego je važan razlog radi koga smo napuštali sednice.

Drugi razlog je bio, gospodo, predlog profesora gospodina Kosića, da poresko olakšanje zemljarine, predviđeno u § 48 Zakona o budžetskim dvanaestinama za mesec avgust 1935 i mart 1936 g. važi i za 1939 godinu. Zašto? Jer nemamo nikakve garantije da Kraljevska vlada, kada prođe 1938 godina ne povisi zemljarinu. Drugi predlog je dao g. Lazić i on glasi ovako: druga i treća tačka § 17 briše se i na njihovo mesto stavlja se: osnovni porez na prihod od zemljišta po poreskom zakonu smanjuje se i od početka 1938/39 godine iznosi 6% a ne 10%.

Pošto se nekoliko članova vladine većine sa ovim bilo solidarizalo, vladina većina se, na predlog Ministra finansija, povukla na većanje i kada su se vratili, onda je Ministar finansija ovako rekao: „Gospodo, ja ove predloge ne mogu da primim, nego predlažem prost prelaz na dnevni red“. Ministar finansija nema pravo da to predlaže i mi smo onda tražili da se glasa o tim našim predlozima. Većini je bilo teško, da glasa protiv snižavanja zemljarine, pa da nas se izigra, nije se htelo staviti predlog na glasanje. Tada smo morali Finansijski odbor napustiti. Tako je i to je istina!

Gospodo, rekao sam odmah na početku, da opozicija treba da bude u ovoj kritici što objektivnija i da uzmognem tu moju objektivnost dokazati, ja vas molim, vas sa desnice, da me sledite u kritici ove unutrašnje politike, jer ako objektivno pratimo sve događaje u našem političkom i društvenom životu, videćete, da, na žalost moram doći do sledećih konstatacija:

1) Da je rad ove Vlade nelogičan i nekonsekventan.

2) Da je ovoj Vladi sam i jedini cilj vlast po svaku cenu pa i na štetu državne celine i nacionalnog jedinstva.

3) Da se rad ove Vlade manifestuje u rušenju svega što je još etičkoga, moralnoga i nacionalnoga u našem narodu. (Odobranje na levici).

Gospodo, predimo sada na argumenta, i na dokaze, pa ćete uvideti sami, da li je ovo tačno ili nije tačno.

Kao prvi argumenat uzimimo samo ovaj Dom, ovaj Parlament. Ovaj Dom je izabran na petomajskim izborima 1935 godine. Ostavimo sada kako je i na koji način izabran. Ko je od poslanika izabran žandarmima, a ko glasovima, ko voljom bivšeg ministra Velje Popovića, a ko voljom naroda. Uzimimo kao, da čitava desnica nije uopće poznavala Boška Jevtića i Velju Popovića, već da su ih oni specijalno molili i zaklinjali da se prihvate, da se prime kandidature i da su se svi oni sa desnice žrtvovali, doprneli ovu strašnu žrtvu i udovoljili molbama Boška Jevtića i Velje Popovića, onako kao što se žrtvovao g. Stojadinović, da ude u izbornu Vladu g. Jevtića i to kao Ministar finansija. Uzimimo da je to sve tako, jer je za sada glavno konstatovati, da je čitava ova Skupština, osim prijatelja g. Spaha i ove nekolicine narodnih poslanika sa liste dr. Mačeka — izabrana na listi g. Bogoljuba Jevtića.

Sada ću ja malo da olakšam savjest desnice. To što je neko kandidirao na listi g. Jevtića, još nije trebalo baš da znači da se potpunoma stoprocentno slaže sa njegovim radom, taktikom i politikom. Tu se može da nađe opravdanje za umirenje vlastite savesti, jer je bio takav izborni zakon i jer smo na primer bili postavljeni pred alternativu ili politički pasivitet, ili lista g. Jevtića, ili lista g. Mačeka. Pošto smo mi protiv pasiviteta političkog, ostalo nam je da biramo: ili listu koja je negirala nacionalno jedinstvo, ili listu koja brani te osnovne principe državnog i narodnog jedinstva. Jasno je gde nam je bilo mesto i logično je da smo mi svi morali da budemo za onu listu, koja je to nacionalno jedinstvo priznavala.

I, gospodo, mi smo, vidite, za razliku od vas sa desnice molili g. Bogoljuba Jevtića da nas primi na listu i progutali smo onu neukusnu kampanju Janka Puste, koja je došla baš sa ovih klupa, sa desnice. (Stamenko Stosić upada u reč).

Potpredsjednik Jevrem Tomić: Molim Vas, gospodine Stošiću, tri puta sam Vas već opomenuo, da ne upadate u reč. Gospodine Paštroviću, izvolite nastaviti svoj govor.

Manfred Paštrović (nastavlja): Ali, gospodo, kod toga ima jedan drugi momenat, koji karakteriše moralni nivo ove desnice. Setite se, gospodo, vi sa desnice, šta je bilo nakon izbora. Setite se onih klupskih sednica, kada smo se tek upoznali, setite se one famozne verifikacione debate, koja se je svakako kretala u drugom političkom pravcu od kasnijeg rada ove Kraljevske vlade.

Molim Vas, gospodo sa desnice, budite dobri, pa mi kažite ovde, otvoreno, koji su oni koji su aplauzom zaglušavali i samoga g. Bogoljuba Jevtića, kada bi se pojavljivao na klupskim sednicama? (*Dr. Vojislav Došen: Dragiša Cvetković!*). Ko je, na primer, napadao mene i mog starijeg prijatelja i druga d-ra Andelinovića, kada smo upadicama pokazivali neslaganje i negodovanje protiv politike, kojoj je trebao da bude protagonist govor g. Milana Banića.

Ko je na tim sednicama predsedavao i ko nam nije hteo da da reč kada smo hteli da se ogradimo protiv tih govora? To bi mogao da nam kaže g. Dragiša Cvetković! Evo ih na desnici, ti isti ljudi, kada je Jevtić pao, urnebesno su pljeskali gosp. Stojadinoviću. (Odobranje na levi. — Protesti na desnici). Danas toga Stojadinovića proglašuju firerom i kancelarom, ali dokle? Dotele, dok je Stojadinović predsednik vlade. (Pljeskanje na levi. — *Sava Mikić: Nema firera u Jugoslaviji, ovde vlada sloboda i demokratija!*). Kada bi on otišao sa vlasti i kada bi ova Skupština bila još na okupu, ja sam duboko uveren, da ne bi g. Čirić trebao da se znoji, da im rasporedi mesto, jer bi ova desnica ostala i dalje desnica. A kada bi ova nova vlada imala još i izborni mandat u džepu, onda bi ova Skupština proglasila novog predsednika vlade i Hitlerom, i Musolinijem, i Ruzveltom. (Graja i protesti na desnici). Jer, vidite, gospodo, kada se sada, kad još nije jasno da li ova Vlada ima izborni mandat ili nema, kaže ovako: „Fašistički režim ima Musolinija, režim nacionalsocijalista ima Hitlera, režim američke demokratije ima Ruzvelta, a režim jugoslovenske demokratije reda, rada i mira d-ra Stojadinovića“. Kad se ovako danas piše o predsedniku vlade, šta bi ova »Samouprava« i desnica govorila i pisala o njemu onda, kada bi dobio izborni mandat. (Glas sa desnice: Da li si išao kod Stojadinovića?). Jesam! Odgovoriću ti i na to!

A sad ću da govorim o nečem drugom: O odnosu Vlade prema ovoj Kući. Koliko je puta ova Skupština bila vredana od Kraljevske vlade i pojedinih ministara, ali toj Vladi i tim Ministrima nije nimalo smetalo da rade i dalje sa tom Skupštinom. Sa strane izvesnih ministara Vlade g. d-ra Stojadinovića proglašuje se ova Skupština, skupštinom arlekinu, ali ipak i dalje radi sa tom Skupštinom. (Jedan glas sa desnice: A zašto Vi sedite u toj Skupštini?). Dok vi sedite, sedimo i mi, to je bar jasno.

Ova Vlada neprestano napada petomajske izbore.

Ovako »Samouprava« piše o petomajskim izborima: „Policija, — koja je uvek onakva kakva se hoće odozgo, — postaje za vreme petomajskih izbora drugi ustavni faktor. Ona čak tera ljude da se kandiduju, naravno po sugestijama odozgo. Ona aranžira izbore i koriguje lokalna raspoloženja za ovu ili onu ličnost.

Zaista, zaista je državno i narodno jedinstvo bilo vrlo snažno kada je onon moglo izdržati i tu tešku probu, to teško iskušenje petomajskih izbora.

I to je tako bilo od Maribora do Đevdelije bez izuzetka, tako, da nijedan kraj zemlje nema prava da kaže da je izdržao veći martirijum, da niko ne sme da vikne, da je bio izuzetno maltretiran od jedne vlade.

Još su nam u svežoj uspomeni izbori od 1931 i 1935 godine kao i način na koji su ti izbori vršeni. Ti izbori, a naročito petomajski, bili su najobičniji teror i bezakonje, gaženje narodne volje i progon političkih protivnika“.

Gospodo, šta se dešava? Kraljevska vlada ovako piše o petomajskim izborima ali se ta Vlada ne stidi, ne srami, da sa takvom Skupštinom i dalje radi. (*Dr. Vojislav Došen: Jer su ona gospoda izabrana 4 maja!* — Smeh).

Na kojoj se moralnoj logici bazira ova Skupština? Naročito pitam gospodina Predsednika Čirića, koji je, ako se sećate, u ovogodišnjem nastupnom govoru govorio o visokoj etici ovoga Doma. Zar etički moral ne zahteva, da se ovakva Skupština raspusti i da se narod na slobodnim izborima konsultira sa jasnim i izrađenim programima? (Pljeskanje na levi). Što stoji na putu ovoj Vladi, koja tvrdi da ima većinu u narodu, da na slobodnim izborima dokumentuje tu svoju većinu i dovede Skupštinu za koju, bar aktivni Ministri neće moći da kažu, da je to cirkus pa da ostanu i dalje Ministri? Šta sprečava ovu Vladu, koja je i sada na »senatorskim izborima« dokumentovala pred čitavim svetom da je čitav narod uz nju, da ide na slobodne izbore i dovede bar takvu svoju većinu, koja će moći i znati braniti svoju koncepciju, ali i inteligentno je braniti, a ne kao što se danas događa, da poslanici sa desnice govore kao poslanici sa leve, a ponašaju se kao desnica.

Evo, gospodo, ovaj vam je Parlamenat prvi i najbolji dokaz nelogičnosti i nekonzekventnosti koliko Vlade dr. Stojadinovića toliko i JRZ koja tu Vladu podržava.

Evo u ovoj Skupštini se dešava, da se sa vladinih klupa hoće i želi rušiti sve ono, što se danas etičkoga i moralnoga može u čoveku naći.

Gospodo, kao drugi argumenat, da je rad ove Vlade nelogičan, da je vlast sama sebi cilj i da se hoće vlast po svaku cenu, pa i po cenu državne celine i narodnog jedinstva, pa makar i po cenu rušenja svega etičkoga, nacionalnog i moralnog u našem narodu, neka posluži sam Ustav.

Gospodo, dozvolite da vas pitam, da li Ustav postoji? Formalno postoji, ali kao komad pisanog papira, jer mu je oduzeta sva moralna podloga. Jedan naš odlični drug i moj prijatelj sa leve g. dr. Kosta Popović, sa ove govornice izneo je mnoge argumente iz kojih se jasno vidi, kako je moralna baza ovome Ustavu oduzeta, tako, da ne treba da ja o tome govorim. Vlada koja se oslanja na Ustav, ta ista vlada srušila je moralnu bazu toga Ustava.

Moralna baza ovoga Ustava bila je šestojanuarska politika, koju je ova Vlada odmah pri svom dolasku pokušala da likvidira. Doslijedna toj zadaći išla je i dalje. Ušla je u razgovore i pregovore sa g. dr. Mačekom, e da bi se sa njim sporazumela, da spremi navodno teren, za taj sporazum, stavila je na indeks sve nas Jugoslovenske nacionaliste.

Medutim, ne bi bilo zgreoga, da se setite, da sam ja sa ove govornice, jasno podvukao i to nekoliko puta, baš u doba vladine sporazumaške po-

litike, da nema i da ne može biti sporazuma sa g. Mačekom, na temelju ovoga Ustava. To je u ostalom moralo biti jasno i svakom političkom početniku. A zašto? Zato, jer su se političke prilike kod nas preko razvile tako, da g. Maček ne može i ne smije pristati na sporazum, ni s kim, koji ne pristaje da se ovaj Ustav odmah, gospodo, upamtite, odmah menja.

Ima mnogo razloga tome njegovome držanju. Jedan od važnijih razloga je svakako, psihološki razlog. Hrvati su nezadovoljni još od početka. To njihovo nezadovoljstvo došlo je do izražaja, u apstinenciji hrvatske seljačke stranke. Je li bilo opravdano to njihovo nezadovoljstvo ili nije, o tome bi se dalo mnogo i mnogo govoriti i dokazivati. Ali jedno je pozitivno, da je beogradska uskogrudna i hegemonistička politika podvala; danomice povećavala to nezadovoljstvo i da je došlo tako do međusobnog nerazumevanja, koje je dovelo do političke krize, koja je stvorila kod Hrvata jednu psihozu nepoverenja, a kod Srba sumnju i bojazan da su Hrvati sklóni defetizmu i da su protiv ove države. Mesto da se ta psihoza leči, ona se je sve dalje i dalje potencirala. Beograd je jugoslovensku ideju shvatio kao sretstvo dnevne politike, i po principu da je košulja bliža od jačermice, proširivao sve šire svoju hegemonističku vlast, a Zagreb opet svojom pasivnošću davao mogućnost, da se ta politika prakticira. Takvom politikom, Beograd i Zagreb, istodobno omogućivali su, da se sve više i više šire subverzivni elementi, i da ojačaju separatističke teze. Kasnija nada, optimizam Stjepana Radića, koji se je manifestovao u njegovom dolasku u Beograd, podržavali su veru kod Hrvata u uspešno rešenje njihovog traženja. Medutim danas, taj je optimizam oslabljen, i može se kazati da ga danomice sve više nestaje. Hrvati su vremešom izgubili svoju vedrinu, i gorčina i skepsa uzima maha u njihovom nacionalno političkom osećanju. Oni više ne veruju Beogradu, i boje se trojanskoga konja.

Parola: »Slobodna Hrvatska« inkarnirala je u sebi sva nezadovoljstva, sve inkriminacije, stvarne i preterane, sve žalbe, pa bile one familijarne, lokalne ili opšte naravi.

Doktor Maček s tom parolom drži danas na okupu većinu Hrvata. Većina naroda i to ogromna većina ne zna uopšte šta piše u Ustavu. To u ostalom ne zna i velika većina naše inteligencije. Ali narodu se ukorenio u duši, i to baš zaslugom ove Vlade, da ovaj Ustav smeta »Slobodnoj Hrvatskoj«. I sada, kada bi dr. Maček pod ovim Ustavom pristao na bilo koji sporazum, i koji bi eventualno osigurao i veća prava Hrvatima, nego što bi to bilo garantirano u sutrašnjem Ustavu, — zar bi on mogao rastumačiti svojim biračima da je postignuta »Slobodna Hrvatska«. Zar mislite da je dr. Maček ono isto, što je bio Stjepan Radić? Zar mislite da dr. Maček može da vodi Hrvate onako, kako ih je vodio Stjepan Radić, — od republikanaca u monarhiste, protiv Vidovdanskog ustava, za Vidovdanski ustav i to još danas, kada je kod Hrvata nestala vedrina i optimizam, kako sam pre istakao?

Gospodo, danas je psihoza takva, da kada bi dr. Maček pristao da prihvati ovaj Ustav, bio bi proglašen i smatran izdajicom hrvatskog naroda.

Medutim, drugim Ustavom, na kojem bi on saradivao, pa taj Ustav bio, pretpostavimo, mnogo i mnogo reakcionarniji za same Hrvate, koji bi Hrvatima davao čak i manja prava od današnjeg Ustava, — dr. Maček bi mogao da dade tumačenje paroli

»Slobodna Hrvatska« tako, — da za duže vremena ostane voda hrvatskog dela našega naroda.

Zar nije, gospodo, jasan taj psihološki momenat? I čoveku, koji se gerira političkim vodom, — još prije nego nama — mora da mu to bude jasno! I kad je šef Kraljevske vlade pregovarao službeno; u ime Kraljevske vlade, sa dr. Mačekom u Brežicama, jasno je dokazao čitavom svetu, da je Kraljevska vlada spremna da napusti i formalno ovaj Ustav. (Usklici na desnici: Da je spremna, došlo bi do sporazuma!) Nigde ona ne brani ovaj Ustav. (Usklici na desnici: To je Vaše mišljenje!) Koliko ga brani, evo vam jedan dokaz... (Žarko Tomašević: Znači da ste Vi za reviziju Ustava?) Ja tvrdim, da ova Vlada nigde ne brani ovaj Ustav. (Žarko Tomašević: Iz toga izlazi, da ste Vi za reviziju Ustava!)

Evo vam govor Ministra g. dr. Kreka u Kamniku. On je na jednoj skupštini govoreći o tome sporazumu rekao i ovo: »Gospoda iz opozicije zaboravljaju na fakat, o kojem mora da vodi računa svaka realna politika, da sadanji Ustav ne može i ne sme da se promeni dok naš mladi Kralj ne postane punoletan, t.j. dok ne primi svu vladarsku vlast u svoje ruke i sa narodom slobodno vlada po ustavnim i narodnim zakonima. Sve dotle se Ustav neće menjati, to je tako sigurno kao Amen u Očenašu.«

Gospodo, g. dr. Krek govori, da se Ustav neće menjati samo dok Kralj ne postane punoletan, ali on nigde ne brani ovaj Ustav, jer kad ne bi bila smetnja sa Kraljevim punoletstvom, mogao bi se Ustav promeniti. (Žarko Tomašević: To je Vaše proizvoljno mišljenje!). Ne, nego je tako, a da je tako, evo vam dokaza iz govora vašeg šefa stranke, dr. Milana Stojadinovića na zboru omladine JRZ, koji je držan u Beogradu. Evo šta je tom prilikom rekao g. dr. Stojadinović: Ja smatram, — a to smatra i celokupno vođstvo naše stranke, — to smatraju i naši potpredsednici g.g. Korošec i Spaho, da se Jugoslovenska radikalna zajednica nikako ne može da pridruži ma kakvoj akciji, kojoj bi bio cilj, da se postojeće ustavno stanje menja jednim, u Ustavu nepredviđenim putem i načinom.«

Dakle g. Predsednik Stojadinović govori, da se Ustav ne može menjati iz tih razloga, ali nigde, on nigde ne brani Ustav na koji je položio zakletvu. Ali neka g. Stojadinović zna, da ljudi koji imaju ambicija da budu vodi naroda, da budu barem slični Hitleru, Musoliniju i Ruzveltu, oni idu svojom koncepcijom, svojom politikom do kraja. I ne mogu ih u tom pravcu zaustaviti, ni mekane ministarske fotelje a ni tvrda opoziciona sjedala. Ako ste, gospodo, uvereni, da ovaj Ustav ne vrijedi, da ne odgovara današnjem vremenu, vi morate povući one konzekvence koje treba da povuče svaki obični odgovorni političar. Isprika da Nj. V. Kralj nije punoletan, to g. Stojadinovića diskvalifikuje. G. Stojadinović je najprije oduzeo moralnu bazu ovome Ustavu, a ovakvim isprikama i formalnu bazu. On ne može da ostane na tom položaju sa ovim Ustavom kojeg se on sam odrekao. Neka iz toga povuče logične konsekvence: ili da sprovede reviziju Ustava ili da odstupi! Jer ovo što radi Kraljevska vlada, to nije nikakva usluga ni prema kome.

G. Stojadinović se odriče Ustava, ali neće da prihvati ustavnu borbu, nego je ostavlja drugima. Zar se tako čuva Jugoslavija? Je li to amanet poč. Kralja Aleksandra?

Gospodo, zar nije i ovo dokaz svega onoga što sam prije dokazao? Zar nije ovo dokaz da je rad ove Vlade nelogičan i nekonekventan, da je ovoj Vladi

jedino cilj vlast po svaku cenu? Vlast čak i na štetu nacionalne celine i nacionalnog jedinstva.

Ali, pogledajmo, gospodo, malo deklaraciju Kraljevske vlade nakon pada g. Jevtića. U obrazloženju kaže se, da je jedan od ciljeva Vlade sporazum sa Hrvatima, i stišavanje strasti tj. normalizacija prilika u zemlji. Gospodo, niko pametan u ovoj zemlji nije mogao da bude protiv tih vladinih intencija. Pa setite se, gospodo, da je gotovo većina današnje lijevice, nakon te deklaracije već kod prvog nastupa Vlade g. Stojadinovića glasala poverenje toj vladi. Jer, gospodo, ko od nas Jugoslovena može da bude protiv toga, da se ova zemlja sredi i uredi tako, da bar većina Hrvata, Srba i Slovenaca budu zadovoljni u ovoj zemlji? Ko može da bude protiv ravnopravnosti svih dijelova našeg naroda? Ko od nas, jugoslovenskih nacionalista, može biti protiv toga da se reši hrvatsko pitanje.

Gospodo, kad sam već spomenuo hrvatsko pitanje, dozvolite mi malu digresiju, obzirom na dosadašnje govore. O tome pitanju govori svak i svak misli da je pozvan da o tome govori. Molim to je svačije pravo i ja mu ga ne mogu, a i kad bih mogao ne bih mu ga uskratio.

Ali bih vas molio, gospodo, da nešto zapamtite, što vam neće biti na odmet. Nama, koji smo rođeni i odgajeni u hrvatskim krajevima, kojima su djedovi i pradjedovi rođeni i izrasli u borbi za samoodržanje hrvatske zemlje, hrvatskog imena i hrvatskog jezika — nama jedva da je poznata suština toga hrvatskog pitanja; jedva smo se saživali sa psihološkim raspoloženjem naroda u tim krajevima. Ali zato naći ćemo ovde u Beogradu ljude, koji nisu ni aeroplanom prešli te krajeve, a kamoli pročitali nešto o političkoj istoriji Hrvata, o prilikama u kojima su živeli prije oslobodenja i ujedinjenja, ali geriraju se kao poznavaoči tih problema, geriraju se kao specijalisti. A njihovo poznavanje naroda u tim krajevima, naročito što se tiče političkog i kulturnog razvijanja, sastoji se samo u tome, da pokrivaju koji unosni položaj u tom kraju kao na pr. javnog bilježnika ili da se pomoću državnog aparata proglase narodni poslanici.

Uopće, gospodo, ovakvih političkih specijalista naći ćete u Beogradu za sve krajeve naše države. Južna Srbija, Crna Gora, Vojvodina, Bosna i Hercegovina to su sve krajevi koje oni poznaju mnogo i mnogo bolje od rođenih sinova tih krajeva. Mnogo puta se desi, da jedan od tih specijalista ni na geografskoj karti ne može odmah da pronade srez gde ga Vlada ili partijska hijerarhija kandidira, ali da ga čujete samo, kako o tom srezu govori!

Koliko su samo zla učinili baš državnoj cjelini ti razni terazijski političari!

Ja sam ovde pažljivo slušao duel između g. d-ra Časlava Nikitovića i g. Aćimovića. G. Časlav Nikitović faktički govorio je ovde kao jedan izraziti Jugosloven, govorio je vrlo lepo, onako, kako bi govorio svaki Jugosloven, govorio je da su svi krajevi isti i da mi možemo da se kandidujemo u svima krajevima. Tako treba da govori jedan Jugosloven i tako bi moralo da bude. Ali da vidimo na delu, kakvo je to jugoslovenstvo. Neka pokuša jedan Hrvat da se kandiduje u Južnoj Srbiji? Ni Srbin iz preka ne može, a kamo li Hrvat! Da li, uopšte, svi ministri mogu da drže i zborove u Južnoj Srbiji, pitam vas ja? Sećate li se, da je g. Behmen išao u Južnu Srbiju da drži zborove, pa je gotovo došlo do krize vlade zbog toga. Jugoslovenstvo na delu, gospodo, a ne na frazama i rečima!

Ali predimo, gospodo, na dalja izlaganja. Dakle, ja sam, gospodo, i u lanjskoj budžetskoj debati rekao da hrvatsko pitanje postoji i to kao primarno pitanje, koje drma temeljima ove zemlje i koje treba, u interesu narodne i državne celine, što prije, odmah, definitivno skinuti sa dnevnog reda. Rekao sam, gospodo, lane i ove reči: hrvatsko pitanje moglo se prekjuče vrlo lako rešiti, jučer teže, danas još teže, sutra biće kasno a prekosutra prekasno. Kod toga konstatovao sam da postoje dva gledišta, dva načina, za rešavanje tog problema: sporazum ili jugoslovenska politika, otvorena, iskrena u svima emanacijama državnog života.

Mi smo, jugoslovenski nacionalisti načisto o tome, da se sporazumom na principu tri naroda ovo pitanje ne da i ne može riješiti na zadovoljstvo barem većine, Srba, Hrvata i Slovenaca. Gospodo, da me možete shvatiti u mom daljnjem razlaganju, ja podvlačim opet stanovište jugoslovenskih nacionalista, dakle i moje: da se hrvatsko pitanje kao državno pitanje ne da i ne može riješiti sporazumom na principu triju naroda.

Medutim, beogradska politika od 1918 godine do danas ide trećim putem, putem politike podvala, koja konsumira jugoslovensku misao na kojoj je ova zemlja sazdana, a onemogućuje sporazum onih, koji bi htjeli, da na jugoslovenskoj misli ovu državu sazidaju.

I ova Vlada gospodina dr. Stojadinovića išla je putem sporazuma i navodno spremala zemlju za taj sporazum a svršila je naravno politikom izigravanja.

Setimo se izjava raznih Ministara u kojima su se pozivali Srbi na okup u J.R.Z. Pa i gospodin Pretsednik Čirić je njegovo pristupanje u Jugoslovensku radikalnu zajednicu obrazložio sa potrebom okupljanja Srba u Jugoslovensku radikalnu zajednicu, te da ta partija bude partner dr. Mačeku za sporazum. Gospodin Stevan Čirić, na dan Tri Jerarha na zabavi održanoj u Novom Sadu kazao je ovo: „Desetak godina posle Ujedinjenja palo se u drugu krajnost: Jugoslovenstvo se počelo isticati kao jedino spasavajuće, a politika jugoslovenstva kao jedino moguća. Baš kao i rdav slikar, slikar bez talenta, naše stranke nisu dobro uočile Jugoslovenstvo, dok je docnije, od forsiranja Jugoslovenstva, kao jedine moguće politike, načinjena karikatura. Svakako pravi put nalazi se na sredini. To je politika koju sprovodi Jugoslovenska radikalna zajednica”.

Gospodin Čirić trebao bi da zna, da se je pred 10 godina uistinu forsirala politika jugoslovenstva, da mi danas ne bi bili u ovom nesnosnom stanju. Ali sada Gospodin Čirić valjda misli politikom frontova doći do jugoslovenstva? Daleko bih otišao kad bih citirao sve te govore i pisanje režimske štampe, koja je čak proglašavala g. dr. Stojadinovića jedinim pretstavnikom Srba, koji je dobio legitimaciju na onim famoznim opštinskim izborima, da u ime Srba sklapa sporazum sa dr. Mačekom itd. Onda smo mi, jugoslovenski nacionaliste sa ove tribine upozoravali i vas sa desnice i Kraljevsku vladu, da vam ta politika ne valja. Ali, radi toga, ova nas je Kraljevska vladu proglašavala krvnicima Hrvata; ova nam je Kraljevska vladu imputirala, da smo mi oterali Hrvate na Velebit a da će ih Stojadinović preko Zagreba dovesti u Beograd; da smo mi bili uzročnici bomba i atentata u ovoj zemlji i direktno nas je bacala u ruke neodgovorne i po njoj nahuškane mase, da nas linčuju, da nam kidaju vinograde, pale kuće i staje, jer mi, mi smo ti krivci, što nismo nikada i nećemo nikada sići sa linije i uverenja da smo mi Hrvati,

Srbi i Slovenci, jedan jedinstveni narod Jugoslovenski. (Burno pljeskanje na levlci).

I tako je, gospodo, došlo do Brežica, gde je šef Kraljevske vlade, u ime Kraljevske vlade — a ne Vlade g. dr. Milana Stojadinovića — pokušao konsumirati inaugurisanu politiku sporazuma. A kad tamo, na tom sastanku, gospodin dr. Stojadinović, u ime Kraljevske vlade, konsumirao je današnji Ustav, kako sam malo pre rekao. A i da je dr. Maček mogao pristati, da se današnji Ustav definitivno zakopa tek onoga dana, kad mladi Kralj stupi na prestolje, sporazum bi bio gotov, jer je g. Stojadinović stavljao u izgled g. Mačeku stvarno mnogo i mnogo više, bez obzira na Ustavne odredbe, nego li, što mu je dala i mogla dati ujedinjena opozicija, sa položaja opozicije. Ali za peh g. Stojadinovića, sastanak u Brežicama, za koji je Kraljevska vlada spremala teren i psihozu u narodu, kako ona kaže, svršio se sa tako zvanim sporazumom 8 oktobra između dr. Mačeka i ujedinjene opozicije.

E sada, da vidite logičnost i konzekventnost današnje Vlade?! Ona, koja je dvogodišnjim radom spremila teren i psihozu za sporazumevanje sa Hrvatima, ustaje sada protivu sporazuma, najavljuje borbu, proglašuje sporazumaše federalistima i — gledaj, gledaj, poziva unitariste, jugoslovenske nacionaliste u J.R.Z.

„Vidi vruga su osamnaest binjiša. Su dva mača a su tri glave”.

Pr'je oktobarskog sporazuma, u doba kada su se u našim krajevima rušili svi državni amblemi, kada su na dnevnome redu bili Kerestinci, kada se je govorilo da je 1 decembar dan ropstva za Hrvate, itd. itd., onda su padale ovakve izjave: „JRZ principijelno stoji na istom stanovništvu kao i dr. Maček”. Onda su Ministri današnje Vlade ovako govorili, n.pr. Ministar g. Dragiša Cvetković na velikom zboru Jereze u Gornjem Milanovcu: „Osnovna pitanja našeg jedinstva više se ne postavljaju i naši odnosi sa braćom Hrvatima iz dana u dan postaju bolji i iskreniji. Vidite, i stranka g. dr. Mačeka učestvuje u biranju svojih predstavnika u opštinama kao i svima drugim manifestacijama državnoga života. Ona ima jasno i određeno gledište na narodno jedinstvo i celinu države kao takve i ako se mi danas razlikujemo, mi se razlikujemo samo u načinu unutrašnje državne uprave, ali u osnovnim pogledima na državnu celinu i narodno jedinstvo mi smo danas potpuno na istoj liniji.”

Sve su te izjave padale u doba, kada je o tome još dr. Maček davao i razne izjave stranim novinarima, koje su u ovom Domu bile čitane, a koje su sa pravom stvarale sumnju da dr. Maček ne priznaje ni državne granice ni Dinastiju Karadordevića. A danas? Nakon oktobarskog sporazuma gde je g. Maček, iskreno ili neiskreno, privremeno ili za uvek, uslovno ili neuslovno, ali ipak priznao hrvatski problem, kao problem koji ima da se reši unutar ovih granica i priznao monarhiju sa Dinastijom Karadordevića, sada ova Vlada ima kuraži da napada sporazum i da proglašuje izdajicama Srpstva i političkim štetočinama sve one, koji su sporazum potpisali. Kada je gosp. Jakov Jelašić — kako u »Samoupravi« piše — jedan od najprisnijih saradnika vodstva današnjeg hrvatskog fronta, jedan od prvih u hijerarhijskom redu oko g. Mačeka, održao 23 avgusta ove godine, dakle pre nego što je sporazum potpisan, govor u Kaštel Starom, u kome je između ostalog, sa autoritativnim tonom, kakav dolikuje jednom od prvih partijskih funkcionera, rekao: »Hrvatski na-

rod nije nikada preživeo teže dane nego što su oni od 1918 godine pa naovamo pod Beogradom. Mi Hrvati ne priznajemo nikakvo ujedinjenje sa Srbima, niti priznajemo Jugoslaviju... Jer mi Jugoslaviju nećemo, niti priznajemo išta, što je od godine 1918 učinjeno do danas. A sve što je učinjeno mi ćemo srušiti. Ja vam kažem, zora je tu, i suverena hrvatska država ima skoro da uskrsne! Kada dobijete slobodnu Hrvatsku onda platite svakom po zaslugi djela od 1918. Ponavljam vam, da Jugoslaviju nećemo, niti Hrvatski narod želi i dalje da bude sa Srbima u zajednici.»

Kada se je tako govorilo u Kaštelima, onda je dr. Stojadinović išao u Brežice. Mi smo odavde upozoravali, baš na ovaj govor, ali se onda preko toga prelazilo. Ali zato posle oktobarskog sporazuma, onda kad je opozicija napravila sporazum sa dr. Mačekom, onda smo u »Samoupravi« mogli čitati gore spomenuti govor sa ovim komentarom: »Šta na to misli g. Davidović, šta misli g. Trifunović i g. Joca Jovanović.»

Dakle, kad sam ja upozoravao na ovaj govor, onda se o tome ćutalo, ali posle, kad je sporazum napravljen, »Samouprava« pita: »šta o tome misle Davidović, Trifunović i Joca Jovanović«. (Smeh i pljeskanje na levlci).

Sa ovoga mesta, gospodo, ja sam zajedno sa mojim prijateljima upozoravao na događaje koji su se događali u našim krajevima. Ako se sećate, ja sam sa ovoga mesta kazao, šta se događa kod nas u Dalmaciji: da se skidaju državni amblemi, da se skidaju državne zastave, da su sve opštine otkazale vojnom referentu! Ali onda je Vlada ćutala, jer je stvarala sporazum sa Mačekom, a kada je Udružena opozicija ovaj sporazum stvorila onda »Samouprava« ovako piše: »Trebalo da se stvar isledi i da se egzemplarno kazne ne samo krivci koji su se ogrešili o Zakon, nego i oni, koji su po svom službenom položaju pozvani da čuvaju taj zakon... Šta misle o ovim pojavama g.g. Davidović, Jovanović, Trifunović i ostali saveznici? Bilo bi vrlo interesantno čuti, da li oni smeju javno da osude ove nemile pojave, ili moraju i dalje da ćute kao i do sada«. A međutim, ovo što sam maločas spomenuo, da sam govorio u Skupštini, to se događalo pre odlaska dr. Stojadinovića u Brežice. (Smeh i pljeskanje na levlci.)

Dalje, gospodo, Ministar g. Bogica Kujundžić kazao je na jednom zboru na primer ovo: »Mi nismo nikada bili protiv pravog sporazuma. Tražimo da sporazum zadovolji Hrvate a ne vredi Srbe. Međutim ukidanje septembarskog Ustava uvreda je za Srbe...« A onda kad se ono događalo u našim krajevima, onda nije bila uvreda ni za Srbe ni za Jugoslovene!

Ali, kad smo već na g. Bogici Kujundžiću, onda mi dozvolite da iznesem još jednu stvar iz njegovog govora. On je na zboru u Sarajevu 5 novembra kazao ovo: »Ja žalim što ta saradnja momentano nije moguća i sa braćom Hrvatima. Vi znate da oni traže suviše mnogo, a suviše mnogo ne samo da ne možemo dati, nego kao džentlmeni i realni političari čak ne možemo to ni obećati«.

Gospodo, ja sam već jedanput sa ovoga mesta kazao a i sada odgovaram g. Kujundžiću, da Srbi nemaju ništa da daju Hrvatima, niti Hrvati Srbima. Hrvati u ovoj zemlji imaju ista prava kao i Srbi i Slovenci i država ima da im da ista prava kao i Srbima i Slovencima. (Odobranje i pljeskanje na levlci.)

Ali kada smo već kod g. Kujundžića, koga ja neobično cenim, neka mi bude dozvoljeno da vam pročitam još jedan njegov govor i to kada je postao senator: »Ja to naročito naglašavam da bih suzbio pred vama najkompetentnijima, sve intrige i s desna i s leva, jer mi nismo napustili Jugoslovensku nacionalnu stranku što smo se te dogme odrekli...« dakle ipak priznaje da JNS ima neke dogme — »nismo je napustili ni iz kakvog političko oportuniteta, nego iz jednog dubokog uverenja da je Jugoslovenska nacionalna stranka kao tvorevina šestojanuarskog autoritativnog režima, izgubila svoj raison d'être 9 oktobra kada je pao onaj, za kim smo svi išli i za kim bi i sutra pošli, kad bi vaskrsnuo.»

E, gospodo, ne bi samo Bogica Kujundžić išao za njim da se pokojni Kralj digne iz groba, bilo bi ih mnogo više. Ali ja poručujem g. Kujundžiću da kad zastavnik padne, da je dužnost vojnika da prihvate tu zastavu i da sa tom zastavom idu napred. (Odobranje i pljeskanje na levlci.)

Eto, gospodo, vidite da li ovde ima logike, da li ovde ima političke konzekventnosti! Pa zar ova Vlada ima prava da prigovara nešto Udruženoj opoziciji?

Ali da idemo dalje. Pošto je ovoj Vladi jedini cilj: vlast po svaku cenu, pa i na štetu državne celine i narodnog jedinstva, to za održanje ministarskih fotelja prave se sada i drugi žonglerski eksperimenti i to nažalost potporom ovoga Doma!

Izgedaju smešni oni, koji se čude, da se sve ovo događa potporom većine ovoga Doma. Zaboravili su da je Gebels JRZ g. Đura Janković proglasio ovaj Dom cirkusom a da se u cirkusu može žonglirati uz plijesak i odobranje onih kojima se žonglerske igre sviđaju. To je naravno stvar ukusa.

Dakle, sad kad Vladi g. Stojadinovića, nije uspeo sporazum na lijepe, tada treba na ružne tj. ili kapitulaciju dr. Mačeka ili slom Mačekovih redova, ali ne jugoslovenskom politikom već održavanjem i podupiranjem klerikalno frankovačke akcije. Zašto?

Jer u ovoj zemlji mora da vlada g. Stojadinović, pa bilo to blagoslovom božijim, pa bilo to blagoslovom vražijim.

Za kapitulaciju dr. Mačeka tj. prisiliti ga da raskine sporazum sa Udruženom opozicijom i sklopi viečno prijateljstvo sa dr. Stojadinovićem, potrebni smo mu mi jugoslovenski nacionalisti i to baš Hrvati jugoslovenske orijentacije.

Treba da mu posluže oni, koji su baš i najviše od ove Vlade bili direktno i indirektno proganjani.

I sada mogu da vam budu jasne razne izjave za narodno jedinstvo sa strane baš onih ministara, koji su nas — jugoslovenske nacionaliste najgore napadali — sa strane režimske štampe, koja nas je zasipala klevetama i lažima.

Sada nam može biti jasna izjava g. Ministra Čvrkića u Splitu koji je rekao ovo: „JRZ ima dovoljno pravilnih uslova da okupi u svoje redove sve jugoslovenske elemente osim Hrvata organizovanih u HSS. Na hrvatske elemente i ne pretendiramo. To su naša braća i s njima ćemo se konačno sporazumeti“.

U „Samoupravi“ se ovako piše: „Svima jugoslovenski orijentisanim Hrvatima koji su u najboljoj nameri zalutali u JNS i koji su tamo postali žrtve naše unutrašnje politike, mora da bude jasno, da je njihovo mesto u redovima najveće jugoslovenske stranke u JRZ.“

Dakle, gospodo, vi Jugosloveni dodite u JRZ! Vi nam trebate! Ne Hrvatima, jer ćemo se s njima spo-

razumeti! Vi nam trebate kao strašilo za dr. Mačeka, jer ako dr. Maček oseti da ćete vi doći u JRZ i preko JRZ eventualno i do vlasti, on će sigurno kao bela nevjesta poleteti u zagrljaj g. Stojadinovića i toliko željeni brak biće sklopljen uz debeloga kuma Spahu i uz blagoslov popa Korošeca. (Odobranje i smeh na levlci.) To će g. dr. Maček sigurno učiniti, jer dr. Stojadinović ne smije sa pretsjedništva. Narod bi sigurno digao ustanak, a dosta je bilo i dosada krvi za održanje ovoga režima.

Dakle, mi jugoslovenski nacionaliste treba da budemo crnci na račun ove klikaške beogradske politike.

Našu odanost državi; našu ljubav prema Beogradu, simbolu našeg ujedinjenja; našu slijepu privrženost dinastiji Karadorđevića, onoj dinastiji, koja je bila jedina nada i utjeha u doba našeg nacionalnog ropstva; našu vjeru u jugoslovensku misao, radi koje su naša braća, naši ocevi — s jedne strane kao dobrovoljci, ginuli po frontovima Dobruđe, Soluna, Kajmakčalana itd. — a s druge strane umirali na austriskim vješalima i stradali po austriskim kazamatima. Ta čista i neokaljana naša vjera, treba da posluži ovoj Vladi, dr. Stojadinoviću, dr. Korošecu, da prisili dr. Mačeka na sporazum sa dr. Stojadinovićem.

I toj Vladi sekundira i g. Dežman sa svojim „Obzorom“, ali naravski iz viših nacionalnih pobuda.

Svi unisono, tko sramežljivo, a tko drsko dovikuje dr. Mačeku: Bolje vam je sklopiti kompromis sa dr. Stojadinovićem, nego da vam opet dođu ti razni Jugosloveni: Živković, Banjanin, Anđelinović itd.”

Ali, neka se ta gospoda ne umaraju sa tim neprestanim šaputanjem. Neka pročitaju Stenografske beleške oba Doma i naići će na naše izjave koje smo nekoliko puta podvukli i koje i danas podvlačimo. Mi jugoslovenski nacionalisti nismo i nećemo da budemo više ničija rezerva. Mi smo bili verni vojnici mrtvoga Kralja i ostaćemo Njegovoj politici verni, ostaćemo, gospodo, odani i iskreno verni vojnici mladoga Kralja... (Burno pljeskanje na levlci). Ali mi dr. Mačeku iza leđa pucati nećemo!

Oni koji su pokušali, koji su sklopili, i koji još pokušavaju da sklope sporazum između triju naroda, neka se s tim sporazumom konsumiraju do kraja. Ako srede ovu zemlju na opšte zadovoljstvo, ko sretniji od nas jugoslovenskih nacionalista. Ali mi spasavati više nećemo nikoga! Mi nećemo i ne možemo za ničiji račun da budemo sluge i plaćenici Beograda, izdajnici vlastitog roda.

Nastavite, g. Stojadinoviću, tu žonglersku igru. Našli ste za tu igru razne Kostrenčiče, Kabaline, pa možda, i Banića!

Potpretsednik Jevrem Tomić: Gospodine poslanice, nemojte da vredate Vaše drugove.

Manfred Paštrović (nastavlja): Nikoga ja ne vredam, Gospodine Pretsedniče.

Potpretsednik Jevrem Tomić: Nije dostojno da sa te govornice vredate Vaše drugove i pravite takve aluzije koje ne dolikuju drugu.

Manfred Paštrović (nastavlja): Nikoga ja ne vredam! Ako koga vredam, neka me tuži Sudu!

Ali, Jugoslovene i to baš Hrvate jugoslovenske orijentacije, kojima je jugoslovenska ideja Štrosmajera, Gaja i drugih hrvatskih velikana preča od ličnih ambicija i materijalnih izgleda, Jugoslovene čistih

prstiju, čistog obraza, sa barem dva prsta poštenja na obrazu, za tu ulogu naći nećete!

A da je ta vaša uloga svima nama jasna, dokaz je i prisustvo dr. Korošca u vašoj Vladi. Ja bih želeo kada me je već g. Predsednik opomenuo, da ovde, — g. g. Kostrenčić, Kabalin i svi oni Hrvati, koji se smatraju jugoslovenskim nacionalistima, a koji su ušli ili ulaze u JRZ, sada sveopću i po „Obzoru” jedinu pravu unitarističku stranku, — sa ovoga mesta, brane politiku dr. Korošca, drugog potpredsednika stranke JRZ.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Imaćete sutra prilike da čujete g. Kostrenčića.

Manfred Paštović (nastavlja): Neka na primer, gospodo, njihovo dojučerašnje gledanje na narodno jedinstvo usklade sa gledanjem i radom dr. Korošca u Sloveniji. Neka mi ovde podrobnije istaknu razliku između dr. Korošca i dr. Mačeka, i to baš sada posle potpisa dr. Mačeka na sporazum od 8 oktobra.

Zar ima razlike sa gledišta jugoslovenskih nacionalista između dr. Mačeka i dr. Korošca? Nema, gospodo! A u koliko je ima ide svakako u korist dr. Mačeka. Zar nije dr. Korošec potpisivao punktacije? Zar dr. Korošec ne stvara i propagira ideju posebnog slovenskog naroda? Da možda dr. Korošec ne bi slučajno po Sloveniji propagirao nacionalno jedinstvo? Odavde sa ovoga mesta, branite mi, gospodo jugoslovenski nacionalisti, koji ulazite u JRZ, onu famoznu rezoluciju dr. Korošca.

Ima, gospodo, razlike između dr. Korošca i dr. Mačeka, ali ne u ciljevima nego u taktici. Isto oni hoće, za istim ciljem oni idu, samo različitim putevima. Jedan s vlade, drugi iz opozicije; jedan pomoću državnoga aparata i blagoslovom papskog Rima; drugi sa opozicionim sretstvima i protiv blagoslova papskog Rima! A sada bi morali mi jugoslovenski nacionalisti, koji se ne slažemo sa separatističkom politikom dr. Mačeka, morali u jednu stranku sa slovenskim separatistima, sa dr. Korošcem, i to sve u ime nekog narodnog i državnog jedinstva — a da se na koncu nad našim glavama konzumira ona poznata poslovice: „Crnac je svršio svoju ulogu i može da ide”. Kad se narodno jedinstvo ovako interpretira, onda se može imati ovakva kuraž, kao na primer „Samouprava” da nam u Dalmaciji poručuje ovako:

„I sada ovi veliki nacionalisti iz Dalmacije sa g. g. dr. Anđelinovićem i dr. Urošom Desnicom na čelu, proglasivši izborni pasivitet za ove senatorske izbore, rade indirektno ali svesno na tome, da prođu u Primorskoj banovini cela lista federalista i neprijatelja našeg narodnog jedinstva”.

Dakle, gospodo, ja sam morao glasati za jednu listu, čije se jugoslovenstvo ispoljuje u dr. Korošcu! Glasati za listu, čije se jugoslovenstvo u praksi manifestira u srpskim nosiocima kandidatskih lista u obe ove dvije banovine! Glasati možda za listu čije se jugoslovenstvo ispoljuje samo u tome, što aktivni Ministar g. dr. Niko Novaković naturava za senatora svoga rodenog brata, koji je u političkom životu Dalmacije toliko poznat, što je voljom vlasti sada postao senator Kraljevine Jugoslavije! Nikada, gospodo, Dalmacija nije bila toliko ponižena, da je morala gutati, da Ministar postavlja svoga rodenog brata senatorom. I kad se nema ni toliko takta ni toliko principa etike, onda je razumljivo i ovakvo pisanje u „Samoupravi”.

Jest, svesno nisam glasovao i žao mi je baš, kao jugoslovenskom nacionalisti, da ta lista nije pala, jer između dva zla, treba uvijek birati manje zlo. Između

liste dr. Mačeka i liste JRZ, poslije gornjih konstatacija, lista dr. Mačeka manje je pogibeljna baš za nacionalno jedinstvo. Jer, dok se dr. Maček bori protiv nacionalnog jedinstva iz opozicije, dotle se sa ovih ministarskih klupa, pomoću atributa vlasti, dekomponuje narodno jedinstvo i pomaže politika triju naroda. (Pljeskanje na levici). A opasniji je onaj, koji pomoću vlasti to radi, sakriven tu i tamo pod krinkom jugoslovenske parole, nego onaj otvoreni protivnik, koji se bez vlasti i protiv vlasti bori.

Ali, vratimo se, gospodo, na novu žonglersku politiku dr. Stojadinovića.

Dakle, za prisilnu kapitulaciju dr. Mačeka, za brak između dr. Mačeka i dr. Stojadinovića, trebalo bi da posluže jugoslovenski nacionaliste, a za razbijanje redova dr. Mačeka — novac i ministarski portfelji s jedne strane, a s druge cerniranje Hrvata i podržavanje klerikalno-frankovačke akcije. Mame se na sve moguće načine pojedini ljudi iz Mačekovog pokreta. I ako se nekoga ulovi, onda udri u talambase, kako se Mačekov pokret kida itd. itd. Ti se ljudi čak odmah postavljaju i za ministre. Ali na opće iznenađenje beogradskih političara, ali ne na naše iznenađenje, ti ljudi ni svojim glasom ne odlučuju a kamo li glasačima H. S. S. G. dr. Maček poručuje međutim ovako tim ljudima: „Pokušaji, da se među Hrvatima traže figure, koje će tobože predstavljati hrvatski narod, nisu dali nikakvog rezultata, osim što se vidjelo, da oni izazivaju samo još veći otpor kod Hrvata.”

Ako pak na taj način ne ide, onda treba pomoću klerikalaca i frankovaca. Zato je trebao pod svaku cenu ovaj i ovakav Konkordat, zato se Ustaše vraćaju nesmetano natrag i bez revizije procesa i bez amnestije.

Gospodo, ja sam pozorno slušao izveštaj Gospodina Ministra unutrašnjih dela u Finansijskom odboru o likvidaciji ustaških organizacija u inostranstvu, i prema tome opravdanje njihovog nesmetanog povratka.

Međutim, gospodo, nakon nekoliko dana primio sam poštom... (žagor na desnici), slušajte, ovo je važno, ovaj proglas! Po ovom proglasu; gospodo, najedanput proizlazi, da ta ustaška organizacija nije likvidirana, kako je kazao gospodin Ministar unutrašnjih dela. Tu je potpisano na stotinu potpisa, i tu se između ostaloga kaže ovo:

„Pa baš zato, jer znamo da su svi Srbi jednaci i da će, dok nas danas glade i ulagivaju nam, sutra hrvatskom narodu nametnuti nove muke, kako se to desilo 20 lipnja 1928 godine, kada je u srbijanskom parlamentu ubijen i sam Voda hrvatskog naroda blagoupok. Stjepan Radić.”

Potpredsednik Jevrem Tomić: Molim Vas, gospodine govorniče, da završite, jer Vam je vreme isteklo.

Manfred Paštović (nastavlja): Gospodo, ja ću skratiti, pa prema tome neću ovaj proglas da čitam, ali u ovom proglasu ustaju ustaše protivu dr. Mačeka radi toga, što je dr. Maček napravio sporazum sa Udruženom opozicijom. (Jovan Zdravković: To znači da je dobar sporazum!)

Dakle nema više ustaške organizacije u inostranstvu? Ljudi se kaju i mogu se nesmetano vratiti?

E, ovaj plakat, ovaj proglas najbolje dokazuje, zašto se mogu ti ustaše nesmetano vratiti i koje su to intencije Kraljevske vlade!

A kao još jedan dokaz ove moje tvrdnje, neka posluži i ova „Javnost” koja je zabranjena i koja piše ovako — izvinite, gospodine Predsedniče, što ću

opet da čitam, ali ovo je važno! (Uzvici na levi: Čujmo!)

Potpredsjednik Jevrem Tomić: Ako bi čitali ovde sve književne časopise, mi bi daleko otišli. Ja Vas molim, da svoj govor završite.

Manfred Paštrović (nastavlja): Pošto sam ja zadnji govornik Jugoslovenskog nacionalnog kluba, molim Vas, da mi dopustite da govorim i završim svoj govor.

Potpredsjednik Jevrem Tomić: Izvolite završiti.

Manfred Paštrović (nastavlja): Kako mogu završiti, kad moram najpre sve ovo da iznesem!

Potpredsjednik Jevrem Tomić: Ako budete sve čitali, to će oduzeti mnogo vremena. Postoji Poslovnik, koji moramo svi da poštujemo!

Manfred Paštrović (nastavlja): Vaše kolege na tome mestu bili su tolerantniji prema drugim govornicima, pa Vas molim da i Vi budete toleratni prema meni.

Potpredsjednik Jevrem Tomić: I ja sam tolerantan, ali i ta tolerantnost mora da ima svojih granica.

Manfred Paštrović (nastavlja): Gospodo, Beogradska „Javnost“ piše ovako pod naslovom „Zar i opet politika pomoću Frankovaca?“:

U istome broju (od 13 o. mj.) u kome napada srbijansku U. O. zbog sporazuma sa g. Mačekom, beogradsko „Vreme“ objavljuje pod naslovom „Hrvatski nacionalisti protiv dr. Mačeka“, i jednu veoma karakterističnu informaciju iz Zagreba, u kojoj kaže da se „u redovima hrvatskih nacionalista, frankovaca, klerikalaca, bivših zajedničara i svih nezadovoljnika sa politikom dr. Mačeka, primećuje stvaranje nove političke organizacije“. I onda se doslovce veli:

„Oni priznaju da su doživeli neuspeh svojom akcijom za stvaranje samostalne hrvatske države. Za taj neuspeh bacaju krivicu na nesposobnu i jalovu politiku dr. Mačeka, te na izdaju hrvatske stvari od strane faktora u inostranstvu. Zbog toga hoće da podu novim putevima, te da vode novu oportunističku politiku.

Kao glavni argumenat za ovaj preokret, pored navedenog neuspeha, ističu još jedan važan momenat, a to je da su Hrvati koncentrisani i da treba budno paziti, da ne samo ostanu zajedno, nego da se raznim autonomijama sve više povežu, kako bi ispali što kompaktniji u političkom i kulturnom pogledu. Zbog toga, da su voljni da promene dosadašnji svoj stav i da se pokore zakonima ove zemlje.“

„Javnost“ kaže, citirajući ovo iz „Vremena“ dalje: „Pročitali smo i drugi put, jer nismo verovali svojim očima... Ali kad smo se setili istorije i kad smo pomislili da se sve to već jedanput odigralo, te da se baš iz krila Radikalne partije iz Beograda uspostavila biv. frankovačka stranka, i vaskrnuo njen organ „Hrvatsko pravo“, pod redakcijom Pavelića i administracijom Perčeca. zato što se pronašlo da se Radić može pobijati i time, da ga Frankovci nadlicitiraju još ekstremnijim parolama, — onda nam je bilo jasno sve: I to, da se kao argumenat, „Nesposobne i jalove politike dr. Mačeka“ navodi činjenica, da Frankovcima nije uspeo stvoriti zasebnu hrvatsku državu, sa pomoći iz inozemstva; — i to da se u borbi protiv SDK, naročito ističe ulazak ovih „saradnika sa inozemstvom“ u „oportunističku“ domaću politiku, koja bi se (velike li sreće za zemlju!) „pokorila zakonima ove zemlje“... pa možda čak pristala

da svoju „inozemnu“ politiku unovči za par masnih fotelja sa zadatkom da u njima izlgrava „predstav-nike hrvatskog naroda“ protiv g. Mačeka...

„Mi smo sto puta kritikovali politiku g. Mačeka i bojimo se da ćemo morati još dugo da je kritikujemo. Ali ako protiv njega treba da se mobilishu tipovi, koji su pomoću inozemstva hteli da stvore samostalnu hrvatsku državu, onda ćemo, u ime najosnovnijeg morala, ako ne zbog idejnoga slaganja, morati i mi da kličemo: „Pa živeo dr. Maček!“ Tako piše „Javnost“ od 16 oktobra 1937 godine.

Mi smo, gospodo, uvijek u oštrom stavu prema politici dr. Mačeka od Ujedinjenja do danas. Ali kad analiziramo grupe, tendencije, koje su reprezentovane u današnjem hrvatskom pokretu pod vodstvom dr. Mačeka, moramo ipak da lučimo poštenu seljački narod, koji ide sa dr. Mačekom od onih elemenata, koji su mu se pridružili iz spekulativnog kalkila, a koji su pripravnici u svako doba da ga napuste tj. od franko-furtimaša.

I dok su franko-furtimaši prije rata, za rata i posle rata bili uvek, i u principu, i u praksi, najljući protivnici — ne samo ideje jugoslovenske, — nego i oslobođenja i ujedinjenja naroda, dotle Mačekom seljački narod ipak je radio i Križaniće i Gunduliće i Kačice — i Gaje i Štrosmajere i Račke, dok se konačno taj seljački narod nije prije rata okupio uz Stjepana i Antu Radića, koji su ispovedali jedinstvo naroda i jugoslovensku misao.

Mi i danas moramo da budemo oštri protivnici Mačekove politike, ali ako moramo izricati nadu ili izraziti jedno očekivanje, onda je sigurno, da je nada povezana sa tim seljačkim masama, a ni u kom slučaju sa franko-furtimašima, koji su od vajakada služili svakome, — samo ne ideji jugoslovenstva i opšte slovenstva.

Mogu se, gospodo, praviti i po stoti put ti isti eksperimenti, ali posledice svega toga ko ima da snaša?

Ajte samo ovim putem dalje, gospodo!

Ništa vi u Beogradu u ovih 20 godina niste naučili, u ovih 20 godina našeg zajedničkog života!

Nažalost, mi vas jugoslovenski nacionalisti u toj vašoj raboti sprečiti ne možemo! Nama su vrata za sada zatvorena i onde, gde smo najmanje imali prava to očekivati!

Ali mi smo bili, ostajemo i ostaćemo i nadalje iskreni i lojalni i odani građani Jugoslavije i dinastije Karadordvića i pred tim zatvorenim vratima. Ali nas se optuživati neće moći, ako prekosutra i konstituenta bude kasno. Mi ostajemo, kao što sam i u lanjskoj budžetskoj debati rekao, ostajemo uz naše prijatelje, dole na terenu, uvek verni osnovnoj misli jednog jugoslovenskog naroda! Ostajemo proganjani odozgo i odozdo, ali ponosni, da smo borci jedne ideje, koja mora pobediti kad tada, pak i na ruševinama ove i ovakve Jugoslavije. Borci ali ne slugae! Idealisti, a ne izdajice i plaćenici!

Gospodo, svi su govorili o Konkordatu, pa dovolite i meni samo par reči, jer smatram da mi moje držanje prigodom ove konkordatske borbe daje na to pravo.

Ja, skupa sa svojim prijateljima Maštrovićem i inž. Horvatom, ustegli smo se od svake reči, i logično i od glasanja, te s time hteli manifestovati našu zabrinutost i naše neslaganje sa mnogo toga, što se je tih dana događalo. Od prvoga dana bili smo zabrinuti, jer meni je bilo jasno, da se ulazi u jednu borbu, koja će škoditi samo i najviše državi i našem

nacionalnom jedinstvu. Naše držanje značilo je protest i protiv kampanje pravoslavne crkve i protiv rada Vlade. Vidim da su poslednji događaji nažalost dali nama pravo i potvrdili ispravnost našeg držanja. Rezultat čitave te borbe koji je? Konkordat navodno skinut sa dnevnog reda; izjava nadbiskupa dr. Stepinca; biranje Njegove svetosti Patrijarha; sukob katoličke i pravoslavne crkve; svetinje pravoslavne crkve oskrnavljene; narod uzbuđen; krv prolivena; Sv. Sinod se sa Vladom Milana Stojadinovića pomirio.

Gospodo, je li sve to trebalo? Zar mislite da državni autoritet u ovome sukobu nije stradao? Pa jedini koji su ovde stradali, to je država i narod. Mrtvi više ne ustaju! Prolivena se krv više ne vraća! Narod proliva krv radi oskrnavljenih svetinja, a ipak se sklapa sporazum sa onima, po čijim su narednjima oskrnavljene te svetinje! Oni koji su puštali, da se u narodu prepričava, da je Vlada dr. Milana Stojadinovića otrovala Njegovu Svetlost Patrijarha Varnavu, što sam se ja sa ogorčenjem patriote protiv tih vesti i javno bunio, sada su skupa sa tom Vladom radili na izboru novog Patrijarha.

Današnji članovi Vlade, koji su ovde pred ovim Domom oštro kritikovali arhijereje, sada rade skupa s njima i biraju novog Patrijarha.

Vlada forsira Konkordat i ne obzire se na ičije savete. Izrugava se odlukama Sv. Sinoda i prisiljava narodne poslanike da za Konkordat glasaju. Vlada uverava da je autoritet zemlje u pitanju i da u interesu zemlje mora se primiti Konkordat, a sada moli, uverava Sv. Sinod da je Konkordat skinut i odbačen.

Ili je interes i autoritet zemlje tražio da se Konkordat prihvati, ili je interes i autoritet zemlje zahtevao da se sa tim pitanjem ne izide pred ovaj Dom?! Konstatacija je: autoritet države poljuljan, a Vlada koja je dovela taj državni autoritet u pitanje ostaje i dalje na ovim klupama. Definicija čitavog ovog spora: država kapitulirala pred Sv. Sinodom, a Sv. Sinod pred g. Milanom Stojadinovićem.

Evo rezultat čitave konkordatske borbe. Kapitulacija države kao takve, gospodo, pred Sv. Sinodom, a ne Vlade, a kapitulacija Sv. Sinoda pred Vladom, a ne Vlade pred Sv. Sinodom.

A narod, a država? To je sporedno. Država i narod ima da služe pojedincima, a pojedinci imaju dužnost da čuvaju samo sebe i crpe koristi, pa i iz same prolivene narodne krvi.

To je moralna pouka svršetka ove konkordatske borbe! To je uostalom etička baza ovih današnjih ministarskih klupa!

Gospodo, da završim. Parlamenat, Ustav, Sporazum, Konkordat, sve to dokazuje da su u ovoj zemlji pojedinci nad državom, nad narodom. Sve to dokazuje, da je u ovoj zemlji moral tako nisko pao, da se ljudi ne stide, ne srame više ničega.

Kakav moral! Kakva savjest! Kakva odgovornost! Evo, Parlamenat, Ustav, Sporazum, Konkordat — to je slika i prilika današnje savjesti, današnjeg morala, današnjeg shvatanja odgovornosti pred vlastitom savjesti, pred narodom i pred državom.

To su dela Vlade, koja je sebe proglasila još u 1936 godini Vladom „Nacionalnog spasa“.

Kako danas ironično a i bolno zvuče ove reči: „Vlada nacionalnog spasa“. Odrekla se je ideje Jugoslovenskog nacionalnog jedinstva, na kojoj je ova zemlja sazdana; srušila je kamen (Ustav) na kojem je ova zemlja podignuta, unizila je moralnu snagu naroda — Parlamenat, koji ima da vodi i stvara za-

kone u ovoj zemlji; i, na koncu, oduzela vjerski mir zemlji na kojemu leži sigurnost svake zemlje — a proglasila se je „Vladom nacionalnog spasa!“ Kad sve ovo skupa ne bi bilo tragično, čovjek bi se morao slatko smejeti.

E, sad, gospodo narodni poslanici, ako ste me pažljivo slijedili u ovim mojim razlaganjima mora da i svima vama bude jasno:

1. Da je rad ove Vlade nelogičan, nekonzekventan i nepatriotičan.

2. Da je ovoj Vladi šamo i jedino cilj, vlast pod svaku cijenu pa i na štetu državne cjeline i nacionalnog jedinstva.

3. Da se rad ove Vlade manifestira u rušenju svega što je još etičkoga, moralnoga i nacionalnog u našem narodu.

Gospodo, ko hoće da slijedi ovu Vladu, ko hoće da ju i nadalje potpomaže u toj svojoj raboti, prosto mu bilo. Mi ga sprečiti ne možemo. Ona u svom radu ne bira sredstava. Ne ustručava se da goni sve prokušane nacionaliste ako ne ulaze u JRZ. Optužuje ih raznim podvalama, prikazuje njihovu borbu kao borbu za ministarske fotelje i poriče im svaku idejnu borbu, a međutim, diže sve mizerije ljudskog društva, ako se deklariraju za JRZ.

Ova politika g. dr. Stojadinovića dovela je do toga, da sve ono što je bilo protiv stvaranja ove zemlje, sve ono što se je bilo ušančilo u doba, kada je beli orao raširio svoja krila od Triglava do Devdelije i od Jadrana do Subotice. — danas likuje.

Vlada g. Stojadinovića ruši moralnu vrednost čoveka, stvara od inteligencije prostog kruhoborca i to još u doba kada je moralna vrijednost čovjeka i te kako potrebna. Sve dobiva na bazi demorativizacije!

I to Vlada g. Milana Stojadinovića radi baš u momentu, kada se svi narodi spremaju da u ovom evropskom metežu, u ovoj evropskoj kataklizmi, koja se sprema čovječanstvu, očuvaju slobodne narodne interese. U času kada danas u svetu, stari i kulturni narodi ne poznaju nego dvije staze ili da podlo plaze ili da svirepo gaze. Vlada g. Milana Stojadinovića, umjesto da povrati vjeru u ideju koja je ovu zemlju sazдалa, ona i po izjavama pojedinih ministara i po svojim činima, tu ideju ruši, obara, pa u izvesnim momentima i proganja.

Vlada g. Milana Stojadinovića, mjesto da vrati narodu vjeru u moć jedinstva i jugoslovenstva, studira kako će se vještačkim načinom održati, pak bilo to i pomoću tudina.

Vlada g. Milana Stojadinovića, mjesto da riješi hrvatski problem u duhu njezine nastupne deklaracije, radi čega je i došla na vlast, — ona se laća vizantske politike podvala.

U tom znaku kretala se je kroz ove tri godine čitava politika Vlade g. Milana Stojadinovića.

I to je razlog radi čega ja ne mogu da glasam ovaj proračun ovoj Vladi. Ne mogu da glasam povjerenje ovoj Vladi, jer mi takav stav ne nalaže samo to, što sam na ovoj levlci, nego mi to nalaže moja nacionalna jugoslovenska koncepcija jednog jedinstvenog naroda, jedne jedinstvene nacionalne države i vjernost i odanost dinastiji Karadorđevića.

Ali glasajući protiv, želim da vas, sa dsnice podsjetim na riječi najboljeg prijatelja našeg naroda, velikog učitelja Masarika, na riječi koje je izrekao u momentu kad se je opraštao od svog naroda: „Država živi sve dotle, dok počiva na ideji na kojoj je bila sazdana“.

Ne zaboravite, gospodo, da je ova zemlja sazdana na ideji jugoslovenskog nacionalnog i državnog jedinstva. Da nije bilo te ideje, da su Srbi, Hrvati i Slovenci jedan jedinstveni narod, ne bi ove zemlje bilo.

Ova Vlada ne oslanja se na toj istini! Ona može da u njenom partijskom programu i po njenim deklaracijama podržava te riječi, ali djela dokazuju obratno.

Mi jugoslovenski nacionaliste na tom putu ne možemo ju, a niti hoćemo da ju slijedimo.

Mi ostajemo vjerni riječima i djelima Masarika! Ostajemo vjerni kao i dosada velikoj istini jugoslovenskog nacionalnog jedinstva.

Neka nas g. Milan Stojadinović i njegova Vlada pokuša slobodno ekrazirati. Možda će naići na još Kabaline, Kostrenčiče i Baniće. Možda će uspjeti da nas decimira, a možda i na izborima da nas politički sahrani. Možda u budućem parlamentu nas neće biti. To su sve sitnice! To sve nije važno!

Ali ideju, koju mi danas ovde zastupamo, nesebično, iskreno, usprkos današnjem vremenu materijalizma i nemoralu, usprkos terora odozgo i odozdo, usprkos danomičnog izdajstva i dezerterstva, usprkos današnjeg zlonamjernog interpretiranja i izrabljivanja te ideje, — ona — ta vjera — ta istina — da smo mi jedan jedinstveni narod, taj kamen jugoslovenskog narodnog jedinstva na kojem je ova zemlja sazdana, — to će preživjeti i vas i dr. Milana Stojadinovića. (Pljeskanje na levici.)

Ta je ideja vječna! Tu ideju ni ova Vlada, ni svi separatisti i hegemonisti srušiti neće!

Potpredsjednik Jevrem Tomić: Molim Vas da završite svoj govor.

Manfred Paštrović (nastavlja): Mogu ti protivnici te ideje da uspiju i da sruše ovu zemlju, ali i na tim razvalinama ostaće ta ideja, i na obzorju Balkana ostaće ta istina, da su Srbi, Hrvati i Slovenci jedan jedinstveni narod i ta će istina kad-tad pobijediti i bez nas i protiv nas, jer je tako, gospodo, pisano!

Mi tu vjeru, tu istinu nismo nikada i nikada izdali! Mi toj vjeri služimo! Ako nam je to greh, neka nas slobodno i Zagreb i Beograd ekraziraju, neka im bude!

Mi ćemo pasti, ali kompromisa i trgovine s tom vjerom nikada i nikada! (Pljeskanje na levici.)

A na grobu Kralja našega, čija se krv nije još ni dobro osušila, čije se kosti još nisu umirile, koji je pao kao vojnik na polju časti u uniformi, koja je simbolizirala borbu čitavog slovenstva za naš jugoslovenski Jadran, prilazimo vedra čela i ponosno. Na tom grobu prisežemo da ćemo deci našoj, naraštaju našem, onima, koji su nam najmiliji i najdraži, onima koji za nama dolaze, ostaviti u amanet i duboko u srcu urezati veliku istinu, duboku vjeru jugoslovenskog nacionalnog jedinstva. Učičemo našu djecu, da kad im gruba stvarnost uzdrma tu vjeru, tu istinu, neka se okrenu kako veli veliki Preradović: „Ah, onamo, gdje od drage domovine, svako jutro sunce sine”.

Neka im misli polete na onaj brežuljak slave i časti naše, na ono svetište jugoslovenskog naroda, na onaj božanstveni Oplenac, i da se na tome zdencu nacionalnog života okrepe novom verom, verom ustrajnosti u istini jugoslovenskog nacionalnog života. (Burno pljeskanje na levici.)

To ćemo mi jugoslovenski nacionalisti da radimo i ako uspije dr. Stojadinović da nas ekrazira! Tako ćemo raditi, gosp. Stojadinoviću, dok nam god

bude na ramenu glave i to baš današnjem nejunakom vremenu u prkos! (Burno i dugotrajno odobravanje i pljeskanje na levici.)

Potpredsjednik Jevrem Tomić: Ima reč narodni poslanik g. Stevan Simić.

Stevan Simić: Gospodo narodni посланици, и у овој буџетској дебати, која је врло обимна, могли смо констатовати да се не говори о најважнијем питању, које је на дневном реду, а то је цифарски део буџета, што значи да не постоје разлози и мотиви за једно такво критично разматрање. Другим речима, законски пројекат о државном буџету је добар, што чини част како Краљевској влади др. Милана Стојадиновића, тако и Министру финансија г. Летици. (*Јован Здравковић:* Исто је тако добар као и Конкордат. — *Стаменко Стошић:* Исто си тако хвалиш Конкордат као што хвалиш буџет).

Место тога тако звано хрватско питање је доминантно. О њему се највише говори, и пребацује се Влади др. Стојадиновића да га не може решити.

Господо народни посланици, ја сам и о овом предмету говорио до сада у овоме Дому два пута, којом сам приликом изнео своје мишљење и своје погледе који су резултат дубљих студија и размисљања, но не желим да овом приликом понављам оно, што сам једном већ казао. Говорници са левнице су оперисали са извесним аргументима, којим су покушавали да докажу да је у Хрватској данас таква психоза, која мора забрињавати свакога родољуба. Ја тако не мислим, јер ми живимо у доба превирања, у времену стварања југословенске нације.

Господо народни посланици, вама је добро познато да се често чује да је историја учитељица живота. (*Јован Здравковић:* Из које није нико никад ништа научно.) Има људи који из историје науче доста, али за то има и незналица, који су ограничених мозгова па не могу да науче ништа. (*Јован Здравковић:* Ова Влада није ништа научила од ранијих влада.) Ако је ова доктрина тачна, онда хрватско питање треба да упоредимо са појавама које су биле карактеристичне за време стварања државног и народног јединства код наших суседа Италијана, а тако исто и код Немаца, који нам дају врло поучне примере.

Кад је Пијемонт извршио дело државног уједињења успоставило се је и друго, такође врло важно питање: да ли ће моћи да се одржи и национално јединство, које је минирано са многих страна и од многих италијанских сепаратиста. Та је борба била мучна, често безобзирна, али ипак на крају крајева ликовала је велика идеја великих мужева италијанског народа Кавура и његових оданих сарадника.

Или да споменемо случај Пруске, која је на сличан начин извршила уједињење свих немачких држава. И она је, после свршеног чина, имала да савлађује небројене тешкоће, које су биле, у савлађују са нашим, тако велике и крупне, да их не можемо ни упоређивати. Тако, на пример, баварски сепаратисти су били тако безобзирни, да су преко својих гласила најбезочније нападали, вређали и ружили све што је било пруско. Они су доказивали да се никада неће догодити такво чудо да Пруска потчини и Баварску. Тада су Пруси третирани као гроби завојевачи, којима је оспоравано свако право да буде у заједници са културном Баварском, али носилац немачког јединства био је

онда велики државник, гвоздени канцелар Бизмарк, који је својом хладнокрвношћу и тактом ипак на крају крајева победио.

Сепаратисти Италије и Немачке имали су можда чак и више права да тако раде, јер је позната чињеница да су у тим земљама постојале многе државе са својим династијама и што је најважније језичне разлике у појединим областима тако су велике, да се чак не могу ни споразумевати између себе грађани из Јужне Италије са онима у Ломбардији и Савоји, а тако исто Баварци са Прусима у Немачкој и тако даље.

Као што се види из ових примера и код Италијана и код Немаца било је сепаратистичких покрета који су се у току времена постепено гасили док није дошло и то време да се тако рећи потпуно заборави на та мучна времена.

Ја ћу овде навести још ове историјске чињенице које најизразитије сведоче да ми преживљујемо један процес политичког и националног амалгамисања у Југославији.

Још у далекој прошлости Југословена код Хрвата су постојала многа племена под својим племенским поглаварима и кнезовима. Та су племена, по схватању неких политичара, народи. Таква су на пример била: Качићи, Кукари, Шубићи, Чудомирићи, Свачићи, Могоровићи, Гусићи, Каринјани, Полепчићи, Лачнићи, Јамометићи, Тугомирићи, затим Неретљани, Славинци и као најјаче међу њима Хрвати. Шта је било са овим племенима? Племена хрватско, које је у току своје историје дошло до јачег изражаја, апсорбовало је сва остала племена. Истоветан је случај и код Срба, који су некада били познати под својим многобројним племенским називима као: Рашани, Хумљани, Зећани, Тимочани, Браничевци, Румњини, Смољани, Језерци, Велегосићи, Струмљани, Брзјаци, Мијаци и тако даље. Међутим, упитајмо се где су ова племена и шта је било са њима? Она су, у току историјског живота, примила име највећег истородног српског племена. То је био неминован историјски процес, против кога није могла да се испречи никаква сила.

Да споменем и случај Црне Горе. Она је, господо народни посланици, била суверена држава на челу своје заслужне династије. Овде није потребно да нарочито доказујем и подвлачим да су Црногорци својим јуначким подвизима веома задужили и српство и југословенство бранећи слободу једног дела слободне југословенске груде. Та светла прегнућа и легендарно јунаштво створили су једну дивну епопеју, која је формирала националну традицију. Али и поред тога, Црногорци су са изванредним одушевљењем поздравили наше интегрално уједињење. Било је, те још како, сепаратистичких покрета, помогнутих из иностранства, а који чине једну мучну епизоду у нашем народном животу, али то је већ заборављено.

Овде је потребно да споменем још неколико примера. На територији данашње Бугарске живели су крајем седмога века Византинци и Трачани, а после досељења Словена, хроничари бележе осам словенских племена, која су живела под својим племенским кнезовима. Доцније су дошли Бугари, народ туранског порекла, а потом и њихови сродници: Кумани, Печенџези и Татари. Упитајмо се, где су ови народи и шта је било са овим племе-

нима? Они су се у току времена слили у један јединствени бугарски народ.

Ако загледамо у прошлост и великих нација, ми ћемо констатовати код сваког народа истоветне случајеве.

Тако на пример енглески народ је постао од Келта, Англосаксонаца, Нормана и других разнородних народа и племена, која су се у току историјског живота слила у један велики енглески народ. И услед тога и данас постоје доста велике разлике међу појединим областима, како психичке, тако и језичне. Енглеиз из Улстера тешко се разуме и споразумева са Шкотланђанином, али су зато сви добри Енглеизи и никоме не пада на памет да се заноси са некаквим магловитим теоријама о федерализму и томе слично.

Французи су резултанта сливања између староседеоца Келта и разних германских племена међу којима је било доста и туранско-монголских племена и народа, али историја је учинила своје. Француз је поносан на своје државно и национално јединство, које брани са безпримерним одушевљењем и пожртвовањем. Међутим, Французи из Прованса са тешком муком се споразумевају са онима из Бретање или Елзаса и Лорена.

Италија нам пружа можда најлепши пример за то. И постанак овога народа је врло занимљив и поучан. Прелистајмо само странице историје средњег века, па ћемо сусрести на Иберском полуострву Латине, Келте, Аваре, Гепиде, Лонгобарде, Готе, Грке и друге, а то су народи који су се разликовали и по раси и по језику и по менталитету. Сви су они некада имали своје државе, које су се крвавиле између себе, потчињавајући једна другу, док није извршено прво државно, а по том и народно јединство.

И по правилу, апсолутно код свих народа прво је дошло државно, а тек потом и народно јединство. Замислимо да није било тога. Каква би данас изгледала Европа? У њој би било данас можда преко пет стотина државица, које би живеле у сталним сукобима и ратовима, а то би неоспорно спутавало сваки прогрес и цивилизацију.

Сепаратизам, који базира своје доктрине на аутономијама, федерацијама и конфедерацијама није само наш специјалитет. Он је општа појава свих неуравнотежених и деструктивних елемената у свима земљама и у свима историјским периодима. Таквих је било и код нас у нашој прошлости, као што их, нажалост, има и данас. Хрватски сепаратисти средњег века навукли су туђински јарам Хрватима од кога су се отресли истом после пробоја Солунског фронта. Византијски сепаратисти, са својим аутономним погледима, доведоше Турке у Европу. Бугарске сепаратисте доведоше маха Турцима да брзо сруше слободне бугарске државе. Српске сепаратисте у средњем веку срушише велико и моћно Душаново царство и доведоше Османлије у положај наших господара, а који после тога убрзо закуцаше и на вратима Беча.

Да, господо народни посланици, сепаратизам је ослабио наш отпор, он је убио у народу веру у нашу снагу и смисао за конструктиван живот. Турци нису били ни приближно онако јаки и силни, како се жели претставити, нити су пак Срби били неки слабићи. Напротив, наше упорне борбе, наше пожртвовање и безпримерна жилавост доказиву јединствену храброст, али је све то било пролазно при помисли да је сепаратизам био највећи

савезник и најбољи савезник свих наших непријатеља, као што је био и савезник и свих непријатеља свију европских народа.

Па и ми, господо народни посланици, који смо се до скоро борили противу Турака, тражили смо аутономију за Јужну Србију, доказујући Турцима да признајемо династију, да ћемо поштовати отоманске границе и државно јединство, али смо у души гајили наду и веру да ћемо само посретством остварења те наше идеје моћи да срушимо Турску и доћи до свога народног ослобођења. То су непобитне чињенице, управо то је аксиома која се не доказује као што се не доказује да су два и два четири.

Кад сам све ово изнео и када сам са конкретним чињеницама доказао како су постали сви европски народни, како су појединци велики, далековидни и умни владоци створили читаве епохе у стварању државног и народног јединства и то чак и са туђим, разнородним народима, упитајмо се, да ли смо нешто слично, постоји ли какве језичне, етничке или какве друге разлике између нас и Хрвата.

Природно је да не постоје. Јер нас сједињује један језик и књижевност, основни елеменат сваке културе, сједињује нас једна заједничка крв која струји у нашем организму, сједињује нас једна култура и једна заједничка цивилизација.

И кад је тачно, да је историја учитељица живота, онда нас њени императивни закони упућују да ствари поставимо на своје место. Сепаратистичке појаве су плод болесних мозгова, који не могу трезвено сагледати истини у очи. Ја сам дубоко уверен да није далеко време када ће се чак и деца смејати и са огорчењем осуђивати оне људе и оне назови-политичаре, који се ето данас титрају са крваво стеченим тековинама.

Господо народни посланици, државно је јединство свршен факт. Народна јединство је такође запечаћено крвљу стотинама тисућа изгинулих Југословена: Срба, Хрвата и Словенаца, који су изгинули у борби за једну моћну и снажну унитаристичку Југославију, не обзирајући се ни најмање на шачицу опскурних и неуравнотежених сепаратиста и непријатеља народног јединства.

Државно и народно јединство је основни закон нашег земаљског Устава на који смо се сви ми заклели и дали своју свечану обавезу да ће нам то Еванђеље бити најдража водиља у нашем раду за Краља и Отаџбину, за срећну и лепшу будућност моћне Југославије.

Државно и народно јединство цементирано је и крвљу нашег највећег легендарног хероја, мудрог и далековидог државника и нашег највећег владоца, Витешког Краља Александра Првог Ујединитеља, који ће бити вечита звезда водиља свима поколењима у служби Краља и Отаџбине.

А браћа Хрвати имаће вазда пред очима светле идеје једне сјајне плејаде родољубивих апостола под вођством неумрлог ђаковачког бискупа Штросмајера, који су казали једине путеве, којим треба да гради целокупан део хрватског племена а то је интегрално југословенство, једна недељива Југославија.

Говорено је тако исто доста, много и о нашој спољној политици и то тако и на такав начин, као да је Влада др. Милана Стојадиновића створила око

себе само непријатеља, а не добре пријатеље и савезнике!

Господо народни посланици, сви ми волимо критику, која ће бити објективна и која ће дати добре сугестије. Место тога ми смо овде слушали, како је Влада др. Милана Стојадиновића напустила наше старе осведочене пријатеље и савезнике и кренула другим правцем, а не оним који је у традицији нашега народа. Такве констатације биле би само онда умесне, када би ми напустили наше старе пријатеље, а потражили друге. Влада др. Милана Стојадиновића се у овоме погледу држи народне мудрости, која вели: чувај старе пријатеље, а хватај нове. Упитајмо се, господо народни посланици, да ли је Влада скренула са правилног пута онда, када је закључила пакт о вечном пријатељству са суседном и братском Бугарском? (Др. Јордан Аћимовић: То је народ са Југа урадио).

Ја лично налазим да ништа друго до сада није урађено, него само ово — па је то не само један бриљантан успех, него и дело, које ће чинити најлепшу епоху у нашим међусобним односима на Балкану. Јер је овај политички акт положио најлепши основ миру на Балкану за којим су одавно чезнули сви народи, јер ће тај мир бити потстрек за бољи привредни економски просперитет као и база за изградњавање наше балканске и југословенске културе и цивилизације. Или да споменем и ове примере.

Било је то за време анексионе кризе 1908 год., када је спољну политику Краљевине Србије водио Милован Ђ. Миловановић, један уман, трезвен и способан државник. Он је био, стицајем политичких прилика, принуђен да обилази европске престонице, а нарочито великих сила, да би стране политичаре обавестио о последицама које су неминовне, ако се не задовоље и оправдане жеље Краљевине Србије. Тада га је нападала и парламентарна и ванпарламентарна опозиција зато, што није имао успеха, а један страни лист је донео карикатуру, како Миловановић држи једно прасе и стоји пред затвореним вратима једног европског Министарства и то прасе нуди момку да га пусти унутра, а овај му одговара да дође другом приликом. Међутим, ми смо ових дана констатовали да је опозиција напала Претседника Краљевске владе др. Милана Стојадиновића, критикујући жучно његову спољну политику и то онда, кад је његова посета Паризу, Лондону, Риму и Берлину наговестила свима да је Краљевина Југославији, у личности др. Стојадиновића, указана таква пажња и част, каква се до сада није указала ни најугледнијим претставницима великих моћних држава. И зар ове чињенице не доказују да је наша спољна политика у добрим и поузданим рукама, у рукама човека који је не једном документовао, да је достојан следбеник великог политичког учитеља пак. Николе Пашића. Наша спољна политика данас је боља него што је икада била до сада.

Да споменем још један пример. Било је то 1905 године када је сва ондашња опозиција скочила на поч. Пашића тврдећи да је он продао Србију странцима, јер је наоружао српску војску некаким сулундарима, а не топовима, и да је место муниције купљена за скупе паре балега. У необавештеном народу је завладала једна тешка депресија, док су неослобођени крајеви дано-ноћно упирали своје погледе на Београд и са уздахом питали што се то дешава са Србијом! А Пашић је ћутао, он је

био хладан као стена, чак и онда кад су му приписивани издајнички смерови и када је велики део народа почео губити наду и веру у Србију и у њен мисионарски задатак и позив. (Бурно пљескање).

Али, када су ти топови проговорили на Куманову и Битољу, Скадру и Једрену, онда су клеветници сагнули главу и стидљиво проговорили: Пашић је велики човек. А ја дубоко верујем, да није далеко време, када ће тако исто проговорити и топови др. Милана Стојадиновића, али не топови од челика, већ весници, привредно-економског, социјалног и политичког препорода Југославије и, што је најважније, весници потпуно консолидоване и духовно и политички уједињене Краљевине.

Да се овде позабавим и са једним питањем које је у овоме Дому третирано на један врло незгодан и неукусан начин као да је Јужној Србији опален један страховито јак шамар, који се лако неће заборавити. (Жагор): И ја, господо, велим да критикујем, ја сам критиковао са овога места и своје најбоље пријатеље. Али понављам, критика мора да буде достојанствена, објективна и часна да би била корисна.

Наиме, један колега са левице, говорећи и о двадесетпетогодишњици ослобођења Јужне Србије, тврдио је да је народ дошао у Скопље зато, што су тако наредиле полицијске власти. (Др. Јордан Аћимовић: То није истина! То је...)

Potpretsednik Jevrem Tomić: Opominjem g. narodnog poslanika Aćimovića za upotrebu neparlamentarnih izraza. (*Ministar pošta, telegrafa i telefona Vojko Čvrkić* — obraćajući se dr. Aćimoviću — Prebrisao si posle u stenografskim beleškama kad si video šta si kazao!)

Стеван Симић (наставља): Господо, право да вам кажем, ја никада нисам могао претпоставити да ће се народу Јужне Србије упутити и такви преткори, чија ће тежина тако тешко погодити онај добар и родољубиви народ.

Господо народни посланици, ми смо у току прошле године прослављали двадесетпетогодишњицу нашег ослобођења и уједињења са осталом браћом у Југославији. Ја, и као син тих крајева, за које је везан целокупан мој јавни рад и најпоследње и као члан Одбора за прославу нашег ослобођења, сматрам за дужност, да се придружим енергичном протесту мојих другова, који су достојно реагирали на такве инсинуације.

Јужна Србија је, као што вам је добро познато, била до скоро у изузетном положају. Она је била саставни део Отоманског царства, на челу кога су били на далеко познате босфорске депоте, који су дозлогрдили чак и племенитом турском народу, који је вековима држан у незнању и мраку. Ми који смо живели тамо, најбоље знамо кроз какве смо перипетије пролазили. То је био стварни пакао у коме су потчињени народи испаштали најстрашније Танталове муке, а ми Срби, који смо били у најгорем положају, знамо добро колико нас је стајала борба коју смо водили за наше ослобођење и уједињење. До 1912 године ми смо преживљавали најтежа историјска искушења. Јер, прогањано је наше национално име, свуда су и свакодневно јечали и одјекивали пушчани плотуни, трештале бомбе, експлодирале паклене машине, сијале су кржаве каме и ханџари,

које су дано-ноћно кидале и разносиле потиштено српство. Тада је српски народ могао читати у своме органу „Цариградском гласнику“ рубрике у којима су стајала имена Срба, који су напрасно умрли од опаке болести Орловца. Тако су бележена убиства наших првака, сељака и грађана, чиновника и сиромаша, јер је то био једини начин да се доскочи турској цензури. Да, у нашим крајевима су оперисали, поред српских четника, и још и бугарски, грчки, румунски, турски и арнаутски, тако да је цела земља кључала као ни један кутић на земљином шару. Тешка су та времена била, а нарочито период од 1897 године, па до нашег ослобођења. Тада је сав наш народ оба пола и од старца до деце узимао учешћа у тој мучној борби за слободу и ослобођење. То је време, када су многи пре желели да погину у одбрани части и живота потиштених грађана, него да живе животом безправног грађанина. Наш народ на Југу дао је до Куманова тако много жртава у тим тешким временима, колико није пало ни у највећој битци за наше ослобођење и уједињење, јер су сва села и градови, гудуре и јаруге, горе и дубраве преплављене хиљадама гробова, многих знаних и незнатних бораца, који положише своје животе за Краља и Отаџбину. Ја сам о томе водио детаљну статистику која ми је пропала за време рата, и израчунао сам да је пало 3.000 жртава, а да сам је водио до краја, свакако би тај број изнео и преко 6.000. Па ја вас питам, господо, у којој је битци пало толико људи колико је Јужна Србија дала у борби да очува своје име, свој понос, своје биће и своју нацију? (Живо одобравањ и пљескање на десници).

И ко је био срећнији и поноснији него Јужно-Србијанци, који су доживели то ретко славље, када је требало да прославе двадесетпетогодишњицу свога ослобођења и уједињења.

Скопље је центар Јужне Србије, па је логично што је ту изведен најважнији део те прославе. Зато је сав наш народ са Југа, из градова и са села, богаташи и сиротиња, учествовао преко својих делегата на тој прослави, која је забележила преко педесет хиљада људи учесника. Они су ту дошли да виде и поздраве Његово Височанство Кнеза Намесника Павла и да преко њега и преко Краљевске владе, искажу своју неограничену оданост нашем младом Краљу, Његовом Величанству Петру II. Тај народ је дошао да испољи своју неограничену радост што је и он постао слободан збртимљен са својом једнокрвном браћом Хрватима и Словенцима. Наш народ из Вардарске бановине дошао је у Скопље и зато да се у дубоком пијетету поклони пред споменицима наших великих владалаца, пред спомеником Блаженопочившег Краља Петра I Ослободиоца као и пред спомеником Витешког Краља Мученика Александра I Ујединитеља. Тада је Јужна Србија на видан и изразит начин документовала и своју неограничену љубав и приврженост идеји државног и националног јединства. Чак и многи странци, који су се тада затекли у Скопљу, многи европски новинари као и конзуларно тело, били су инпресионирани и одушевљени при помисли да су и они констатовали колика је та неограничена љубав коју наш народ из Јужне Србије гаји према своме Краљу, према Краљевском Намеснику Кнезу Павлу, као и према Династији Карађорђевића, која је

била у стању да својим епохалним делима заузме најлепше место у историји југословенства. Али, нажалост, нашло се људи који су ето и овакву јавну народну манифестацију протумачили на начин који збуњује и, право да вам кажем, и забрињује сваког родољуба. (Др. Јордан Аћимовић: Ови људи хоће да тргују како су само они националисте! То је срамота, то није истина! — Граја и протести на десници).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Opominjem Vas, gospodine Aćimoviću, na red. G. Simić nije Vas spomenuo i Vi sami to pokrećete vašim upadicama. (Dr. Jordan Aćimović: Dužnost je sviју pa i Predsednika skupštine da čuje pravu istinu!) Gospodine Aćimoviću, nemate reč!

Gospodine govorniče, izvolite nastaviti.

Стеван Симић (наставља): Господо, има још једно питање које је за мене и за све врло важно, а које можда многима није тако пало у очи, и дужност ми налаже да то питање расветлим овде и да се постави сваки на своје место. Господо, видели сте колико сам ја отмен и нисам ни једне једине речи на рачун свога колеге рекао, али зато сте чули да тргујем са патриотизмом! Јесте, чули сте, а ја сам три пута осуђиван на смрт од туђинских комитета! А где је он био тада?! (Пљескање на десници — Др. Јордан Аћимовић: И ако је био осуђиван на смрт, он може да говори неистине!)

Potpredsednik Jevrem Tomić: Gospodine Aćimoviću, nemojte upotrebljavati neparlamentarne izraze jer ću biti prinuden da Vas po Poslovníku kaznim, jer je ovo treći put da Vas opominjem!

Стеван Симић (наставља): Господо, у овом Дому чуле су се овакве речи: Македонија и Македонци. Овакав начин третирања Јужне Србије заслужује да се најенергичније осуди. Да то објасним нарочито господи која су мање обавештена о нашим приликама на Југу.

Македонија је географски термин за део приморја Белога или Егејскога мора, односно територије која је данас у главном у саставу Краљевине Грчке.

Данашња област Јужне Србије била је позната до ослобођења под називом Стара Србија за разлику од северне слободне Србије. Та Стара Србија је свима нама у најдражој успомени. Јер тамо је дошло до изражаја српско име. У њој се зачала наша национална држава. Стара Србија је колеква наше и југословенске писмености и цивилизације. Тамо су делали наши национални хероји, први краљеви и цареви, учитељи и светитељи, испосници и легендарни јунаци. Стара Србија је арена, на којој су се одигравали највеличанственији догађаји из наше прошлости. Тамо су писани наши закони, тамо је Пантеон наших најславнијих историјских мужева. У њој су наши најлепши историјски споменици, који тако изразито сведоче о нашој негдашњој слави и величини. У Старој Србији је Косово са свима осталим ратиштима, на којима је стварана наша државна моћ и снага, места која су створила нашу најлепшу народну епопеју, која је столећима будила и одржавала наш национализам и стварала наш карактер и индивидуализам. (Пљескање код већине са повицима: Тако је!) Да, Јужна Србија, која је алем Југословенства и Српства, та Јужна Србија после турског покорјења Балкана, пала је

у очи Турцима. Европски путници, који су путовали кроз Турску царевину бележе да је „Скопље главни град Србије”. Путници који су пролазили кроз Јужну Србију и Турску гдегод су кренули видели су само Србију и, господо, дошле су пропаганде са свију страна, широм свих крајева! Знате који је био циљ тој пропаганди? Био је циљ да се избрише име Стара Србија и да се каже: То није српска земља, то је Македонија, ви сте Македонци!

Да, то је Стара Србија. Међутим, туђинци, наши национални непријатељи, који су стремили према тим нашим класичним земљама, чинили су све само да униште то наше историјско име. Тако је географски термин Македоније, једне уже егејске зоне, вештачки ширен на рачун Старе Србије. А ширен је кроз пропагандистичке школе, књиге и новине са провидним циљем да се уништи сваки траг који је потсећао на нашу славну прошлост.

Наш четнички рад претставља једну светлу страну наше историје, када је наш народ у тим крајевима устао одлучно и пожртвовано у борбу за своју груду земље, за свој голи живот, али и за своје националне светиње. И оно што је најлепше у тим нашим многобројним четама, било је бораца и Срба и Хрвата и Словенаца као што је било православних католика и муслимана, који су, вођени жарком љубављу, гинули у витешким борбама са песмама у устима, јер су се борили за част Старе Србије, борили су се да очувају српски карактер оне наше класичне земље, на којој се је збивала наша историја. И та борба је окончана ослободилачким ратовима Краљевине Србије, који су вођени такође у психози јединственог одушевљења, пожртвовања и безпримерног полета. (Бурно пљескање и гласови на десници: Ово је прави Јужно-србијанац!) Нама, господо, то никако не доликује. (Др. Јордан Аћимовић: Нико то не пориче!) Ја бих лично друкчије гледиште имао да не постоје чињенице, које сам овде изнео. (Стаменко Стошић: Увреда је за нас говорити о Македонији! — Постоји Стара Србија! — Др. Јордан Аћимовић: Ви сте учили школу!)

Тако је туђинска и вештачка творевина — Македонија — исчезла за навек.

Ето, господо народни посланици, како се гледа на ову ствар, управо како је посматрају људи, којима је ово питање добро познато. Оживљавање већ заборављеног имена, производ наших непријатеља, доводи сваког у недомицу, питајући се хоћемо ли да и у овом Дому слушамо сепаратистичке доктрине оних људи, којима није стало до хармоничног реда и мира у овој држави. Не, господо, критика мора бити обазрива, објективна, она не сме прећи границе које постоје за свакога родољуба, па био он на левици или на десници.

Да се овде и овом приликом осврнем на наше просветне прилике на Југу. Ја сам о овоме предмету говорио више пута дотакавши се свих важних просветних проблема, како у држави, тако исто и оних у Јужној Србији.

Мора се признати, да је држава урадила доста много за школство у Јужној Србији, јер ми данас имамо основних школа чак и у местима где ове никада до сада нису постојале. Школским зградама је поклоњена велика пажња, тако да се по свима

крајевима Вардарске бановине виде лепе, укусно изграђене и хигијенске школске зграде. Али постоји једно болно питање, које овде истичем и на које скрећем пажњу како Народној скупштини, тако исто и Краљевској влади, а нарочито Министру просвете у нади да ће се пружити потребна помоћ и на тај начин задовољити потребе основне наставе. Тако на пример, у претпрошлој и прошлој години било је, кад четири стотине, а кад мање, празних одељења, без учитеља. Управо, чим се попуни извесан број одељења са новим наставничким снагама, набрзо после тога настају премештаји поглавито по молби, јер многи учитељи траже своје родне крајеве. Ето, ово је наша хронична болест коју треба лечити. Ми имамо само једну мешовиту Учитељску школу у Скопљу, чија територија обухвата преко милион и по становника. Природно је да она није у могућности да задовољи и потребе Јужне Србије. Из тих разлога наши крајеви се снабдевају са учитељским снагама из других области наше државе, али се, као што напоменух, дешавају тако рећи свакодневни случајеви да многи учитељи у току школске године оду у своје крајеве. Са тих разлога, потребно је да се отвори још једна Учитељска школа. Управо, да се обнови она која је до скоро постојала у Прилепу, али је некое пало на памет да је затвори и на тај начин створи повода за оштру и оправдану критику. Тако ће се формирати довољан кадар учитеља-домородаца, који неће желети тако честе премештаје и у томе случају, наша основна настава неће бележити свакодневне потресе због упражњавања појединих одељења, која се често бележе и на стотине.

Ја апелујем још једном на увиђавност г. Министра просвете, молећи га, да овоме важном питању посвети најозбиљнију пажњу и да га реши у смислу жеље народа, правде и правичности.

Школске и јавне књижнице су неоспорно врло важна установа, нарочито у крајевима који су у културном погледу знатно заостали, као што је на пример случај са Јужном Србијом. Министарство просвете треба овоме питању да поклони највећу и најозбиљнију пажњу. Истина, ми имамо местимице по коју библиотеку, али оне слабо раде и то поглавито из тога разлога што нису снабдевене са довољним бројем корисних књига. Важно је овде повести рачуна о културном нивоу нашега народа као и о читалачкој публици, чије укусе треба задовољити, ако се жели постићи позитиван успех. Ја из искуства знам да су многи књижничари, не водећи рачуна, делили појединцима и такве књиге које нису одговарале не само укусу, него и култури појединих читалаца, те су ови престали уопште да се интересују за добру и корисну књигу.

Надам се, да ће Министарство просвете водити рачуна о овим мојим сугестијама, те да ће и кредитне намењене за ову сврху повисити.

Овом приликом сматрам за дужност, да скрећем пажњу Народној претставништву и на здравствене прилике у Вардарској бановини, које императивно налажу надлежним факторима да поведу озбиљно рачуна и на овај акутан проблем, који се одавна намеће.

Наиме, Хигијенски завод у Скопљу, под којим су 30 здравствених станица и 11 домова народног здравља, врши своју напорну дужност са пуно пожртвовања, части и успеха, оно што нам је и у ино-

земству подигло лепу репутацију, али је ипак потребно констатовати извесне чињенице које збрињују сваког социолога и родољуба. (Др. Јордан Аћимовић: Па ти си тражио да на плочи пише твоје име зато што имаш брата инжењера у Хигијенском заводу!)

Potpredsednik Jevrem Tomić: Molim Vas, gospodine poslaniče, da ne smetate gospodina govornika. (Dr. Jordan Aćimović: On to nije platio iz svoga džepa!)

Стеван Симић (наставља): Ко хоће да диже задужбине, зна се како то ради. Одрешите кесу, подигните задужбину и напишите своје име. (Др. Јордан Аћимовић: А не да држава плаћа а ти да мећеш твоје име! То си ти радио, ја ћу то да докажем!) Где има моје име, зна се да је Симић одрешити кесу, па му је дошло име (Др. Јордан Аћимовић: Ја знам како је то извршено: са државним парама!) Изволите, ако вас интересује, да вас упутим на људе, који свакога дана за мој рачун врше исплате за ово или оно, а ја знам како и што плаћам. (Др. Јордан Аћимовић: Са плочом је овако било: државне су паре дате, а име Стевана Симића, стоји!) Ако што постоји, ту је Стеван Симић, који жели да помогне овоме своме народу, као што извесне колеге то исто чине из својих побуда, а оно што ради држава, она напише, али не напише ма чије име, него каже да је подигнуто за то и за то, и ради тога и тога. Такви разговори не доликују да се чују у овом Дому. А још мање да то чине људи који рефлектирају на своју универзитетску диплому. (Др. Јордан Аћимовић: а Хигијенски завод? Шта је ваш брат свршио?) Мој је брат свршио најбоље школе, боље него Ви!

Potpredsednik Jevrem Tomić: Gospodine Aćimoviću, biću prinuden da Vas kaznim! Ovo je poslednja opomena, koju Vam upućujem. Nemojte da smetate govornika!

Стеван Симић (наставља): Ти можеш све школе да научиш, па да ништа не научиш! Сто година можеш да учиш, па да ништа не научиш! (Др. Јордан Аћимовић: Нисам такву школу научио као ти!) Онда да ћутиш! (Смех).

Ово питање, господо, које ја овде покрећем, дубоко сам веровао, да ће то питање заголицати господина, који ми упада у реч, и да ће напрегнути своју пажњу, да и он прихвати моје гледиште и да помогне и мене и онај народ, тамо на Југу.

Господо, народ Јужне Србије неоспорно је имао и има великих користи од тих установа, које чине част не само Јужној Србији него чине част и Југославији, јер су те институције дале повода, да на стотине научника из целог света, па чак из Индије и Кине, дођу у Скопље, Куманово и Охрид, да виде оно, што је створила Југославија.

Задатак је тих установа, да се боре противу маларије. Према подацима, којим располаже овај завод, у прошлој години прегледано је на микроскопу и утврђено је да болује од маларије 195.000 душа. Међутим, треба имати на уму да овде нису узети у обзир оболели, који су тражили интервенције уредских и других приватних лекара. Према подацима, које је прикупио Хигијенски завод у Скопљу, у прошлој години боловало је од маларије 500.000 душа, што значи трећина од целокупног становништва Вардарске бановине. Има средова као што су на пример радовишки, велешки,

кочански, кратовски и други, у којима овај проценат премашује цифру од седамдесет од сто. Ако се има у виду да маларија обара народ за време летњих месеца, највише у јулу, августу и септембру, када су пољски радови у јеку, онда се истом тада може претпоставити колики је минус наше привреде услед оваквих побољевања у масама.

За лечење ове болести вотиран је кредит у износу од 200.000 динара, што значи да на свако оболело лице, које је тражило интервенцију Хигијенског завода, долази по један динар док се Приморској бановини за исту сврху даје по 47 динара на једног болесника. (Један глас са левице: Ту је др. Аћимовић значи више учинио. Он лечи бесплатно!)

Ја се уздам у праведљивост и осведочену предусретљивост нашега Министра за социјалну политику и народно здраље и да ће изаћи у сусрет нашој оправданој молби и тим начином укаже довољно помоћи, коју са брижљивошћу очекује наш народ.

А било би корисно, да се кинин монополизује тако, да његову продају узме у своје руке сама држава, те да га она продаје онако исто као што то чини и са осталим монополским артиклима, али с том разликом што ће га продавати по куповној цени. На тај начин, кинин ће моћи продавати све продавнице монополских предмета, и природно је да ће тако бити приступачан и широким слојевима нашега народа.

Најпосле да се позабавимо мало и са кратовским срезом у Вардарској бановини, чији сам ја претставник у овоме Дому. Народ овога среза је доста сиромашан, јер је већи део среза брдовит и пасиван, али је зато народ веома честит и поштен. Он је до скоро био као ретко која област изложен веома тешким искушењима и нечувеним патњама, које су мрцвариле његово тело и душу, јер је као погранични и при том планински крај био веома погодан за операцију незваних гостију који су га често посећивали из иностранства. Али захваљујући великој националној свести, родољубљу и пожртвовању, сам народ је устао као један човек у борби противу зла и под својим храбрим вођама, извојевао је себи такав мир, који је са пуно права и заслужио. Данас је јавна безбедност у овоме срезу таква, да се може са пуно права оквалитиковати за идеалну; свакако да се то има захвалити Влади др. Милана Стојадиновића. Овакве појаве достојне дивљења заслужују признање и саме Краљевске владе. Наш народ је скроман, то је његова традиционална особина, те не тражи много. Али оно, што му је потребно и нужно, треба урадити. Наиме, нама је потребно још неколико основних школа, на пример: у Петрашину, Рајичану, Татомиру, Пендаку и Конуху, а поред тога велика је оскудица у добрим путевима и мостовима, како би наш земљорадник могао лакше доћи до пијаце где треба да уновчи своје пољопривредне производе. Тако исто ситним трговцима, а код нас и нема трговаца у правом смислу те речи, као и занатлијама треба посветити ону бригу и пажњу, коју они са пуно права заслужују. Осим тога учестале су жалбе и на то што је у своје време извршена рђава класификација земљишта, те понављам свој апел да се и ово питање узме у разматрање и реши онако како ће се задовољити интереси целокупног народа, а поглавито нашег вредног и заслужног зем-

љорадника. Тако исто, учињене су и местимичне погрешке приликом разграничавања шума и утрина, којом су приликом нека села и то поглавито она, која су најсиротнија изгубила делове својих имања која су им у власништву од најстаријих времена. И услед тога и овде се намеће питање исправке учињених грешака, јер колико је то у интересу државе, онолико исто је корисно и за сам народ.

Potpretsednik Jevrem Tomić: Gospodine Simiću, iako je Vaše izlaganje interesantno, moram da Vam skrenem pažnju da je Vaše vreme proteklo.

Стеван Симић (наставља): Господо народни посланици, велики део народа у кратовском срезу бави се и производњом дувана, који сиротним земљорадницима омогућује да поштено исплате државне и самоуправне дажбине. Међутим, и овде се појављују велике тешкоће, јер Кратовци односе дуван у Кочане које је удаљено за 8 сати пешачења по врло рђавом путу, а поред тога морају газити и Злетовску реку, која за време поводња причињава недогледних штета. Таква даљина чини често да се дуван не преда у исправном стању, јер га могу искварити атмосферске прилике или жбуње поред козјих путева и стаза, па онда осетни трошкови око преноса дувана, дангуба по два три дана у Кочанима и кафански трошкови, чине велике незгоде и проузрокују знатне штете произвођачима. Ту би држава могла и требала да помогне на тај начин што би се створила дуванска станица у Злетову, варошици у источном делу Кратовског среза, која је у близини железничке станице на путу Штип—Кочане. Ја се уздам да ће Краљевска влада имати и разумевања и добре воље да задовољи оправдане жеље народа Кратовског среза.

Кратово, са својом околином, задужило је нашу нацију веома много. Још у дванаестом и тринаестом столећу постојала је чувена старосрпска и југословенска злетовска школа, од које је остало на стотине драгоцених рукописа од велике вредности.

Кратово је дало у средњем веку велики број писаца и преписивача, који су веома много обогатили нашу црквену књижевност. Тамо је гроб нашег светитеља из дванаестог века св. Гаврила Лесновског, а српски светитељ Ђорђе Кратовац из друге деценије шеснаестог века, документовао је својим страдањима и мученичком смрћу, неограничену љубав према српској нацији за коју је радио и жртвовао свој живот. Кратово је имало своју школу још од четрнаестог столећа, која је непрекидно живела, радила и давала сјајне резултате све до наших дана. То је најстарија школа, можда у целом српству. Познато ми је да је од почетка деветнаестог столећа кратовска школа снабдевала учитељима и свештеницима велики део Јужне Србије. Познати старовремски учитељ да скал Стевча Максимовић дао је до 1900 године око осамдесет свештеника и велики број народних учитеља.

Сви ови докази речито говоре у прилог жеље и молбе становништва кратовског среза у корист стварања једне ниже гимназије, која је постојала до 1919 године када је у оним тешким временима и укинута. Ја се надам да ће Краљевска влада, а нарочито Министар просвете достојно оценити ову нужну потребу, чиме ће неоспорно много задужити народ овога краја.

Изјављујем да ћу гласати за овај буџет, који је реалан и добар. (Одобравање и пљескање у центруму и на десници).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Gospodo narodni poslanici, pošto je vreme podmaklo, ja ću sa vašim dopuštanjem današnju sednicu zaključiti a iduću zakazujem za sutra u 16.30 sa dnevnim redom: Produženje pretresa u načelu izveštaja Finansijskog odbora

o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu.

Prima li Narodna skupština predloženi dnevni red? (Prima).

Današnju sednicu zaključujem, a iduću zakazujem za utorak, 22 o. m., u 16.30 časova.

(Sednica je zaključena u 21.25 časova).

PRILOZI

INTERPELACIJA

Mite Dimitrijevića, narodnog poslanika, na Ministra finansija po pitanju potrebne zaštite naše nacionalne industrije u borbi sa kartelima inostranog kapitala.

GOSPODINE MINISTRE,

Februara meseca 1936 godine inženjeri Božić, Šidanski i preduzimač Milan V. Marković, molili su Vas da im izvolite odobriti fabrikaciju kvasca u Zemunu. Ministarstvo finansija uputilo je tu njihovu molbu na dalje odobrenje i predhodnu saglasnost Inspekcije Zemaljske odbrane, Ministarstvu trgovine i industrije i Komandi I Armiske oblasti. Od ovih sve tri instance dobijena je po njihovoj molbi saglasnost i odobrenje na osnovu čega je trebalo da usledi konačno odobrenje Ministarstva finansija.

Ovi naši privrednici nisu ni mogli posumnjati da im to odobrenje neće biti dato u konačnoj formi, pošto su sve prethodne saglasnosti dobili. Ovi privrednici na osnovu dobivenih prethodnih odobrenja pohtali su da sagrađe fabriku sa potrebnim tehničkim postrojenjima i mašinskim instalacijama. Međutim nije sledovalo očekivano konačno odobrenje od Ministarstva finansija.

Kako je poznato da kartel fabrikacije kvasca nerado gleda na podizanje svake nove fabrike za izradu kvasca, da bi svu izradu s time sebi zadržao, to se njegov uticaj jasno pokazao i pri zvaničnom odlučivanju odobrenja ove dozvole pomenutim privrednicima za rad u izradi kvasca.

Imajući sva tehnička postrojenja i mašinske instalacije ovi su privrednici, da im ne bi stajala skupocena instalacija bez rada, ustupili svoju fabriku jednoj grupi inženjera tehnologa koji su u tom vremenu uspeli da dobiju koncesiju za sebe. Ali privrednici gore imenovani nisu prestajali da i dalje insistiraju kod Ministarstva finansija posle tako dugog vremena da im se najzad izda dozvola za izradu kvasca, kad za to nije bilo nikakve zakonske prepreke. Međutim, ni na ponovne postupke ovih privrednika sa domaćim kapitalom, nisu uspeli da dobiju koncesiju, šta više ni za poslednji postupak njihov, kad se od njih tražilo da dadu obavezu za podizanje specijalnih postrojenja-instalacije za izradu glicerina za vojne svrhe, kako je tražilo samo Ministarstvo finansija, nije im ni do danas data tražena dozvola.

Po svemu ovome izgleda da je Kartel s pomoću svojih zainteresovanih ljudi uspevao sve do sad da se onemogućuje izdavanje ove koncesije ljudima, koji su kao građani ove zemlje ispunili svoje najviše dužnosti prema zemlji, budući su svi bili učesnici u svima

ratovima za oslobođenje i ujedinjenje našega plemena.

S druge pak strane izlazi se na sve načine u susret Kartelu, koga da je sreća ne bi trebalo ni da bude u našoj zemlji, i to kartelu, koji je 100% eksponent peštanskog i bečkog kapitala, i u rukama je anacionalnog jevrejskog kapitala.

Izvešten sam da je u pomaganju Kartela uzeo vidno dejstvo izvesni posrednik u mnogim poslovima ovakve vrste, ne budući sam ni trgovac ni industrijalac, po imenu g. Penić iz Zagreba, čija je rođačka veza u ovom i drugim poslovima bila od Kartela iskorišćena za posebne njihove ciljeve.

Dakle, prema svemu ovome vidi se da nije bilo nikakvog osnovanog razloga da se pomenutim našim privrednicima, sa domaćim kapitalom, a izvan kartela ne dade do sada tražena dozvola za izradu kvasca u njihovim, već davno spremljenim instalacijama.

U poslednje vreme, svakako pod sugestijom samog Kartela, Inspekcija Zemaljske odbrane donela je odluku da se uz postrojenja za izradu kvasca samo kartelisanih fabrika imaju podići od strane Kartela specijalne instalacije za izradu glicerina iz malase putem vrenja. Izrada pak toga glicerina rezervišće se za vreme rata, po zahtevu Inspekcije Zemaljske odbrane a do tog vremena ta obaveza ne postoji, jer se u našoj zemlji izrađuje glicerina i na pretek, čak najvećim delom za izvoz. Za ovaku obavezu koja se stavlja Kartelu, a koja nije neposredna, šta više može biti fiktivna, u toliko pre što je kapital Kartela tud i nenacionalan, daje se kao neposredna i realna povlastica Kartelu isključivo pravo da sam Kartel preuzme svu proizvodnju kvasca i cene diriguje kakve on hoće, sve na štetu nacionalne privrede i potrošača. Prema takvoj povlastici sveukupne proizvodnje kvasca, onemogućen je rad svakoj fabrici kvasca, koja nije u Kartelu, a takvih nekoliko sa čisto nacionalnim kapitalom. Dok kartel preuzima proizvodnju kvasca celokupnog kontingenta od preko tri miliona kilograma kvasca godišnje, ovim fabrikama sa nacionalnim kapitalom i u rukama nacionalnih ljudi ostavlja se samo 200.000 kgr. godišnje, što podeljeno između njih u stvari pretstavlja nemogućnost opstanka rada sa tako neznatnim količinama.

Tako je ovom sugestijom, vešto ubačenom od strane kartela, uspelo kartelu, da postigne svoj cilj, a to je da sasvim uništi postojeće fabrike kvasca, koje nisu u kartelu, a tim samim onemogućuje i podi-

zanje novih fabrika u interesu boljeg kvaliteta i povoljnijih cena za potrošače.

Obaveza kartela za sada se sastoji samo u tome da investira u produžnom vremenu jedan iznos za svagda od maksimum 5,000.000 dinara, koliko je svega potrebno za napred pomenute instalacije u svima kartelskim fabrikama kvasca. Naknada za tu u stvari neznatnu investiciju kartel kvasca, pored zahvata isključive proizvodnje kvasca, još realizuje ogromnu zaradu od oko 90,000.000 (devedeset miliona dinara) za vreme od pet godina. Time je Kartel postigao svoj najveći uspeh i cilj, a što je u svemu ovome najteže i neobjašnjivo, to je da je za ovu svoju kartelsku politiku uspeo da metne u svoju službu i samu Državu preko Inspekcije zemaljske odbrane, a svakako, u šta verujemo, bez dovoljne stručne obaveštenosti same Inspekcije.

Da ne postoji dovoljna stručna obaveštenost Inspekcije i da je nesvesno pala u igru kartelskih manipulacija, dokaz je to, da stručni poznavaoци racionalne izrade glicerina, profesori univerzitetski, koji najkvalifikovaniji hemičari, gotovi su da potvrde svu neracionalnost proizvodnje glicerina iz melasa putem vrenja. Pitanje je ozbiljno da li su ti naši stručnjaci pozvati sa zvanične strane da o tome dadu svoje kompetentno mišljenje. Nažalost, izvešten sam da nisu, jer bi se time svakako jače prikazala igra Kartela u ovom pitanju.

Izvešten sam takođe, da se nije to imalo u vidu, pored neracionalnosti i strahovite skupoće glicerina koji bi se proizvodio na način predložen jednostrano od Kartela, jer proizvođački i drugi troškovi za proizvodnju glicerina iz melasa putem vrenja, kako predlaže u svom posebnom interesu Kartel, iznosili bi nesrazmerno veću sumu, tako da bi jedan kilogram glicerina, tako proizvedenog, stajao oko 80 dinara, dok bi normalnim putem proizvodnje, kako se vrši svuda pa i kod nas, stajao 1 kilogram glicerina oko 20 dinara.

Najzad, Gospodine Ministre, smatram za dužnost, radi potvrde svega ovoga što sam Vam rekao i radi Vašeg ličnog obaveštenja, a naročito radi dosadašnje Vaše ispravnosti, da ste dosada pokazivali uvek dobre volje za zaštitu domaće industrije u borbi sa kartelima, da izvolite zvaničnim putem zatražiti obaveštenja od današnjih proizvođača glicerina na primer od firme »Rivijera«, Braće Vučković u Kotoru i drugih proizvođača ovoga artikla, pa ćete se uveriti, a možete tim putem dati autentična obaveštenja i Ministarstvu vojske, da se glicerina u našoj zemlji drugim putem a ne po sugestiji kartela kvasca, može izradivati racionalnije, jeftinije i brže i stvoriti potrebne rezerve u količini koja se želi i za vojne svrhe, jer se od naše domaće proizvodnje glicerina, najveći deo izvozi u inostranstvo. Jedan se prigovor čini, da se za izradu glicerina, dosadašnjim jednim uobičajenim i racionalnim putem u celom svetu, mora uvoziti loj sa strane, te prema tome mogla bi, po mišljenju Inspekcije, proizvodnja potrebne količine glicerina za vreme rata doći u pitanje. Ovaj prigovor sasvim otpada, jer se za vreme mira može uvek proizvesti i obezbediti za vojne svrhe potrebna rezerva glicerina, koji je nekvarljiv i može se održati za neograničeno vreme, o čemu se takođe, Gospodine Ministre, možete uveriti od najstručnijih lica na našem Univerzitetu.

Gornji prigovor u toliko je više neumesan, čak i opasan, jer u vreme rata pre može doći u pitanje

nesigurnost stranog kapitala za proizvodnju glicerina preko Kartela kvasca, koji je sav u rukama anacionalnih elemenata, dok je uobičajenim i racionalnim putem sasvim obezbedena, i to unapred, pa i pre rata, potrebna rezerva glicerina za svake vojne svrhe, te, prema svemu tome, savršeno je neumesno ovako očito favoriziranje stranog i nenacionalnog kapitalističkog kartela, kome se obezbeđuje, na račun domaće privrede i na štetu potrošača sva proizvodnja kvasca sa viškom u zaradi od 90,000.000, a u stvari u krličnim momentima može nas ostaviti bez glicerina za vojne svrhe u najodsudnijem momentu.

Gospodine Ministre, ako izvolite ući u sva ova moja obaveštenja, uveren sam da ćete dosadašnjom Vašom gotovošću u zaštiti domaće privrede i njene odbrane od kartela, čime se sadašnja Vlada prikazuje, svakako uoči ovu nedopuštenu igru Kartela, kao i to da ćete je u opštem interesu i sprečiti, pa u istom smislu ubediti i Ministarstvo vojske, koje na prvom mestu ima štiti vitalne interese našeg naroda i države u sudbonosnim vremenima.

Ispunivši svoju dužnost ovim opširnim obaveštenjima, i prema Vama lično radi tačnog saznanja stvari i prema interesima naše domaće nacionalne privrede u njenoj neravnoj borbi sa kartelima, u čemu je Vaša intervencija dosada bila osvedočena, čast mi je uputiti Vam sledeća pitanja:

1) Kakav je razlog bio do sada da Ministarstvo finansija nije i pored svih dobijenih odobrenja od strane Ministarstva trgovine i industrije, Inspekcije zemaljske odbrane i Komande I armijske oblasti, već više od godine dana, nije izdalo odobrenje odličnim našim privrednicima Boži Božiću, Milanu Markoviću i Vlastimiru Šidanskom za fabrikaciju kvasca u svojim davno podignutim postrojenjima u Zemunu?

2) Da li odbijanjem davanja ove dozvole nije tim samim bio potpomognut kartel kvasca u čiji sastav ova grupa privrednika ne ulazi?

3) Da li se ovim odbijanjem davanja dozvole ovim našim domaćim privrednicima ne favorizuje Kartel, koji je slobodan od svake konkurencije i koji je u mogućnosti i na štetu potrošača da postavlja cene kvascu kako on hoće, pa je u mogućnosti, budući bez konkurencije, da daje i lošiji kvalitet?

4) Da li misli Gospodin Ministar zatražiti direktnim putem i od najkompetentnijih ličnosti u zemlji, u prvom redu od profesora hemije na našem i svakom drugom svetskom Univerzitetu obaveštenje o neracionalnosti proizvodnje glicerina iz melasa putem vrenja, kakvu sugestiju u ovom providnom interesu daje Kartel kvasca u cilju da prigrabi za sebe svu izradu celokupnog kontingenta kvasca u količini od 3,000.000 kgr.?

5) Smatra li Gospodin Ministar za potrebno da se takođe direktnim putem obavesti i o tome koliku količinu glicerina izvoze naši proizvođači toga artikla šta više i za inostranstvo, i koliko iznose proizvođački troškovi po kilogramu glicerina proizvodnjom na dosadašnji način, što ne dostiže više od 20 dinara po kgr. prema 80 dinara po kgr. kako sugestiju daje Kartel Inspekciji zemaljske odbrane?

6) Najzad, kakav je razlog bio, da i pored date obaveze od strane naših domaćih privrednika Božića, Markovića i Šićanskog da će podići instalacije pri svojoj spremljenoj fabrici i za proizvodnju glicerina iz melasa putem vrenja, pa ipak nisu dobili dozvolu za proizvodnju kvasca?

7) Smatra li Gospodin Ministar, da je on pozvan i kompetentan u ovom slučaju da svojom intervencijom, a na osnovu ovih osnovnih razloga zaustavi nedopuštenu borbu Kartela protiv nacionalnih preduzeća i time spreči zloupotrebu sa te strane, pa čak i favorizovanje kartela, kome se pored obezbeđenja isključive proizvodnje kvasca, obezbeđenje još i višak zarade, razume se na štetu domaće privrede i svih potrošača kvasca u celoj zemlji?

Molim da se ovoj interpelaciji prizna prvenstvo. Izvolite primiti, Gospodine Ministre, i ovom prilikom uverenje o mome visokom poštovanju.

18 februara 1938 godine
u Beogradu

Mita Dimitrijević, s. r.
narodni poslanik

INTERPELACIJA

Milana Petkovića, narodnog poslanika, na Pretsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova o definitivnom povlačenju i otkazu Konkordata, potpisanog između Jugoslavije i Vatikana u Rimu dana 25 jula 1935 godine.

GOSPODINE PRETSEDNIČE,

Sve ono, što se je u našoj zemlji dešavalo u 1937 godini u vezi s Konkordatom, kazuje, da je to pitanje od veoma velike važnosti i prvredno naše državno pitanje.

Naša štampa donijela je ovih dana deklaraciju Svetog Arhijerejskog Sabora srpske pravoslavne crkve o projektu Konkordata.

U toj deklaraciji datiranoj 25-I (7-II) 1938 godine iznose se Vaše izjave i pisma upućena Svetom Arhijerejskom Saboru, u kojima Vi izjavljujete, da ovaj i ovakav Konkordat s Vatikanom neće više biti iznesen pred Narodno predstavništvo na ozakonjenje.

U vezi s tim, čast mi je, Gospodine Pretsedniče, interpelirati Vas:

1) Jeste li Vi u svojstvu Ministra inostranih poslova zaista uputili onakve izjave i pisma, kako se to iznosi u pomenutoj deklaraciji Svetog Arhijerejskog Sabora, a kako je to donijela naša dnevna štampa na dan 8, 9 i 10 februara tek. godine?

2) Da li ste kao Ministar spoljnih poslova Kraljevine Jugoslavije diplomatskim putem učinili saopštenje Vatikanu i stavili mu do znanja, da je Konkordat potpisan između Kraljevine Jugoslavije i Vatikana dana 25. jula 1935 godine u Rimu, definitivno ugašen, i da ovaj i ovakav Konkordat neće više biti iznesen pred Narodno predstavništvo na ozakonjenje?

3) Ako to niste učinili do sada, hoćete li i kada to namjeravate učiniti?

4) Je li i koliko je tačno pisanje zvaničnog organa Vatikana lista »Osservatore Romano«, da će se odredbe ovog i ovakvog Konkordata u cijelosti izvršivati, iako nije ozakonjen po propisima Ustava Kraljevine Jugoslavije?

5) Ako je pisanje lista »Osservatore Romano« zasnovano na stvarnosti, kako se to može dovesti u sklad sa izjavama i pismima Vašim, koja ste uputili Svetom Arhijerejskom Saboru srpske pravoslavne crkve Kraljevine Jugoslavije o definitivnom povlačenju i gašenju pomenutog Konkordata?

Da li se mogu u potpunosti izvršavati odredbe jednog zakonskog projekta, koji je skinut s dnevnog reda i za koji ste Vi, kao njegov predlagatelj, i Ministar inostranih poslova Kraljevine Jugoslavije dali onakve izjave Svetom Arhijerejskom Saboru, da se skida s dnevnog reda i da se neće više podnositi Narodnom predstavništvu na ozakonjenje?

Na osnovu § 73 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini, tražim za ovu interpelaciju prvenstvo ispred ranije podnesenih i molim, da mi izvolite odgovoriti u Narodnoj skupštini.

17 februara, 1938 godine
Beograd

Interpelant
narodni poslanik,
Proto Milan Petković, s. r.

